

Vrye Weekblad

30 MEI - 6 JUNIE 1991 Prys: R1,50 (R1,33 + 17c AVB)

'N BITTER TYD VIR DIE BOERE *'Meester': 'n storie van armoede, konsentrasiekampe en vernedering*

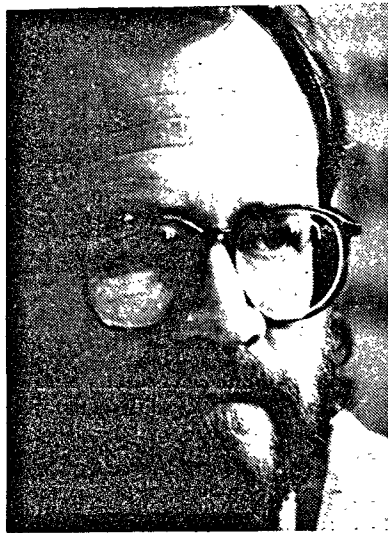
Moet Barend Strydom skotvry afkom? ● Boesak dalk binnekort 'n ANC-

leier ● Voëlkykers is 'n snaakse lot ● Die Upingtonners is vry!

Klaus von Lieres gaan betáál ● Wanneer word 'n mens 'n mens?

- 4 Ter suide
- 5 Moet Barend Strydom vrygelaat word?
- 6 Van Zyl Slabbert oor geweld en vrede
Hennie Serfontein gee sy indrukke oor die beraad
- 7 Gaan Boesak by die ANC aansluit?
- 8 Voëls: Miskien is dit 'n kwêvoël
- 9 Voëls: Moenie 'n arend vir 'n eendvoël
aansien nie
- 10 Die Upingtonners is vry!
- 11 'n Gemeenskapshof met 'n verskil
- 12 Armoede in die Karoo
- 14 Die Indiërs en die Nasionale Party
- 15 Christelle Terreblanche praat met Jac Rabie
- 16 Die Etiopiese Jode keer terug na Israel
- 18 Keurvakatures
- 19 The Zulu deputy minister who killed to further his
career
- 20 Wêreldnuus
- 22 Susan Coetzer in gesprek met Andrea Vinassa
- 23 Max du Preez raak nostalgies oor die
konsentrasiekampe
- 24 Dié week se TV-programme
- 25 Elmarie Rautenbach skryf oor die week se TV
- 26 Sport: Tinus Horn se rubriek
- 27 Sport: Mohammed Ali is 'n poët
- 28 Fiksie: 'n Kortverhaal deur Nardus Nel
- 29 Boeke: vier nuwe digbundels
- 30 Argitektuur in Pretoria deur Allan Lipman
- 31 Wanneer is lewe lewe?
- 32 Kuns: The story of Margaret Harding
- 33 Kuns: Free State Music interview themselves
- 34 Kleinadvertensies
- 35 Rolprentgidse
- 36 Regspraatjies deur Jurie de Wet
- 37 Geloofspraatjies deur Russel Botman
Egbertus Klaagvoort
- 38 Vrye Keuse: Bepal jou naweek saam met die
kenners
- 39 Nettie Pikeur proe fyn

v r y d a g o g g e n d

etnisiteit?

Kom wonder gerus saam met my.
My eerste reaksie is dat ek heeltemal vrede het met my etniese wortels. Ek het nog nooit gevoel ek is minder van 'n demokrat of 'n Suid-Afrikaner omdat ek 'n Afrikaner is nie. Buitelanders en nie-Afrikaanssprekende Suid-Afrikaners se verbaasde reaksie op *Vrye Weekblad* as Afrikaanse publikasie se sterk standpunte oor demokrasie, menseregte en 'n nuwe, nie-

rassige patriotisme in Suid-Afrika het my byvoorbeeld nog altyd geïrriteer. So asof dit 'n genetiese frats is, en asof Afrikaans vir ewig gedoem is tot die Taal van die Onderdrukker.

Maar is my Afrikaanse "etnisiteit" 'n produk van my genetiese samestelling, of is dit bloot sosialisering - taal, agtergrond en so aan?

Die genetiese storie is natuurlik twak. Behalwe dat ek dik gewigte en groot voete het en dat die meeste Afrikaners eenders lyk, het dit niks te make met wat ek is en hoe ek myself en my gemeenskap sien nie.

Vir my was my Afrikanerskap nog nooit eintlik 'n politieke begrip nie. Ek aanvaar dat Robert van Tonder en Ferdi Hartzenberg nes ek ook Afrikaners is, maar ek vind hulle politiek veragtelik.

As ek gedruk word, moet ek seker sê dat ek polities gesproke waarskynlik baie nader aan die meerderheid swart-

b r i e w e

TRONKSTRAF, PYN EN SENSASIE

Dr PJD Lourens van Quellerina skryf:

Tronkstraf is een van die wreedste strawwe wat die mens ooit bedink het. Die meeste van ons, wat persoonlike vyheid geniet en daaglik kan doen wat ons wil, het geen begrip van die vernedering, ontmensliking en pyn wat die tronk meebring nie. Dis onthutsend dat *Vrye Weekblad* in die afgelope weke geen noemenswaardige aandag geskenk het aan die eetstaking van politieke gevangenes nie. Pyn is net pyn as dit sensasioneel is - is dit? Daar is ook 'n toneeltjie wat jare reeds by my spook. Dit was *Kersoggend*. Terwyl ek wag om 'n besoek aan Pretoria Sentraal te bring, marsjeer vier skraal swart vroue uit die tronk uit - vooroorgeboë onder reuse-katrolle wat hulle skaars kon dra. *Vrye Weekblad*, moet asseblief nie vyf skandale oopplek en die ander nalaat nie.

COMMUNITY RADIO

John Grierson of Cape Town writes:

Congratulations on Christelle Terreblanche's piece on community radio (*VWB* 17 - 23 May).

Having spent the past seven years preparing myself and my colleagues for independent local radio for Cape Town, I suppose I could take exception to the suggestion that Bushradio is even more advanced in its planning than we are - but I will let that pass.

I wish Caset and its Bushradio plan every success. I have argued for years that local and community-based radio should be allowed to grow out of the communications needs of the population (bottom-up) and not be imposed according to some over-neat formula (top-down). Along with scores of us who have been waiting a long time for our chance to compete with the SABC, I wait with bated breath for the findings of the Broadcasting Task Group. I hope that they will have the wisdom and the foresight to allow radio in South Africa to grow at its own (sensibly regulated) speed.

No country needs community-oriented local radio more than South Africa - and no country is better

sued to its development.

But community radio, of the kind Caset has in mind, represents only one level at which Independent Local Radio can be pitched. If Cape Town can support (and it can) half-a-dozen commercial stations which cover greater Cape Town as a whole, there is no reason why much smaller communities (geographically speaking) should not have their own stations, at one level down - if they can stay alive financially. And if this sub-continent is as short of radio frequencies as the SABC keeps trying to claim, then I (and many like me) will find it hard to accept frequencies going to over-small, financially non-viable operators.

And there's the rub. Non-commercial stations, depending on handouts from this side or that, have been tried and have failed more often than they have succeeded. They have also failed when they have tried to live off public subscription (something like an informal licence fee).

Indeed - South Africa once had the only non-commercial municipal (local) radio stations in the world, way back in the twenties, depending for their life-blood on public subscription. The public listened, but failed to pay - so the stations died and radio had to be resuscitated by commercial interests. In the end, the public have an infuriating way of not supporting media ideal-

ism. They listen when, and to whatever, they like. Auntie-on-the-air, and overdoses of people-speak, will attract very small numbers of listeners. My feeling is that the Bushradio concept (and its counterparts in other places), will become part of sensitively managed independent local stations in a new regulated radio dispensation.

LET'S PRAY

A Fellow Christian of Drie Riviere writes:

Let us make it a very sincere daily prayer to God for increasing faith in our Saviour Jesus Christ. For then the Holy Spirit will change the hearts of our people and this will truly become a NEW South Africa with reborn people who will love each other and, most important, we shall then bring God the praise that He deserves from us.

(Letter shortened - Ed)

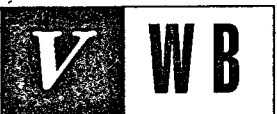
HAMBA KAHLE TIAAN

Herman Lategan van Groenpunt skryf:

Vanoggend (20 Mei) het ek die verskriklike nuus in die koerant gelees. Tiaan van der Merwe is noodlottig seer in 'n motorongeluk. Dit was asof die koue vingers van die dood my skielik aangeraak het. Sy dood is vir die mense van Groenpunt

VOORBLAD: Ralie (Susan

Coetzer) het vir klein Manie (Gilbert Terreblanche) op haar skoot, terwyl baba Jannie (Frankie Opperman) op Tant Miem (Lida Botha) se skoot sit.

DIE NUUSTYDSKRIF

VRYE WEEKBLAD IS 'N ONAFHANKLIKE WEEKLIKSE NUUSTYDSKRIF WAT UITGEGEE WORD DEUR WENDING PUBLIKASIES BEPERK (REG. NO. 88/40168/06). WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS: BREESTRAAT 153, NEWTOWN, JOHANNESBURG. DIE POSADRES IS: POSBUS 177, NEWTOWN 2113. DIE TELEFOONNUMMER IS (011) 836 2151 EN DIE FAKSNOMMER 838 5901. DIE KAAPSTAD-KANTOOR SE TELEFOONNUMMER IS (021) 47 8960 OF 47 8819, EN DIE PRETORIA-KANTOOR (012) 834 879.

REDAKTEUR: MAX DU PREEZ

ASSISTENT-REDAKTEURS: JACQUES PAUW, ANDREA VINASSA (KUNS), INA VAN DER LINDE

POLITIEKE KORRESPONDENT: HENNIE SERFONTEIN

KOPIEREDAKTEUR: JOHAN BRUWER

ONTWERP: ANTON SASSENBERG

EINDREDAKTEUR: RYK HATTINGH

KAAPSE KANTOOR: CHRISTELLE TERREBLANCHE

REDAKSIE: CHRISTELLE DE JAGER (OMGEWINGSKAPE), AUDREY BROWN, PEARLIE JOUBERT, LAETITIA POPE (KUNS), ESMA ANDERSON, IRENE LOUW, PHINEUS TSHUKUDU.

FOTOREDAKTEUR: LISE BEYERS

SPORTREDAKTEUR: TINUS HORN

ADVERTENSIES: JOYCE DUBE, LOUWRINS POTGIETER

REDAKSIE-ASSISTENT: CATHY FENNESSY

KANTOORBESTUUR: JOSEPH MOETASI, VERNON ZULLU.

ONTVANGS: PEPPY MARIAN

BESTUURSKONSULTANT TOT WENDING PUBLIKASIES BEPERK: MARK BEARE

VRYE WEEKBLAD WORD GEDRUK DEUR CAXTON BEPERK, KOMMADOWEG, INDUSTRIAL. VRYE WEEKBLAD KOS R1,33 PLUS 17 SENT AVB. DIT KOS R75 (AVB EN AFLEWERING INGESLUIT) OM VIR 'N JAAR IN TE TEKEN, EN R40 (AVB INGESLUIT) VIR SES MAANDE. IN NAMIBIA, SWAZILAND, LESOTHO EN BOTSWANA KOS DIE TYDSKRIF R1,50 PLUS VERKOOPBELASTING. TARIWE VIR BUITELANDSE INTEKENARE IS BY NAVRAAG BY (011) 497 2911 BESKIKBAAR. PROBLEME MET VERSPREIDING MOET GERIG WORD AAN CATHY FENNESSY BY (011) 836 2151.

SO SÊ HULLE

mense staan as aan die meerderheid Afrikaners. Ek is g'n Afrikaner-nasionalis, en het die grootste deel van my volwasse lewe daaraan gewy om die arrogansie en morele bankrotenskap van Afrikaner-nasionalisme bloot te lê. As ek reg is as ek vermoed dat die meeste Suid-Afrikaners primêr 'n bestel begeer waarin elkeen gelyke regte en geleenthede het, dan is hulle my politieke bondgenote, en nie die besnorde, korpulente patriarge of valsgat-ouderlinge van die Afrikaner-establishment nie.

Dit beteken nie dat ek nie 'n "Afrikaner-gevoel" het nie. Soms is ek nogal trots om te sê ek is 'n Afrikaner. En ek kan lekker die donner in raak as Afrikaners as groep met minagting bespot en gekarikaturiseer word. Dan voel ek Afrikaners is "my mense". Dis ook waarom die regse bullebakke se optrede by Ventersdorp se plakkerskamp my seker kwater laat word het as nie-Afrikaners. Teen my sin in en onder protes moet ek seker toegee dat dié regses in sekere sin ook "my mense" is en op 'n manier my verantwoordelikhed is.

Is ek dan maar 'n Afrikaner soos 'n Ier in Amerika wat een keer 'n jaar 'n dop op St Patrick's Day drink en vir homself 'n aksent aansit, maar vir die res is dit irrelevant?

Nee, ek dink dit is meer as dit. My Afrikaner-agtergrond het 'n heelwat sterker invloed op my denke en manier

van dinge doen gehad as dit. En ek identifiseer my nouer met Afrikanerwees as 'n dop Kommando-brandewyn een maal 'n jaar.

Is dit bloot kultuur? Nee, dit kan nie wees nie. Want ek en Eugene TerreBlanche (en duisende ander soos hy) het kultureel niks meer gemeen as dat ons albei Afrikaans praat en van braaivleis hou nie. Daar is hopelik meer aan my kultuur as dit. Aan die ander kant, my kultuur is ook seker nie onaangeraak deur die feit dat ek Afrikaans grootgeword het en 'n Afrikaner-skool en -universiteit bygewoon het nie. En taal is seker ook 'n groot deel van kultuur. En vir Afrikaans as taal het ek juis so 'n passie.

(Nou praat ek myself darem heeltemal deurmekaar en in 'n hoek in 'n Erg Afrikaanse ding om te doen. Misken is dit tog geneties.)

Maar die taal is juis 'n punt. Ek het 'n broertjie dood aan Taalkommissie-Afrikaans, Afrikaans met 'n Boereborsrok aan. Ek is lief vir die taal omdat dit my moedertaal is, nie omdat dit die "Afrikaner se taal" is nie. Ek wil juis graag sien dat Afrikaans van sy witbaas-stigma ontslae raak en teruggegee word aan die gewone praters daarvan. En dit was after all nie die wit Afrikaners wat eerste die taal gepraat het nie.

Ek was nog nooit skaam om 'n Afrikaner genoem te word nie, ook nie

'n Boer of 'n boerseun nie. Ek noem myself so en is jammer vir die jonger geslag of kastige "detrribalised" Afrikaners wat daarvan wil weghardloop. En dié storie van die Boerestaatspartij en die AWB en hulle soort dat net Transvaalse en Vrystaatse wit Afrikaners wat aan 'n wit volksstaat of tuisland glo, Boere genoem kan word, is onintelligente drek. "Boer" het 'n baie los, soms informele naam geword vir alle Afrikaners en niemand het die reg om dit vir hul klein politieke randgroepe op te eis nie.

Wat is my gevolgtrekking? Ek is 'n Afrikaner en 'n Boer en dit is glad nie vir my 'n issue nie. Dis so 'n bietjie kultuur, bietjie taal, bietjie geskiedenis, bietjie invloed van die NG Kerk en Christelik-nasionale skole en 'n bietjie reaksie teenoor ander Suid-Afrikaners wat nie van Afrikaners hou nie. Dit maak my leweryker en dit is grotendeels verantwoordelik vir my sterk sin vir demokratiese en regverdigheid en my verbintenis tot die land en die grond.

En hoe gouer ander etniese groepe in 'n soortgelyke rustige sin vrede maak met hul etnisiteit en dit nie of wil ontken of chauvinisties daaroor is nie, hoe beter vir ons almal hier in Afrika.

Of hoe?

"Met dié wetgewing pleeg die minister niks anders nie as verraad teen die witman en sy vaderland."
KP-LP Jan Hoon in die parlement oor die wetsontwerp wat die wette oor grond sal herroep.

"Die KP het meer respek vir die bruin mense en hul reg as wat die NP het, want hy (die NP) verdeel nou die bruin mense soos hy die Afrikaners verdeel het."
Dr Andries Treurnicht, leier van die KP, in die parlement oor beweringe dat die NP lede van die Huis van Verteenwoordigers afrokkel.

"Let no political party and no political organisation and no liberation movement make victims out of any, and then blame the victims for the violence that destroyed them."
King Goodwill Zwelethini of KwaZulu in a speech at a rally in Johannesburg.

"Vir Suid-Afrikaanse mans is die vrou wat die broek dra g'n nuutjie nie... Dit is dus 'n ope vraag of die vrou in elke suksesvolle man se lewe agter hom staan of op sy kop sit."
Barrie Hough in sy rubriek, Barrie se Kerrie, in Rapport

"None of us realized that the Kurds would vote with their feet in the numbers they have."
US Army Lt-genl John Shalikashvili on the number of Kurds that have returned to the Kurdistan province of Iraq.

"Children are tastier than dogs or goats and they're far easier for a leopard to catch."
Indian magistrate Hari Prasad Tiwari on the man-eating big cats which have claimed 29 victims in Uttar Pradesh in recent years.

(en baie ander) 'n groot verlies. Hy was 'n voorstander van gelyke regte en 'n teenstander van apartheid lank voordat dit mode geword het. Hy was onbaatsugtig, charismaties en het 'n skerp, fyn intellek gehad.

Hy het homself nooit verhewe gehou net omdat hy 'n parlamentslid was nie. Ek onthou vyf jaar gelede het ek op die hoofweg van Groenpunt gestaan en ryloop. Tiaan van der Merwe het my opgelaa. Ons het land en sand gesels tot in die middestad, asof ons mekaar al jare ken. Sy warmhartigheid het my tot vandag toe bygebly.

Die ou vroujie van oor die sewentig wat bokant my woon, is een van die baie mense wat al sedert 1977 vir Tiaan van der Merwe met sy verkiesingsveldtogte gehelp het. Hy was haar "hero". Ek het haar buite oor die grasperk gebuk sien stap. Vir die eerste keer het sy baie oud gelyk.

'n Groot leier se stem het skielik stil geword. Hamba kahle Tiaan van der Merwe. Die mense hier gaan jou mis.

PINKSTERBIDUUR?

Marianne de Jong van Melville skryf: As resensie is Laetitia Pople se bespreking van *Nagmerries* een van die ergste stukke kultuurjoernalistiek wat ek al gelees het. Die resensent se repertoire aan styl en oorspronklike menings is beperk tot "roerend", "mooi", "baie roerend" en "lekker" ('n ander resensie van dieselfde resensent in dieselfde uitgawe: "roerend", "baie treffend", "mooiste"). Haar maatstawwe vir goeie kabaret is: dit mag nie "bar" of "kru" wees nie, dit moet "menslik" wees en byvoorbeeld getuig van die "bewondering/verwondering wat mense wel vir mekaar het" en dit moet 'n "werklikheid" uitbeeld wat "rouheid" en "erbarming" bevat (laasgenoemde nogal van dié soort wat "uit herkenning spruit", dit wil sê waarmee alle mense

hulle soos met 'n ewige en universele waarde kan vereenselwig).

Het u resensent dalk gedink sy besoek 'n Pinksterbiduur?

Om die resensiedebakel mooi af te rond is die kern van die resensent se kritiek: die kabaret voel soos 'n opehart-operasie. Na my wete kan enige kabaret wat dit regkry om so 'n uitwerking te hê homself gelukwens. Dit het in sy doel geslaag.

Humor, volgens die resensie, moet in 'n kabaret asseblief "guitig" wees. So half giggel onder die kombers of koereloerretjies bo in die moerbeiboom, of wat?

"Dit is 'n joernalis se plig om die hoogste professionele en etiese standaarde te handhaaf", lees ek in laasweek se openbare onderneming van VWB om die Amptelike Gedragskode van die SA Unie van Joernaliste te ondersteun. Dan is VWB dit aan sy lesers verskuldig om die volgende inligting te verskaf oor *Nagmerries*:

* Tot en met dié skrywe, was die vertoning elke aand, weksaande ingeslote, stampvol;

* Ronél Kriel word met haar vertolking van Jeanne Goosen se "Orania/Broodhooglied" gereeld met spontane applous onderbreek;

* Verlede Saterdag is Nomsa Nene by twee afsonderlike geleenthede deur mense wat hulself as konserwatief beskryf het, persoonlik bedank;

* Die perverse aggressie waarmee Lizz Meiring 'n ander item, "Bokkie blaas af", uitvoer, herinner 'n mens aan tonele uit die trefferrolprent *Cabaret*.

* U kunsredaksie sal hulle inligtingsplig nakom as hy in dié week se uitgawe die lesers inlig of die stuk verleng word. Dit kos net 'n oproep. Moet asseblief net nie per ongeluk die Suid-Transvaalse Sinode skakel nie. Die stuk word nie deur die gewilde damesblad *Pienk Krismisrose* aangebied nie.

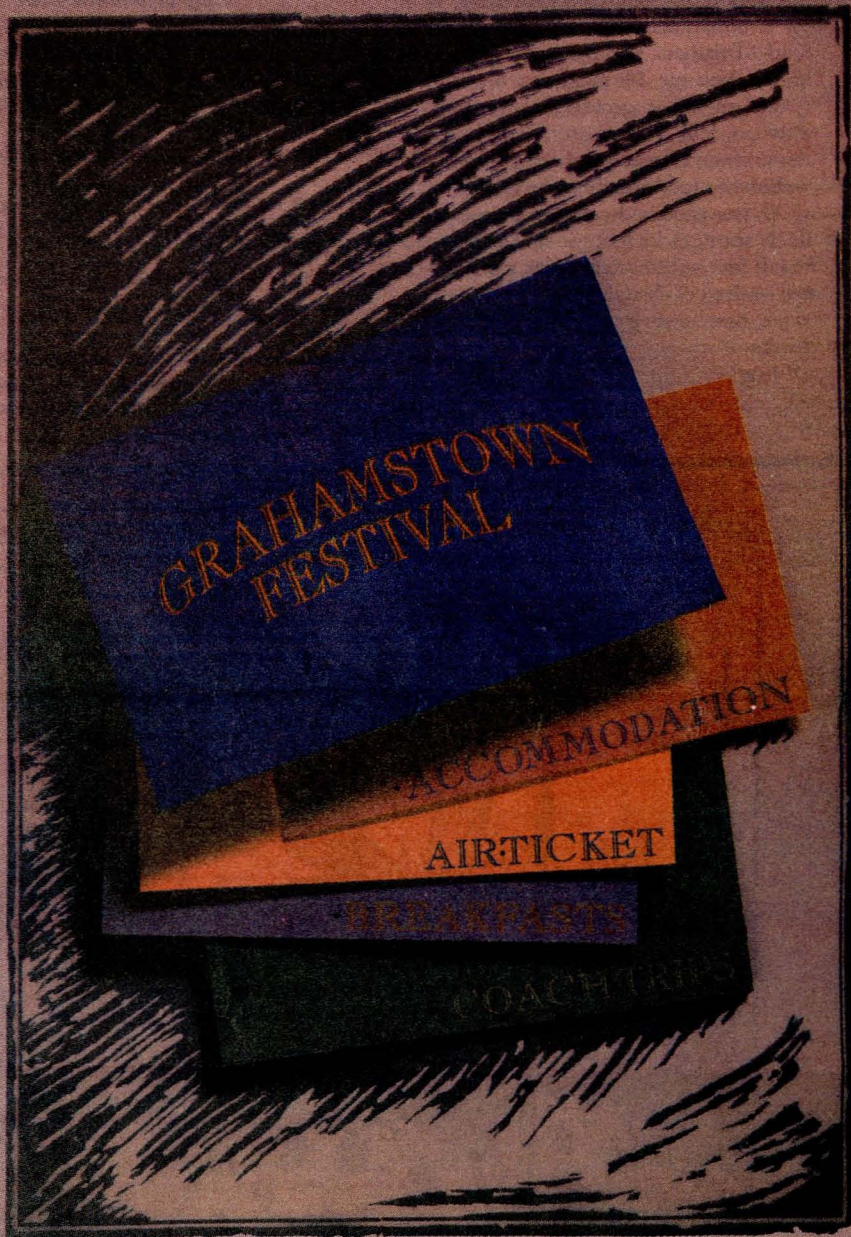

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur behou die reg voor om briewe te verkort.

Skryf aan:

Vrye Weekblad Briewe, Postbus 177, Newtown 2113.

With SAA, you can fly to
the Standard Bank
National Arts Festival in
Grahamstown on a
full wallet.

To leave with a full wallet, phone us on 774-4477 or 774-2048/9 and book your flight. We'll immediately start filling it with complimentary tickets for accommodation, breakfasts, entry and the theatre.

Choose any one of our four package options: An all inclusive tour from R1 295,00. A Budget Package from R 795,00. A Student Package from R 575,00. Or the Jazz Special (4 nights only) from R1 495,00. All you need to tell us is whether you'll be staying for 3, 4, 7 or 10 nights. And which one of our tour departures, between 27 June and 7 July, you'd prefer.

We're getting better all the time.

DMB&B S12281

ter suide

DIE driekamer-parlement is nou regtig nie meer die mees relevante instelling in ons land nie. Maar dit is darem so af en toe goed vir die brokkies humor daaruit spruit.

Die beste dié week was die Arbeiderslid vir Rust Ter Vaal, Sam Louw, wat die nuwe bruin Nattes in 'n debat die "Hotnats" genoem het. Die Speaker het gou gekeer en gelas dat dié term nie parlementêr is nie.

So van Hotnats gepraat: Jac Rabie se uitlatings laat 'n mense wonder wanneer stap hy weer - dié keer na die KP toe.

Gehoor van die Ier wat al die tyd gedink het Manual Labour is die naam van die Spaanse ambassadeur?

Die Indiër-politici in die ANC protesteer dalk te veel as hulle beduie dat niemand uit dié bevolkingsgroep na die NP gaan oorloop nie. Hulle woorde was skaars koud toe bied die Indiërdorpsraad van Stanger vir FW de Klerk die vryheid van die dorp aan.

Oor Die Raj kan 'n mens baie dinge sê, maar dis dalk veiliger om net te sê wat hy dié keer aangevang het. By die Pretoriase geweldkonferensie staan hy op om te praat en buig eers voor koning Zwelethini en sê: My king!

Gepraat van die geweldkonferensie: die regering sal darem baie beter moet doen as om weer 'n reaksionêr soos Barlow Rand se Warren Clewlow as voorsitter aan te wys. Sy behandeling van Regslui vir Menseregte se Brian Currin op die konferensie verlede naweek was onvergeeflik.

Colin Eglin het dié week met syfers na vore gekom wat 'n mens se hare laat rys. Meer as 3,5 miljoen mense is tussen 1960 en 1983 deur die regering verskuif. Van dié getal is 834 000 ingevolge die Groepsgebiedewet verskuif en 674 000 in die naam van "konsolidering van swart kolle". Laat 'n mens dink, nè?

Dié gespringsery van valskermsoldate in Soweto was darem maar 'n onsensitiewe idee gewees. 'n Onnodige macho-vertoon. Daar is mense wat aan Soweto dink as hul tuiste, as die weer-maghoofkantoor dit nog nie besef nie.

Surprise, surprise. Wie het Naspers- en M-Net-baas Ton Vosloo toe aangestel as politieke redakteur van M-Net se nuwe nuusdiens? 'n Assistent-redakteur en gewese politieke korrespondent van Beeld, Tim du Plessis...

Nog by redakteur-domeinees. Ná veel fanfare en met TV-advertensies en al begin Dominee Izak toe laasweek by Rapport. In sy eerste toespraak aan sy personeel kondig hy toe proutuit aan: Ek is 'n Christen en 'n Nasionalis. En sy eerste rubriek wy hy toe daaraan om ministers kwalik te neem dat hulle nie Afrikaans gepraat het by die regering se konferensie oor geweld nie. Bou nou 'n Nuwe Suid-Afrika met sulke domeinees/redakteurs!

Daar was 'n probleem met die rekenaar wat nuwe intekenare op Vrye Weekblad hanteer. As jy onlangs op Vrye Weekblad ingeteken het en nog nie die nuustydskrif afgelewer kry nie, bel asseblief vir Cathy by 836 2151 en ons stel dit reg.

Mag jy skiet as jy kan stem?

Barend "Wit Wolf" Strydom se vrylating as "politieke" gevangene word nou oorweeg. 'n Beslissing sal daarvan afhang of die doodskiet van agt swartmense in die Pretoriase middestad as 'n "politieke" daad beskou kan word. **INA VAN DER LINDE** het verskeie regsgeleerdes gevra hoe sien hulle die saak

DIE finale stryd om die vrylating van Barend Strydom - die "Wit Wolf" wat agt keer ter dood veroordeel is nadat hy in 1988 in die omgewing van Strydomplein agt swartmense tromp-op doodgeskiet en verskeie ander verwond het, het begin.

Die Staatspresident se Advieskomitee vir die Vrylating van Politieke Gevangenes, het Strydom se prokureur, Wim Cornelius, versoek om redes te gee waarom Strydom vrygelaat moet word.

Cornelius het vroeër dié week teenoor VWB bevestig dat hy Maandag 'n faks van 'n regter in die Advieskomitee ontvang het wat om motiverings gevra het vir die oorweging van Strydom se vrylating.

Strydom is onlangs deur die Staatspresident begenadig en sy vonnis is na lewenslange gevangenisstraf verander. Terselfdertyd is Robert McBride, wat in 1986 'n motorbom by die Durban Marine Parade geplant het, se doodstraf ook tot lewenslange tronkstraf versag.

Strydom het politieke redes aangevoer in sy aansoek aan die Staatspresident om amnestie. Cornelius meen dié gebaar van begenadiging was reeds 'n erkenning van Strydom se status as politieke gevangene.

Die Advieskomitee vir die vrylating van politieke gevangenes is volgens 'n kennisgewing in die Staatskoerant op 7 November verlede jaar in die lewe geroep ná onderhandelinge met die ANC. Aansoeke om vrylating as 'n politieke gevangene word gedoen by die kantoor vir Immunitet en Vrywaring van die Departement van Justisie. Dié besluit in watter kategorie val die aard van die politieke daad wat gepleeg is.

Die kategorieë sluit die meeste minder ernstige oortredings in wat duidelik politieke gemotiveer was, soos die onwettige verlatting van die land, die besit van vuurwapens of plofstowwe, lidmaatskap van Umkhonto we Sizwe, brandstigting, poging tot moord en openbare geweld.

Die kantoor kan enigeen in dié kategorieë onmiddellik vrywaring gee.

Indien 'n politieke daad gepleeg is waarin mense dood is of waar ernstige beserings betrokke was, word dié sake verwy na die sogenaamde "komitee vir wysemanne", ofte wel die Advieskomitee vir die Vrylating van Politieke Gevangenes. Van regeringskant is drie regters in die komitee aangestel en die ANC sou vyf mense daarin benoem. Die ANC het intussen egter besluit om hom daaraan te onttrek.

Volgens Cornelius het die term "politieke gevangene" nie voorheen in die Suid-Afrikaanse regstelsel bestaan nie. Hoewel 'n presiese definisie van 'n politieke gevangene nie nou gegee word nie, lê genoemde wetgewing sewe riglyne neer waarvolgens die Komitee moet besluit of aansoekers as politieke gevangenes kwalifiseer.

Die riglyne sluit onder meer in die motief van die oortreder, die oorsaak en gevolg van die oortreder se daad, die erns van die misdryf, die vraag of die oortreder in opdrag was van die politieke liggaam waaraan die oortreder behoort, en so meer.

Volgens regsfilosowe soos Christof Heyns van die UP, is dit baie moeilik om te bepaal of

U kan gerus onder die vleuel van die Wit Wolwe optree en optred, met ons gemeenskaplike doel voor oë, gewelddadig optree. Die Wit Wolwe staan gewild voor in die Keiserse oorlogs omstandighede. U het niks om te verloor nie, beskerm u eie met die nodige geweld, die stryd sal voort waer tot dat ons genade of oorrin het.

Skiet eerste en bly lewe.

Beddend, vegtend, strydend gaan ons blymoedig voort.

Die genade en liefde van onse Here Jesus Christus is met u.

Boere Groete

Wit Wolf

'n Brief wat Barend Strydom tydens sy verhoor aan Vrye Weekblad gestuur het

een soort politieke moord van 'n ander verskil. Die Romeins-Hollandse regstradisie bepaal dat 'n organisasie, ofte wel "volksvertegenwoordigers" die reg het tot burgerlike ongehoorsaamheid en protes en dat dieselfde reg nie aan 'n individu toegesê word nie. Ander verskille tussen politieke gevangenes van politieke organisasies en Strydom is:

- * Strydom het opgetree as 'n individu en nie namens 'n organisasie nie - Strydom se aanspraak dat hy opdragte van die geheimsinnige "Wit Wolwe" ontvang het, is later in die hof teruggetrek. Hierteenoor het sogenaamde MK-gevangenes opdrag ontvang van 'n georganiseerde "weermag" met vaste strukture.

- * MK-gevangenes verteenwoordig waarskynlik die meerderheid van die meerderheid mense in die land, terwyl Strydom die minderheid van die wit minderheid verteenwoordig. Sy standpunte het selfs in die eksklusief wit verkiesingsprosesse uitgeval.

- * Organisasies soos die ANC en hul doelstellings het erkenning in die beskaafde wêreld vir wat baie beskou as 'n "geregtigde saak", terwyl die Groot Apartheid wat Strydom nastreef, as 'n misdaad teen die mensdom beskou word.

- * Die ANC se aanvalle was lukraak, terwyl Strydom s'n grens aan 'n volksmoord en net mense van 'n sekere ras, swartmense, insluit.

- * Die ANC het 'n lang geskiedenis van nie-gewelddadige verzet voordat oorgegaan is tot gewelddadige verzet as "laaste uitweg" om

die regering te probeer beweeg om demokratiese regte aan almal in die land te gee, terwyl Strydom byna geen geskiedenis van nie-gewelddadige burgerlike ongehoorsaamheid het nie - en dit terwyl hy wel demokratiese regte het.

Heyns beskou die kwessie van deelname aan demokratiese prosesse as 'n belangrike argument. Terwyl swartmense geen stemreg gehad het nie, en geen toegang tot die magstrukture wat landsbeleid help bepaal nie, het Strydom dit wel gehad, maar sy standpunt het selfs in die demokratiese prosesse die onderspit gedelf. Hier was dit 'n geval van 'n weiering om die stem van die meerderheid te aanvaar en die mag teen die wil van sy eie wit minderheid in, in eie hande te neem.

Met dié standpunt stem prof Johan van der Westhuizen grootendeels saam. "Geen mens het Strydom opdrag gegee om tot geweld oor te gaan nie, terwyl die MK-leër opdragte gegee het om tot oorlog oor te gaan."

Hy sê tydens die Neurenberg-verhoor van oorlogsmisdadigers in Duitsland is die verkoning dikwels gehoor dat soldate onder bevel van 'n weermag was en bevele moes uitvoer. "Dit geld nie by Strydom nie. Hy's 'n soort wild card wat nie aanspreeklik was teenoor enigeen nie."

Cornelius sê daarenteen dat die wetgewing waarvolgens die Advieskomitee besluit, a-polities is en nie onderskei tussen kwessies soos politieke doelwitte en die toeganklikheid tot demokratiese prosesse nie. Strydom, sê

hy, het wel gemeen hy pleeg 'n oorlogsdaad en hy verkeer in 'n oorlogssituasie.

Ook Robert van Tonder, leier van die Boerestaat Party, waarby Strydom hom in die tronk aangesluit het, meen Strydom was "heeltemal politiek gemotiveer". Hy het geen grief teen swartmense as sodanig nie en ook nie teen die mense wat hy doodgeskiet het nie.

"Sy optrede het gespruit uit die toestand van bedreiging teen die voortbestaan van die Boerevolk wat geskep is deur die regering. Hy het verswel gevoel deur ander volkere." Strydom was "n voorloper van wat nou in swart woongebiede gebeur", sê Van Tonder. Op die argument dat Strydom toegang gehad het tot demokratiese prosesse en dat sy optrede nie beskou kan word as 'n "laaste uitweg" nie, sê Van Tonder: "Die stemreg as witman het niks meer beteken nie. Die Boere is net in Transvaal en die Vrystaat, maar hulle is gedwing om in een groot land te stem wat deur die Britte op hulle afgedwing is. Die Boere se stem word verswelg en stemreg beteken niks."

'n Prokureur van Johannesburg, wat met verskeie van die aansoeke om vrywaring werk en nie haar naam genoem wil hê nie, meen die feit dat die Komitee om motivering vir die vrylating van Strydom gevra het, beteken nie dat hy bokant enigeen anders verkies word nie. Dit beteken nie sy kans is groter of kleiner as ander aansoeke nie. "My ervaring is dat die komitee nie die internasionale riglyne in hulle besluite volg nie. Aansoekers hoef nie lede van politieke organisasies te wees nie, maar hoef net deur politieke organisasies ondersteun te word, en die vraag is of hulle op die tydstip wat die daad verrig is, die ANC gesteun het." Sy noem as voorbeeld gevalle waar openbare geweld gepleeg is, en waar die deelnemers nie ANC-lede was nie, maar wel ANC-optrede gesteun het. Die argument wat die ANC byvoorbeeld sou aanvoer, is dat die ANC in daardie stadium nog 'n verbode organisasie was en dat mense nie lede kon word nie, maar dat hulle betrek is in optrede teen apartheid.

As internasionale kriteria buite rekening gelaat word, kan sy nie sien waarom Strydom nie om presies dieselfde redes as ANC-lede vir politieke vrywaring kwalifiseer nie.

Ook Brian Cumin van Regslui vir Menseregte meen dat die wetgewing oor vrywaring nie voorskryfend is nie, maar slegs riglyne gee en dat die Komitee nie nougeset internasionale voorbeelde volg nie. "Hulle gebruik taamlik wye diskresie, en die uitkeuring van die Suid-Afrikaanse situasie word in ag geneem wanneer besluite geneem word."

Carl Niehaus van die ANC wou hom nie uitlaat oor Strydom nie, maar sê die proses van politieke vrywaring is 'n bepaalde proses wat deur die ANC beding is. "Mens sal graag wil sien dat alle politieke gevangenes van die ANC en almal wat in die tronk is op grond van hulle politieke teenkanting teen apartheid vrygelaat word en dit sal baie jammer wees as daardie mense losgelaat word terwyl ons mense wat geveg het teen apartheid en vir die totstandkoming van 'n demokratiese bestel nog in die tronk sit."

'Ons moet 'n oorgangspakt ontwikkel'

Dr Frederik van Zyl Slabbert, *mede-direkteur van Idasa,*

was een van die bydraers by verlede week se beraad oor vrede. Hier is 'n effens verkorte weergawe van sy referaat

SUID-AFRIKA is in 'n fundamentele oorgangstadium op pad weg van oorheersing en hopelik op die pad na 'n demokratiese eindpunt. Sedert 1974 was dit waar van meer as drie dosyn lande in die wêreld. Hoewel ons situasie unieke eienskappe het, is daar heelwat wat ons kan leer - veral hoe om sekere foute te vermy. Vier maniere van oorgang is geïdentifiseer: 'n pakt tussen leierskap-kaders; 'n eensydige afdwing van bo af, dws 'n staatsgreep; massale hervorming kort duskant geweld

van onder af; en gewelddadige revolusie van onder af. Daar is tekens dat 'n soeke na 'n oorgangspakt sowel as eise om massale hervorming besig is om na vore te kom as dié dominante vorme van oorgang.

Ons het 'n geringe kans om 'n oorgangspakt te ontwikkel wat die eise vir hervorming binne hanteerbare grense kan betuel. Ons moet dit doen teen 'n erfenis wat politieke eise genereer wat ekonomiese werkverrigting vir 'n geruime tyd sal oordonder. As dié gaping tussen eise en lewering aanhou wyer word, sal geweld en onstabiliteit ons oorgang bedreig.

Navorsing toon vier algemene resultate van gepoogde transisies weg van oorheersing: 'n terugval na 'n nuwe outokrasie (die mees algemene); stabilisering sonder volle demokratisering, met ander woorde tussen-tydse reëlings; demokratiese onstabiliteit soos in Argentinië en Nicaragua; en gekonsolideerde demokrasie.

Ons huiwer tussen 'n teruggang na ou-

tokrasie en 'n stabilisering sonder volle demokratisering. Die kwessie van geweld is kritiek vir vordering.

Wanneer dit kom by geweld, is die regering net soveel deel van die probleem as enige van sy teenstanders. Daar is geen neutrale spelers in dié spel nie, nóg is daar enige duidelike skeidsregters of monitors. Dit is veral gevaarlik as die regering deelnemer en skeidsregter wil wees. Dit is net so gevaarlik vir teenstanders van die regering om pogings om ons uit die dilemma te onderhandel, te verwerp. Dit is waarom ons geen keuse het nie as om voort te gaan in ons soeke na so 'n onpartydige meganisme/s as moontlik om die beheer oor die oorgang asook geweld te monitor.

Sover dit konferensies van dié aard aangaan, wil ek 'n paar opmerkings maak. Hoe meer inklusief dit is, hoe groter is die kans dat dit sal slaag.

Alle partye verdink ander dat hulle politiek speel met vrede. Dit dien geen doel om dié

vooroordele te herhaal by 'n konferensie soos dié nie. Ons durf nie tyd mors met 'n seepkislawaai of morele/radikale oorbieëry nie.

Die voorsitter moet alle sprekers ewe besadig beskerm, of dit nou Eugene TerreBlanche (van die AWB) of Brian Currin (van Regslui vir Menseregte) is.

Moenie voorstelle aanvaar wat onderhandeling voorafgaan nie, dws idees soos vredesekretariate, gedragskodes, ens. behoort die gevolg van onderhandeling te wees en nie dié voorwaarde daarvan nie.

Ons land is 'n uiters kosbare juweel; moenie laat ons dit deur ons vingers laat glip deur 'n wreedheid van gees en gebrek aan welwillendheid nie.

Ek het nog nie 'n organisasie of belangegroep - links of regs - in ons land ontmoet wat nie 'n kapasiteit het om 'n bydrae tot ons oorgangsfase te maak nie.

Ons moet dié kapasiteit ontgin in die gees dat ons nooit sal opgee nie.

Absurd, maar darem

HENNIE SERFONTEIN het verlede naweek se konferensie oor geweld in Pretoria bygewoon en gee sy indrukke

DIE TEATER van die absurde, 'n blatante negering van sekere van die onomstootlike realiteite van die Suid-Afrikaanse konflik.

Dit is van die gedagtes wat by mens opgekom het tydens die tweedaagse konferensie in die WNNR se gebou.

Want hier word die hantering van die tragiese konfliksituasie bespreek terwyl die grootste en belangrikste organisasies, verteenwoordigend van die meerderheid van die bevolking, totaal afwesig is. Daaronder tel die ANC, Cosatu en die SA Raad van Kerke (SARK) om maar slegs 'n paar te noem. Ewe absurd as wat dit sou wees as Noord-Transvaal alleen beraad sou hou oor geweld in Suid-Afrikaanse rugby. Tog is dit ironies ook ewe waar dat hierdie onverteenvoordigende en mankement konferensie tog daarin geslaag het om die weg te baan om die politieke impasse tussen die Regering en die ANC te ontbloot. (Sien berig op bladsy 7.) Maar van die gebeure en optredes deur individue gee 'n insiggewende kykie op sekere fasette van die Suid-Afrikaanse politiek.

Miskien moes dit niemand verbaas het nie dat die Zoeloes se koning Zwelethini Goodwill ka Bhhekuzulu en hoofman Mangosuthu Buthelezi, die leier van Inkatha, en hul ondersteuners die geleentheid met albei hande aangegryp het as 'n propaganda-platform met die duidelike boodskap: Vat net aan die Zoeloes en aan KwaZulu, dan is daar moelikhed.

Selvs joernaliste van pro-regeringskoerante was verstom oor die uitgesproke, feitlik uitdagende wyse waarop die koning sy volgelinge by implikasie aangemoedig het om kulturele wapens na sy vergadering verlede Sondag te dra. Tydens 'n impromptu perskonferensie verduidelik Buthelezi wat dit behels: "Dit beteken jy dra 'n skildvel en 'n stok en 'n kiere, 'n spies en soms ook 'n strydbyl." Toe die joernalis half geskok vra: "But with all due respect, Mr Chief Minister, does that not amount to war talk?", antwoord 'n

vererigde Buthelezi kortaf: "Rubbish, that is total rubbish." Maar die aggressiewe Inkatha-propaganda en aanvalle op die ANC het duidelik groot byval by die meeste van die sowat 240 afgevaardigdes gevind. Behalwe die NP en Inkatha het hulle 'n veelheid van splintergroepe, organisasies en dikwels slegs individue verteenwoordig.

Op enkele uitsondering na was almal in 'n meerdere of mindere mate ondersteuners van FW de Klerk en Buthelezi in hul siening van die huidige konfliksituasie en in die raamwerk van hul wêreld en lewensbeskouing bestaan daar net nie so iets soos staatsgeweld of georganiseerde polisie-optredes ten gunste van Inkatha en teen die ANC nie.

Dit het die duidelikste na vore gekom tydens die onsmaaklike gebeure rondom die toespraak van Brian Currin, direkteur van Regslui vir Menseregte en een van die drie menseregte-prokureurs wat die enigste van talle sprekers was wat by wyse van spesifieke voorbeelde aandag op die optrede van die polisie gevestig het.

Tot op daardie stadium is beleefd en sonder onderbreking of tussenwerpsels na alle toesprake geluister.

Maar toe Currin begin om spesifieke beweringe oor polisie-optredes voor te lê vanuit beëdigde verklarings van ooggetuies tydens die onlangse Swanieville-bloedbad - waar Inkatha aandadigheid aan die moord op meer as 30 persone erken het - is hy met honende gelag onderbreek.

Currin kon eers nie voortgaan nie en het stilgebly nadat hy opgemerk het dat hy nie die vorige toesprake onderbreek het nie. Dit het talle afgevaardigdes verbaas dat die voorsitter, Warren Clewlow van Barlow Rand, Currin kortaf aangespreek het om voort te gaan eerder as om hom te beskerm. Iemand vanuit die gehoor het uitgeroep dat Currin dit sekerlik sal doen, sodra die voorsitter die gehoor beheer.

Clewlow is bekend vir sy regse sentimente en is deur een

van die top-sprekers by die konferensie gewaarsku dat dit noodsaaklik was dat "die voorsitter alle sprekers met gelyke onpartydigheid beskerm, of dit nou Eugene Terreblanche of Brian Currin is."

Interessant was die bydrae van die nuwe NP-rekruut Jac Rabie. Hoofsaaklik in Afrikaans, was dit saam met die oud-LUK, John Mavuso, die mees emosionele aggressiewe en opruiende anti-ANC toespraak, wat die dra van kulturele wapens onder gejuig verdedig het.

Daarby maak hy 'n pleidooi dat op groot skaal jeugkampe ingestel moet word waar die jongmense dissipline op 'n militaristiese basis ingepomp moet word. Sy voorstel is later entoesiasies deur Mavuso ondersteun.

Afgevaardigdes wat tydens die toespraak naby aan De Klerk en sy senior ministers gesit het, sê dat hulle ongemaaklik voorgekom het en min entoesiasme vir hul nuutste rekruut getoon het wat volgens een regeringslid "blykbaar eerder by Andries Treurnicht hoort".

Die vier mede-voorsitters wat deur De Klerk aangestel is nadat hy nominasies gevra het, was Louw Alberts, Gerrit Viljoen, Warren Clewlow en Oscar Dhlomo. Was die uitsluiting van Slabbert, wat saam met Dhlomo gesien word as iemand wat 'n sleutelrol as fasiliteerder in toekomstige onderhandelinge sal speel, 'n aanduiding dat hy by De Klerk in onguns was?

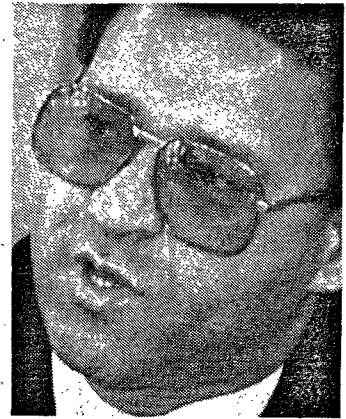
Nee, sê iemand in die binnekringe van die onderhandelinge, want Slabbert was die heel laaste spreker met 'n treffende opsommende analise voordat De Klerk die konferensie Saterdagmiddag afgesluit het.

Dit was De Klerk se persoonlike keuse sodat Slabbert met 'n laaste woord die byeenkoms met 'n positiewe noot kon afsluit - en is dus 'n aanduiding dat die Staatspresident hom vorentoe wel gaan gebruik.

Eensydig en soms absurd, ja. Maar darem nie sonder waarde nie.

Almal hou hul asem op oor Boesak

Verskeie ANC-takke in die Westelike Provinsie het Alan Boesak al geesdriftig 'benoem' as lid van dié organisasie se hoofleierskap. Sommige wil hê hy moet vise-president word as Nelson Mandela op die organisasie se nasionale konferensie in Julie by Oliver Tambo oorneem. Die probleem is dat Boesak hom nog nie by die ANC aangesluit het nie. Hy sal voor 5 Junie moet besluit, want dan sluit die benoemings. **HENNIE SERFONTEIN** doen verslag

Alan Boesak

ALAN BOESAK gaan hom waarskynlik binne die volgende dae formeel by die ANC aansluit en sodoende die maandelange bespiegelings oor sy politieke toekoms beëindig. Dit sal die weg baan vir sy feitlik outomatiese verkiesing tot die Nasionale Uitvoerende Bestuur (NEC) tydens die ANC se nasionale kongres in Durban die eerste week van Julie. Op onlangse byeenkomste van die streekraad van die Westelike Provinsie het minstens 'n halfdosyn takke - van Kaapstad en van die platteland - Boesak al benoem vir die NEC-verkiesinge. Die NEC het hulle egter meegedeel dat dit nie moontlik is nie omdat Boesak nog nie 'n lid van die ANC is nie.

Die benoemings sluit op 5 Junie.

In ANC-kringe in die Kaap word selfs gesê dat sommige takke Boesak wil benoem vir die pos van vise-president - dit wil sê as Nelson Mandela, soos verwag word, by die sieklike Oliver Tambo gaan oorneem.

As populêre stigter van die UDF en charismatiese spreker wat groot skares getrek het, word die pogings om Boesak in dié pos te benoem beskou as deel van die groeiende renons onder gewone ANC-ondersteuners omdat die top-leierskap

steeds in die hande van die oud-ballinge is.

Maar voordat Boesak hom as ANC-lid sal aansluit, moet nog eers 'n baie belangrike ontmoeting tussen hom en die leierskap van die NEC plaasvind. Soos voorheen in VWB berig is, is daar sterk teenstand teen sy aansluiting van 'n paar SAKP-lede in die NEC soos Johnny Essel en Trevor Manuel. Hulle maak beswaar, ook in die openbaar, teen sy individualisme, die skepping van 'n sogenaamde persoonlikheidskultus en het ook "sekere ideologiese probleme", waarskynlik vanweë sy kritiese houding teenoor kommunisme, die SAKP en die ANC se alliansie met die SAKP.

Maar die laaste twee maande het Boesak 'n lang gesprek met Mandela gehad op dié se versoek en het Mandela hom aangeprys as iemand wat in 'n tussentydse regering benodig word.

Twee weke gelede het hy 'n groot ANC-saamtrek op die UWK-kampus saam met Terror Lekota toegesprek. Lede van die NEC het aan VWB bevestig daar is groot druk op die NEC om hul "kleinlike geskille" met Boesak te besleg. Die NEC het blykbaar al verskeie vergaderings oor Boesak gehou. Van sy kritici vra of die NEC "verantwoordelikheid"

vir hom sal aanvaar omdat hulle hom "nie kan beheer nie". Maar ná die onderhoud met VWB verlede week het nog 'n storm oor Boesak se kop losgebars. Daarin was hy veral krities oor die ANC se vermoë om die bruin bevolking te betrek weens die "MK-retoriek" van aktiviste en het ook probleme van Christen-ondersteuners van die ANC met die SAKP-alliansie geopper.

Volgens Boesak-ondersteuners het "skewe beriggewing" daaroor in die Cape Times en foutiewe koerant- en radioberigte as sou hy die SAKP by 'n DP-konferensie aangeval het 'n valse indruk gewek. Hy het nie eens in die toespraak na die SAKP verwys nie.

Boesak self was nie vir kommentaar beskikbaar met die ter perse gaan van dié berig nie.

Maar die NEC-leierskap het blykbaar die gebeure op 'n spitsvergadering Dinsdagaand bespreek. Die saak sal sekerlik te berde gebring word wanneer die NEC vir Boesak na verwagting die komende week ontmoet - maar in die lig van druk van sowel die NEC as die grassroots ANC-ondersteuners in die Wes-Kaap is dit hoogs onwaarskynlik dat 'n paar enkelinge hom langer uit die party kan hou.

Deur nou oop vir nuwe vredeskongferensie

Staatspresident FW de Klerk se soeke na vrede het verlede week afgeskop met 'n vredeskongferensie in Pretoria wat deur onder meer die ANC en die SA Raad van Kerke geboikot is. Tog het die kongferensie op die ou end die basis geskep vir die toekomstige deelname van die boikotgroepe. **HENNIE SERFONTEIN** het die kongferensie bygewoon

FYN diplomasie, delikate voetwerk en noue raadpleging agter die skerms tussen 'n klompie sleutelfigure het die tweedaagse vredesberaad in Pretoria verlede naweek van volslae mislukking gered.

Die kongferensie, onvolmaak en onverteenwoordigend soos dit kan wees, het die deur wyd oopgemaak sodat ook die wegblygroepe soos die ANC, Cosatu en die SA Raad van Kerke (SARK) by die vredesproses betrek kan word.

'n Vaste grondslag en prosedure vir die deelname van die boikotgroepe is geskep en maak die samewerking van dié partye nou feitlik 'n voldonge feit.

Hoewel die ANC dié week amptelik die byeenkoms as van weinig belang afgekom het, is ANC-leiers in privaat gesprekke heelwat minder negatief. 'n Lid van die Nasionale Uitvoerende Bestuur (NEC) sê aan VWB: "Die impasse tussen die regering en ons kan nou beëindig word omdat die kongferensie duidelik fundamentele besware in ag geneem het en ons wegbly-aksie dus gevindkeer is."

Willie Esterhuysen, die Stellenbosse akademikus wat in 'n vertrouensposisie by sowel die ANC as die regering staan, sê: "Die beraad was beslis die moeite werd. Die vredesgesprek moes tog êrens begin. Meer as 'n begin was dit nie, maar dit beteken tog dat die ANC baie tevrede kan voel en dat verdere konfrontasie met die regering afgeweer is." 'n Deurslaggewende keerpunt - wat die sukses van die voortgesette vredesgesprek verseker het - was die ingryping deur FW de Klerk. Nadat die verslae van die voorsitters van die agt werkgroepe aangehoor was, het die Staatspresident in 'n kort toespraak gevra dat drie belangrike versoeke aan hom toegestaan moet word.

Hy het verlot gevra:

* Om eiehandig die voortsettingskomitee met vyf persent te vergroot;

* Om eiehandig mense te benoem om Louw Alberts, wat as 'n eenman fasiliterende komitee aangestel is, by te staan; en

* Dat die kongferensie summier beëindig word.

"Ek weet ek vra baie en dit is miskien ongewoon, maar julle moet my asseblief in dié verband vertrou," sê De Klerk toe hy toestemming vra om die twee liggame eiehandig te vergroot.

Die sukses of mislukking van die stappe om die ANC en andere te betrek, hang totaal af van die manier waarop die komitee lede - veral die sensitiewe fasiliteringskomitees - die hele saak hanteer.

Oor die skielike beëindiging van die besprekings sê De Klerk: "As almal wat wil praat 'n geleentheid gegee word, dan kan ons nog 'n dag besig wees. Kom ons laat dit aan die voortsettingskomitee oor om aandag te gee aan al die voorstelle en hoe om uitvoering daaraan te gee."

Die voortsettingskomitee sal bestaan uit 'n verteenwoordiger elk van die NP en Inkatha - as belangrikste partye - een elk van die besigheidsorganisasies AHI en SACOB en Johan Heyns namens die kerke.

De Klerk het verduidelik dat daar geen sprake is daarvan dat die voortsettingskomitee vergroot gaan word deur die ANC en ander te betrek nie. "Dit sal koöpsie beteken, want hulle was nie deel van die kongferensie nie," sê hy.

Daar was belangrike redes vir De Klerk se toetreding. 'n Verdere twee uur van bespreking kon tot die aanvaarding van sekere besluite of verdere emosionele uitlatings lei wat die opvolgproses met die ANC en andere slegs kon bemoeilik.

"De Klerk en sy ministers het tot die besef gekom dat dit uiters belangrik was om so min konkrete besluite as moontlik deur die kongferensie te laat neem. Want hoe meer konkrete besluite daar is, hoe meer word sake vorentoe bemoeilik," het 'n sleutelfiguur agter die skerms aan VWB gesê.

Maar terselfdertyd was De Klerk onder groot druk van Inkatha, wat die debatte in groot mate oorheers het met hul kragdadige uitsprake en aanvalle op die ANC en hul standpunt dat die bedreiging van Zoelobelange tot oorlog

kan lei.

Inkatha-sprekers het in die openbaar en in werkgroepe 'n totale politieke aanslag teen die kerke, kerorganisasies en bepaalde kerkleiers gevoer.

Dit was duidelik dat daar 'n diep kloof bestaan tussen Inkatha en die SARK weens dié kerkgroep se noue bande met die UDF en die ANC. Dit volg blykbaar op 'n "bloedige konfrontasie" twee weke gelede in Ulundi toe Mangosuthu Buthelezi vir Khoza Mooja en Frank Chikane, onderskeidelik president en hoofsekretaris van die SARK, tromp-op geloop het oor hul beweerde aanvalle teen Inkatha in die verlede.

Die besware teen die betrokkenheid van die Rustenburg-kongferensie as fasiliteerders is vanweë die noue samewerking tussen Louw Alberts en Frank Chikane as medevoorsitters.

Inkatha wantrou selfs Johan Heyns vanweë sy noue skakeling die laaste weke met Nelson Mandela en sy gesprekke ter elfder ure aan die vooraand van die beraad om die ANC te probeer betrek.

De Klerk het by 'n perskongferensie verwys na die rol van die kerke en gesê: "Daar is natuurlik verskeie kerkorganisasies waarvan die Rustenburg-groep die mees verteenwoordigend is."

Theuns Eloff, as verteenwoordiger van die Konsulerende Sakebeweging (KSB) het vandeesweke as een van die hooffigure na vore getree om die besware van Inkatha te oorkom en om kerk- en sakeleiers in 'n gesamentlike inisiatief saam te snoer.

Eloff het groot sukses behaal in sy onderhandelings met die sekretaris-generaal van Cosatu, Jay Naidoo, wat erken het dat 'n nuwe kongferensie nie die oplossing is nie, maar die strukturering van gesamentlike werkgroepe.

Dit kan dus aanvaar word dat in die toekomstige fasiliteringsproses die sakegemeenskap, met die KSB aan die voorpunt, waarskynlik 'n belangriker rol as die kerk gaan speel.

As hy sê: "Gwaaay!"

- dan kan dit 'n kwêvoel wees

Wil jy weet wat is *daardie oulike voëltjie* wat elke slag voor jou venster kom sit? RICHARD LIVERSAGE se gids vir die leke-voëlkyker sal jou gou-gou wys watter vere maak watter voël, skryf **TIENIE DU PLESSIS**

THE BIRDS AROUND US

Richard Liversage
Fontein Boeke
Parklands, R140

AS jy nie 'n taksonoom is nie en die "klassifikasiesleutels" in veldgidse verwar jou, maar jy wil nogtans meer weet van daardie grys voël wat nou net hoog in die wag-'n-bietjie gaan sit het, is dié boek van Richard Liversage dalk die oplossing. Heelparty mense vind die verdeling van voëls in die ou bekende gidse - *Robert's of Newman's Birds of Southern Africa* - nie gereedelik toeganklik nie. Veral dié van ons sonder 'n grondige kennis van Carl Linnaeus se hiërargiese gedagtes, sukkel erg voordat ons hierdie geneuk onder die knie het.

En ek het nog nooit iemand raakgeleef wat gebruik maak van die ingewikkelde "sleutels" wat ger-

eeld in dié boeke as hulpmiddel voorgestel word nie. Luister net wat beveel *Robert's* aan: "Before referring to a key get a good look at the bird (with your binoculars). Write down every feature that you think may be useful, and make a simple sketch if you can (in your small field notebook). Note down also the habitat and then decide which key seems to be the most appropriate one. Start at number 1 at the top left margin..." en dan is jy moeg, die voël is weg en jou skets is lelik.

Nee wat, elke leke-voëlkyker maak maar sy/haar eie paadjie oop na die verborge kennis in die boek. Maar Richard Liversage se boek is 'n ander storie. Sy boek is geskryf met die probleme van die beginner in gedagte. Die voëls in Liversage se boek word verdeel volgens habitat - dit verminder onmiddellik die aantal voëls waarmee 'n beginner aanvanklik

gekonfronteer sal word. In die proses sal dié beginner noodwendig 'n effe eensydige kennis opdoen van voëls in 'n sekere landstreek, maar wie van ons binnelanders sukkel nie in ieder geval met daardie klein, bruin strandloperjies wanneer ons by die kus is nie?

'n Kleurkode, gedruk sodat die leser dit selfs teen die kante van die geslote boek kan sien, bepaal die 15 gekose gebiede. 'n Subjektiewe keuse van habitat verduidelik verder die gebruikersvriendelikheid van die boek: "Buildings and Gardens" en "Roadside Birds" klink vreemd langs beskrywings soos "Thornveld and Savanna" en "Coastal and Riverine Bush". Maar onthou dat die beginner waarskynlik in die stadstuin en langs die hoofweg bewus geraak het van die voëllewe rondom ons. Richard Liversage meen dat evolusie aan die kant van die leke-

voëlkyker is en sien dit ook as 'n byvoordeel van sy klassifikasiestelsel: "The evolution of separate species occurs to avoid competition between closely related species for the same habitat. Nature, in fact, made life simple by having, for example, only one sparrow in each habitat. Sommige voëls kom egter in tot soveel as vyf ander gebiede voor. Met die hulp van die Suid-Afrikaanse Voël Atlas-projek het hy die voorkeurbesonderheid van dié aanpasbare spesies (bv die fiskaal - geplaas onder "Roadside Birds") bepaal en dit opgevolg met kruisverwysing na die ander plekke waar dié voël raakgeleef sou kon word.

Dié boek van Liversage gaan nie sonder meer deur die ornitologiese gemeenskap aanvaar word nie. Daarvoor is die werk nie "tegnies" genoeg nie. 'n Enkele voorbeeld van die lae tegnologiese van die ornitoloog: die roep van

voëls word slegs beskryf as bv 'n "gentle twitter" - die witkeelswael, of "kok-o-vik" - die bokmakierie. Vir "sonogramme", soos in Robert's is daar nie plek of sprake nie.

Jill Adams se illustrasies is nie "korrek" genoeg vir die "kenner" nie en gaan beslis nie oral byval vind nie - kyk maar na die swartbors-slangarend op p175! Ten laaste sal die weglaat van die *Robert's* se taksonomiese verdeling en nommers vir baie kenners grens aan 'n skending van "geloof en vertroue"!

Maar die beginner gaan van dié "vriendelike" gids hou. En hierdie boek gaan meer voël-kenners "maak" as wat *Robert's* (en die ander) ooit kon regkry. Daardie grys voël bo in die wag-'n-bietjie? Te groot vir 'n muisvoël - die muisvoël sê: "tshivovo" - dié een sê: "gwaaay". Kyk by "Buildings and Gardens", iniskien is dit 'n kwêvoël.

Moenie 'n arend vir 'n eendvoël aansien nie

'N OU tannie, met 'n groot geblomde strooihoed, brilletjies en praktiese skoene ... of 'n verstrooide professor met deumekaar hare, 'n ou jas en 'n verkyker om sy nek is die beeld wat die meeste mense van voëlkykers het. Miskien is daar tog 'n paar voëlkykers wat so lyk, maar die waarheid is dat voëlkykery toenemend ondersteuning geniet en deur uiteenlopende mense beoefen word. Oud, jonk, wetenskaplike, huisvrou, dokter, loodgieter, posman en sekretaresse - almal doen dit. Suid-Afrika is 'n besonder voëlyke land - 890 verskillende spesies kan gesoek en gesien word - en daarom is dit geen verrassing nie dat voëlkyk hier 'n baie gewilde stokperdjie is. Volgens Jeff Lockwood van die Suid-Afrikaanse Voëlkundige Vereniging (SAVV), is daar tans dertien georganiseerde voëlklubs onder die vaandel van die SAVV, met sowat 6 000 lede, waarvan die meeste amateur voëlkykers is. Dit is 'n aansienlike toename in lede sedert die oorsprong van die SAVV 60 jaar gelede. Oorspronklik het die voëlkundige vereniging

hoofsaaklik uit wetenskaplikes bestaan. Maar Lockwood sê 'n goeie maatstaf van die aantal voëlgeesdriftiges in die land is die verkope van die twee boeke - die voëlkykers se Bybels - die bekende Roberts en Newman se se voëlidentifiseringsgidse. Sedert 1945 is meer as 120 000 eksemplare van Roberts se boek verkoop en amper net soveel eksemplare van Newman s'n. (Die voëlkykgogga het onlangs skielik die Afrikaanssprekendes ook gebyt. Die Afrikaanse weergawe van Newman het jare lank op die rakke gelê, maar in die afgelope twee jaar is die 10 000 Afrikaanse uitgawes daarvan uitverkoop). Lockwood sê vir besige stadsmense is voëlkyk die volmaakte ontspanning. Al wat 'n mens nodig het, is jou voëlboek en 'n verkyker - en jy kan dit op enige plek doen: in die park, langs die dam of selfs in jou tuin. Die Suid-Afrikaanse voëllewe is so ryk en uiteenlopend dat daar baie is om te sien, soveel so dat beginners baie deurmekaar kan raak, sê Lockwood.

Die voëlkykgogga byt soms onverwags en voor jy jou oë uitvee, is jy een van daardie mense wat skielik jou motor se remme aanslaan, die verkyker gryp, en sê: "Wag, ek sien 'n kwêvoël," of in die middel van 'n gesprek sê: "Shhh... Bly stil. Wat hoor ek daar?"

CHRISTELLE DE JAGER doen verslag

In Brittanje, byvoorbeeld, kan jy op 'n gunstige dag een uit 'n moontlike 150 spesies sien. In Suid-Afrika kan dit selfs 300 wees, sê hy.

Die Johannesburgse voëllys alleen beslaan omtrent 350 spesies, en dit is moontlik om tot 200 hiervan in 'n jaar aan te teken, sê Lockwood, want die plekke is so toeganklik - damme, Suikerbosrand, heuwels, parke - alles is naby.

"Dit is 'n kuns om voëls korrek te identifiseer. 'n Mens moet leer om na meer as net die kleure van 'n voël te kyk. Gedrag, habitat, grootte, vorm, postuur - dié eienskappe is almal belangriker as kleur. Maar dit is 'n geval van hoe meer jy weet, hoe meer wil jy weet. Dit kan nogal 'n passie word."

Die voëlkykgogga byt soms onverwags, en voor jy jou oë uitvee is jy een van daardie mense wat skielik jou motor se remme aanslaan, die verkyker gryp, en sê: "Wag, ek sien 'n kwêvoël," of in die middel van 'n gesprek sê: "Shhh... Bly stil. Wat hoor ek daar?"

Die gogga het vir Reinet Kemp onverwags gebyt... Sy en haar man het in 1979 in Amerika gaan woon en daar het sy ontdek dat almal voëls kyk.

"Ek het altyd gedink dis net ou tannies met hoede op wat voëls kyk, maar toe sien ek my bure en almal in ons straat doen dit en is gaande daarvoor. Ek het so geïntereeserd geraak, en uiteindelik het my buurvrou vir my 'n boek gegee."

"Die lekkerste is as jy op 'n plek kan sit en wag dat die voëls na jou toe kom. Dit is die beste ontspanning en jy kan dit op enige plek doen. Later beplan jy selfs jou tuin so dat die verskillende soorte voëls daarheen sal kom."

Raak voëlkykers dan nie effens fanaties nie? Nee wat, sê Reinet. "Stappers is baie meer fanaties. Ek kan nie verstaan dat mense op staptoere elke dag so ver stap met 'n sak op die rug nie."

Voëlkykers is 'n uiteenlopende klomp mense - van diegene wat dit vir 'n middag se ontspanning

(Uit: Dr Jack's Illustrated South African Byrd Book or The Mutant Guide to South African Byrds)

doen, lullekker langs 'n rivier, met die een oog wat elke af en toe oopgaan, tot 'n gekose groepie "ernstige" voëlkykers, ofte wel "twitchers".

"Twitchers" is jou regte fanatici. Hulle is lede van 'n spesiale groepie mense wat alles in die stryd sal werp om soveel voëls moontlik te sien.

Stories oor "twitchers" is volop in die voëlkykerswêreld. Dié mense neem buitensporige stappe om nóg 'n voël op hulle kerfstok te plaas.

Hulle moet net hoor van 'n rare voël wat êrens op 'n plek gesien is, dan ry hulle deur die nag, of huur sommer 'n vliegtuig om onmiddellik na die gebied (soms in 'n ander land aan die anderkant van die wêreld) te reis, om te sien of hulle nog 'n bevestigde waarneming by hulle lys kan voeg.

Lockwood onthou die keer toe hy 'n rare voël in die Kalahari gesien het. Hy het 'n vriend daarvan vertel. Dadelik het hy en twee ander "twitchers" van Johannesburg

Kalahari toe gery en die voël probeer kry.

"Toe hulle die voël uiteindelik sien, het hulle mekaar opgewonde gesoen en omhels, nes sokkerspelers wat pas 'n doel aangeteken het, sê Lockwood."

Dan is daar die storie van die ou in Holland wat gehoor het van 'n rare voël wat besig was om iewers in Engeland te vrek. Hy het 'n vliegtuig gehuur en soontoe gegaan, maar toe hy daar aankom, was die voël reeds dood. (Die voël moet lewendig wees om as bevestigde waarneming te geld.) Ian Sinclair, 'n natuurkenner, fotograaf en skrywer van verskeie boeke oor voëls en die Suid-Afrikaanse wildlewe, is die voorste "twitcher" in Suid-Afrika. Hy het amper 900 voëls op sy kerfstok. Maar 'n mens hoef nie so fanaties te wees om voëlkyk te geniet nie. Dit kan ook 'n ontspannende aktiwiteit wees. Mense wat daarin belang stel kan Pam by die Witwatersrandse Voëlkub skakel by (011) 782-7134.

VW

Dit was 'n duur saak vir Von Lieres

Die Randse Hooggeregshof het vandeesweek R5 000 aan *Klaus von Lieres* toegeken omdat *Vrye Weekblad* hom belaster het, maar terselfdertyd sal hy regskoste moet betaal wat meer as R100 000 beloop. Soos in die geval van *Lothar Neethling*, borg die staat sy hofsaak.

JACQUES PAUW doen verslag

DIE prokureur-generaal van die Witwatersrand, adv Klaus Peter Constantin Otto von Lieres und Wilkau (SC), sal na afloop van sy lastergeding met *Vrye Weekblad* sy eie én die koerant se regskoste ingevolgt procedure-reëls van die Hooggeregshof moet betaal. Na verwagting sal hy vir meer as R100 000 se regskoste aanspreeklik gehou word.

Von Lieres het die afgelope jaar die tweede staatsamptenaar geword wat *Vrye Weekblad* met finansiële ondersteuning van die staat siviël gedagvaar het en nou na afloop van die geding met tienduizende rande se regskoste sit.

Die hoofregter van Suid-Afrika het vandeesweek die petisie rondom die appèlaansoek van genl Lothar Neethling ontvang en sal nou moet besluit of hy appèl aan die generaal gaan toestaan. Indien hy weier, sal Neethling onmiddellik aanspreeklik wees vir regskoste van meer as R1 miljoen.

Von Lieres het tydens die hofsaak onder kruisverhoor gesê dat indien daar 'n bevel vir koste teen hom uitgereik word, hy dit self sal betaal.

Vrye Weekblad het vroeër erken dat hy die Prokureur-generaal belaster het en 'n bedrag van R15 000 vir die eerste laster en 'n bedrag vir die tweede laster as vergoeding aan Von Lieres aangebied. Hy het die eerste bedrag aanvaar, maar besluit om met die hofgeding voort te gaan. Die saak is gevoer rondom vergoeding vir die tweede laster.

Vandeesweek het regter AP van Coller gelas dat *Vrye Weekblad* benewens R15 000 vir die eerste laster, 'n verdere R5 000 aan Von Lieres moet betaal vir die tweede laster wat op 23 Februarie 1990 gepubliseer is.

Die tweede bedrag wat *Vrye Weekblad* aan Von Lieres aangebied het, was 'n geheime tender en is nie aan die regter bekend gemaak nie.

Von Lieres sal nou vir die vol-

gende koste aanspreeklik wees. * Hy moet al sy eie regskoste self betaal, wat die dienste van 'n junior en senior advokaat insluit. Von Lieres het intensiewe voorbereiding vir die saak gedoen en dae lank met sy senior advokaat spandeer.

* Die Prokureur-generaal moet *Vrye Weekblad* se regskoste betaal vanaf die datum van die geheime tender. Die koerant het ook die dienste van 'n senior en junior advokaat gebruik.

* Von Lieres moet die volle koste van die hofsitting betaal, wat twee dae geduur het.

Na wat verneem word, sal die regsrekening wat deur die Prokureur-generaal betaal moet word, minstens R100 000 beloop. Ingevolgt Hooggeregshofreëls sal Van Coller nou deur *Vrye Weekblad* se prokureurs gevra word om 'n hofbevel uit te reik waarvolgens Von Lieres vir die regskoste aanspreeklik gehou sal word.

Die media het vandeesweek verkeerdlik berig dat *Vrye Weekblad* ook die regskoste in die geding sal moet betaal.

Soos in die geval van die hoof van wetenskaplike en tegniese dienste van die SAP, luit-genl Lothar Neethling, het Von Lieres ook van die staathulp gebruik gemaak om sy geding namens hom te voer. Soos in die geval Neethling, het die staat 'n siviele junior en senior advokaat vir Von Lieres aangestel.

Daar is tydens kruisverhoor aan Von Lieres gestel dat hy nie net daarin belang gestel het om sy reputasie met betrekking tot die laster in ere te herstel nie, maar dat sy weiering om die geheime tender te aanvaar 'n bewys was dat hy ook daarop uit was om homself te verryk.

Von Lieres het getuig dat hy die inhoud van die berigte na die verskyning daarvan onmiddellik onder die aandag van die minister van Justisie gebring het. Die staatsprokureur het op 8 Maart opdrag gegee dat 'n lasteraksie

namens Von Lieres teen *Vrye Weekblad* ingestel moet word.

Volgens regsgebruik is die staatsprokureur nou verantwoordelik vir die betaling van Von Lieres se twee advokate.

Von Lieres het aanvanklik R35 000 vir elk van die twee berigte geëis, en met die begin van die verhoor is bekend gemaak dat hy R15 000 as skikking aanvaar het vir die eerste eis.

Vrye Weekblad het Von Lieres belaster deur onder meer te beweer dat hy 'n kleinlike vendetta teen die koerant voer deur hom selektief te vervolg en na die Prokureur-generaal verwys as "Herr Klaus Otto Dinges".

Van Coller het in sy uitspraak gesê die berigte oor Von Lieres is beledigend en gee te kenne dat hy onbevoeg is. Van die verwysings na hom is ook minagtend, het die regter beslis.

Die regter sê die Prokureur-generaal is 'n persoon wat 'n belangrike en baie verantwoordelike amp beklee. Dit is noodsaaklik dat die publiek vertrou moet hê in die persoon wat die amp van Prokureur-generaal beklee. Om te beweer dat die Prokureur-generaal hom skuldig maak aan selektiewe vervolging en 'n vendetta voer, is ernstige bewerings. Die laster het duidelik die Prokureur-generaal verhoed om sekere van sy pligte te vervul, sy kontak met buitelandse besoekers benadeel en sy optrede in die openbaar nadeling beïnvloed.

Van Coller sê hy het in ag geneem dat *Vrye Weekblad* 'n baie prominente verskoning geplaas het, hoewel dit in 'n baie laat stadium aangebied is. Volgens die regter is R15 000 te min vir albei berigte, en het *Vrye Weekblad* gelas om 'n verdere R5 000 te betaal.

* *Vrye Weekblad* is verteenwoordig deur advokate Bobby Levin (SC) en Martin Luitingh in opdrag van David Dison van die firma Bell, Dewar en Hall.

Vyf jaar van hel is oor

Die lang en uitgerekte sage van die lot van die skuldiges in die Upington 25-saak, waarin veertien mense ter dood veroordeel is, het vandeesweek tot 'n einde gekom toe die Appèlhof 'n groot gedeelte van die oorspronklike uitspraak omvergewerp het.

JACQUES PAUW doen verslag

DIE bejaarde egpaar Evelyn de Bruin en Gideon Madlongolwane keer vandeesweek terug na die township Paballelo net buite Upington waar hul lyding vyf jaar gelede begin het toe 'n munisipale polisieman deur 'n groep verwoede inwoners met klippe bestook en uiteindelik vermoor is.

Die Appèlhof het vandeesweek beslis dat 'n Noord-Kaapse regter ernstig gefouteer het toe hy in 1989 25 inwoners van Paballelo aan moord op die polisieman skuldig bevind en veertien van hulle ter dood veroordeel het. Net vier van die 25 veroordeeldes bly ná die uitspraak in die tronk agter nadat die Appèlhof die meeste van die skuldigbevindings aan moord verander het na skuldigbevindings aan openbare geweldpleging.

Dié uitspraak van die Appèlhof bring 'n einde aan een van die mees emosionele en opspraakwekkende hofsake in Suid-Afrika se regsgekiedenis nadat die mense volgens die omstredende beginsel van "gemeenskaplike oogmerk" (common purpose) skuldig bevind is.

Die Upington-verhoor was een van etlike onrusverhore waar gewone mense wat 'n alledaagse lewe lei deur die geweld van die middel-tagtigerjare saam in die beskuldigdebank gebring. Onder hulle was 'n oud-burgemeester van Paballelo, 'n oud-polisieman, hoërskoolleerlinge, priesters se kinders, 'n manlike verpleër en 'n sestigjarige egpaar.

Regter JJ Basson het in die oorspronklike verhoor bevind dat 25 van die beskuldiges die opset gehad het om Lucas "Jetta" Sethwala te vermoor toe sy kop op 13 November 1985 met 'n geweerkolp verbrysel is.

Sedert daardie dag leef Paballelo in die skadu van die galg. Die hofsaak en die lang aanhouding van die veroordeeldes het talle gesinne sonder broodwinners en kinders sonder ouers gelaat. Amptelik sal die Upington 25-saak in die regsgekiedenis bekend staan as die hofsaak waarin die meeste beskuldiges op een slag aan moord skuldig bevind is. Diplomate, joernaliste en hordes belangstellendes het dag ná dag na die landdroshof aan die oewer

van die Oranjerivier gestroom waar die beskuldiges in twee lang rye voor die regter gesit het.

Die egpaar De Bruin en Madlongolwane, ouers van tien kinders, het styf langs mekaar in die voorste beskuldigdebank gesit en hande vasgehou. Madlongolwane het die hele tyd voor hom uitgestaar en dit het gelyk asof hy hoegenaamd nie in die verrigtinge belang stel nie.

De Bruin se opsluiting in die dodeselle van die Sentrale Gevangenis in Pretoria was 'n traumatiese ervaring vir dié eenvoudige Noord-Kaapse huisvrou. Sy kon nie haar eie Bybel lees nie en is glo baie sieklik.

Nou kan Paballelo, 'n armoedige township met tweekamerhuise en kinders wat in die stofstrate speel, sy pyn van die laaste vyf jaar afskud en sy verlore inwoners weer welkom heet.

Die Appèlhof het beslis dat drie van die veroordeeldes - Zona Mokgatle, Zolile Yona en Justice Bekebeke - se skuldigbevindings op moord gehandhaaf word en dat hul vonnisse verlaag word tot tussen tien en twaalf jaar tronkstraf.

Die res van die veroordeeldes en skuldiges is óf heeltemal rygspreek óf hul vonnisse is verlaag tot opgeskorte tronkstraf. Dit beteken dat 22 van die oorspronklike 25 veroordeeldes kan terugkeer huis toe.

Regter EM Grosskopf het in sy uitspraak gesê voordat iemand ingevolgt die gemeenskaplike oogmerk aan moord skuldig bevind kan word, moet bewys word dat dié mens die opset gehad het om te moor. Die hof het tot die slot som gekom dat regter Basson verkeerd geoordeel het dat die hele groep die oogmerk gehad het om te moor.

Daar was wel 'n deel van die groep wat die polisieman wou vermoor, maar die hele groep het beslis nie daardie strewe gedeel nie, sê Grosskopf. Die feit dat hulle die hom met klippe bestook het, beteken nie dat hulle hom wou doodmaak nie.

Grosskopf sê niks meer is teen 'n beduidende deel van die groep bewys as dat hulle die oorledene se huis met klippe bestook het nie.

Dié mense oordeel self

Vir 'n "people's court" is baie mense maar skrikkerig - want in die jare tagtig het emosionaliteit, eerder as geregtigheid, dikwels met rampspoedige gevolge in dié howe geheers. Maar stadigaan word daar met nuwe oë gekyk na die moontlikheid van gemeenskapshowe, waar minder ernstige oortredings verhoor kan word - soos in *Khubetsoana* se gemeenskapshof, wat deur 'n landdros goedgekeur is.

JEAN DU PLESSIS doen verslag

OP die pad na Queen's Mercy kom ek die manne van Khubetsoana se gemeenskapshof teë. Hulle klim toe by my in. Hulle was pas by 'n vergadering in die kantoor van die landdros van Maluti.

Mense het glo gekla oor hul gemeenskapshof en die landdros wou by hulle weet wat aangaan. Dit blyk toe dat dit nie mense van die gemeenskap self was wat gekla het nie, maar Seelso Moshesh, hoofman van die hele Queen's Mercy-gebied, wat die dorpie Khubetsoana insluit.

Seelso beskou die Khubetsoana gemeenskapshof blykbaar as 'n poging om sy gesag te ondermyn. Hy het self die vergadering bygewoon en het onderhoofman Thamea, sy verteenwoordiger in Khubetsoana, met hom saamgebring.

Die manne van die gemeenskapshof (of die "so-called Kangaroo court", soos hulle dit skertsend noem) was verheug oor die vergadering se uitkoms. Die landdros het glo versigtig na almal se weergawe van die saak geluister, en baie vrae gevra. Dis toe dáár dat Seelso se plan 'n bloutjie loop, want sy argumente teen die gemeenskapshof kon net nie byhou nie. Sels die ondersteuning van Thamae - wat probeer ontken het dat hy ooit by die sittings van die gemeenskapshof teenwoordig was - kon dus voortgaan.

Die pad van Matatiele na Queen's Mercy loop weswaarts in die rigting van die Drakensberge se Tweeling. 'n Entjie ná die plek waar die telefoondrade destyds met Transkei se "onafhanklikheid" afgeknip is - en nou nog net so afgeknip staan, 'n monument van doelbewuste onderontwikkeling - hou die teerpád op. Die res van die rit is lank, stamperig en vol stof. Daar was dus baie tyd vir die vrae

wat in my kop wemel.

Dit is máár moeilik om my te oortuig as dit by dinge soos gemeenskapshowe kom. Ek het mos al te veel gehoor en gesien van die klein militante kliëks wat in die naam van "die gemeenskap" en "die bevrydingstryd" vir hulself mag probeer wen, hetsy in die townships of die dorpie. My hare staan skoon orent as ek terugdink aan gevalle soos dié van die drie hekse van Mabua verlede jaar.

'n Groep jeugdige van Mabua (óók 'n dorpie in die Queen's Mercy-gebied), het destyds drie ou vroue verhoor op 'n aanklag van moord. Die vroue was glo hekse wat weerlig gestuur het om twee jong mans dood te maak. Die "verhoor" het in die rivier plaasgevind, met behulp van die eeue-oue metodes van stokke en takke en kop-onder-water. Twee van die beskuldiges het skuldig gepleit, en ironies genoeg was dit hul redding - want die derde vrou, wat volgehou het dat sy onskuldig was, is dood. En dit alles onder die vlag van die bevrydingstryd. So ek was maar skepties in die begin van ons gesprek oor die Khubetsoana gemeenskapshof, en het die ouens met 'n raai begin peper. Maar aan die einde was ek nogal beïndruk. Ons gesprek het min of meer só verloop.

Hoe werk julle hof? Is dit dieselfde as die "peoples courts" van die townships? Of is dit soos die ou "tribal courts"?

Ons hof is 'n demokratiese gemeenskapshof. Daar is gevalle, oral in ons land waar mense moeg en sat is van die totale onvermoë van die bestaande strukture (die polisie, die landdroshowe, die "tribal authorities", die staat) om hul probleme op te los. Daarom probeer hulle om hul probleme self binne die gemeenskap te takel.

Gemeenskapshowe is maar een voorbeeld hiervan. Dit werk natuurlik nie altyd ewe goed nie. In sommige gevalle neem 'n klein, selfaangestelde groepie oor en probeer om hulle in te grawe. Maar in ander gevalle werk gemeenskapshowe goed. Sels die landdros het vanoggend erken dat die mense van sy dorpie so met oortreders afreken.

Wie dien in die hof?

Ons hof is 'n gemeenskapsinstelling en die gemeenskap kies self die mense wat in die hof sit. Hulle dien vir een jaar in die hof.

Watter soort sake word deur die hof behartig?

Gewoonlik behartig die hof slegs sake wat deur iemand uit die gemeenskap hof toe gebring word. As 'n vrou byvoorbeeld verkrag is, en sy besluit om na die polisie te gaan, dan is dit goed so. Maar as sy na die gemeenskapshof toe kom, dan hoor ons die saak aan. Ons hanteer nie die heel ernstige sake soos moord of ernstige aanranding nie. Dié word na die polisie verwys. Maar ons ken die polisie hier en ons weet dat hulle maar min vir die gewone inwoners doen.

Die polisiekantoor is myle ver en as 'n dringende beroep op hulle gedoen word, in gevalle soos verdrinkings, vermiste mense en selfs rituele moorde, dan is die verskoning dat hulle nie vervoer het nie. Daarom doen ons dikwels die nodige ondersoek en volg leidrade op. Dit het al gebeur dat ons 'n oortreder in 'n ernstige aanrandingsaak gevang en met hom af polisiekantoor toe getoityoi het.

Watter prosedure volg julle in die hof?

Die mens wat die beskuldige

aangekla het, kry eers die kans om sy/haar saak te stel. Hulle kry ook die kans om getuies te roep en bewyse te lewer. Dan kom die beskuldigde se kans. Hy stel sy saak en kan ook getuies roep. Daarna word die saak op 'n demokratiese wyse bespreek en beslis, en word dié uitspraak en vonnis gelewer.

Wie kan voor die hof gedaag word?

Die grondslag van ons gemeenskapshof is die inlywings-tradisie van die Sotho. Elke man wat vir inlywing berge toe gaan, verstaan dat hy as hy ingelyf is hom onderwerp aan die dissipline van die gemeenskap, net soos hy ook die voordele van die gemeenskap se ondersteuningsstrukture geniet. As hy ooit in die moeilikheid is, sal hy gehelp word. En as hy 'n oortreding begaan teen iemand in die gemeenskap, dan weet hy hy sal gevang en gestraf word.

Wat van 'n Xhosa-man, kan hy ook voor die hof gedaag word?

'n Xhosa-man uit ons gemeenskap is ook onderworpe aan die gemeenskapshof. Dieselfde geld 'n onbesnedene. Dit word aanvaar dat hulle ook tot die gemeenskap behoort en dus dieselfde waardes nastreef. Elkeen kry dus dieselfde respek en moet dieselfde reëls nakom. Dit is nie 'n etniese hof nie, al is dit op ons tradisies gegrond.

Maar wat dan van die vroue? Kan 'n vrou uit jul gemeenskap ook voor die hof verskyn?

Daardie vraag sal ons moet antwoord wanneer 'n vrou die dag voor die hof gedaag word. Tot dusver het dit nog nie gebeur nie. Vroue het al klagte kom lê en as

getuies gedien, maar hulle het nog nie as beskuldiges verskyn nie.

Die probleem is dat ons vroue in die ou dae ook inlywingsseremonies gehad het, maar dinge het nou 'n bietjie verander. Miskien sal ons die ouer vroue van die gemeenskap moet raadpleeg, en hulle vra om die saak te behartig. Ons sal maar moet sien.

Kyk, ons hof is nog maar 'n nuwe ding. Dit is 'n kind van dié nuwe tye. Onder Matanzima sou só 'n gemeenskapshof onmoontlik gewees het. Ons is besig om nuwe maniere te soek om probleme op te los. Dit is tog deel van die bou aan die nuwe Suid-Afrika.

Watter soort vonnisse vel die hof?

Gewoonlik lyfstraf, maar nie altyd nie. Ons is nie behep daarmee om mense te straf nie. Vir ons gaan dit eerder om ware geregtigheid. As ons dink die enigste uitweg is lyfstraf, dan word dit toegepas. Maar as 'n oortreder werklik berou wys, of as die saak teen hom onseker is, dan kies ons gemeenskapdiens.

Om 'n voorbeeld te gee: Onlangs het 'n vrou na ons gekom met die klag dat sy deur 'n sekere man verkrag is. Toe ons ondersoek instel, blyk dit dat die saak nie so eenvoudig was nie. Albei betrokkenes was smoordronk tydens die voorval en daar was nie genoeg bewyse nie, en boonop het die man om verskoning gevra. Lyfstraf sou dus nie veel sin hê nie en die hof het toe eerder tot gemeenskapdiens besluit. Ons het 'n stuk pad afgemeet en hy moes dié herstel.

Almal was gelukkig oor dié vonnis: die gemeenskap, die vrou en die beskuldigde self.

Dit is wat ons ware geregtigheid noem.

VM

'Daar is nie meer vandag 'n lewe vir ons nie'

DIT is Woensdagoggend elfuur. Vir Carnarvon se mense, soos vir ander Karoodorpe s'n, is dit 'n groot dag in die maand. Dis dag waarop pensioen en ongeskiktheidstoelae in die ou Volkskerkie in die onderdorp uitbetaal word. Die bejaardes kom gebaadjie en gehoed en gekierie. Die vroue dra hul beste rooi kopdoeke.

In die stofstraat voor die geboutjie wag hulle saam met die smouse, wat gereed staan om 'n groot porsie van die bruin gemeenskap se lewensmiddele vir die maand op te raap, voordat dit nog warm in die sak geraak het. Want 'n groot persentasie van die dorp se tussen 50 en 70 persent werkloos leef van dié maandelikse uitbetalings. Pensioentrekkers kry R220 en ongeskiktheidstoelae bedra sowat R150 per maand. In tant Hester Tieties, 67, se huis in die township Bonteheuvel leef sewe grootmense en vyf kinders van haar pensioen, 'n seun se "disability" en die inkomste van 'n dogter se "huiswerk". Die gesamentlike inkomste van die huishouding is sowat R500 per maand. Hulle is beter daaraan toe as baie ander.

'n Studie deur die Universiteit van Wes-Kaapland het gewys dat baie gesinne in die Karoo se inkomste so laag as R200 per maand is. VWB het talle voorbeelde opgespoor waar dit selfs laer is.

"Dis nie baie nie as jy dink jy loop in een môre 'n paar skoene stukkend om werk te soek," sê tant Hester se seun, JJ, 32. Hy het ná jare in die stad na Carnarvon teruggekeer, net om te ontdek dat daar vir hom geen werk op sy tuisdorp is nie.

Teen twaalfuur die middag het die gesellige toneel oorkant die straat na die drankwinkel verskuif. Sommige van die vroue kies koers na die supermarkte, almal onder een monopolie wat die pryse aansienlik opjaag. Maar die meeste staan nog en wag. Dan draai die eerste prop los en die alkohol begin deur Carnarvon se strate vloei...

"Ek is nou diep dors," sê 'n mooi, jong vrou terwyl sy oor die straat stap. Die kinders kom uit die skool en klou verskrik aan hul ouers wat geselsend, drinkend en al hoe meer loslyf inkopies doen vir die maand.

Eenkant lewer ene Julies, Bybel in die hand, 'n lekepreek: "Die Evangelie van Christus is nie 'n kerk nie," skree hy al swenkende. "Die Evangelie van Christus is liefde!"

Van liefde en haat word baie gepraat in die Karoo. Veral wanneer oor grond gepraat word. Maar vandag vergeet almal.

"Dit was nie altyd so nie," is die ou mense van die dorp gou om te vertel.

Baie, te oud en swak om hul eie pensioene te gaan afhaal, sien dit nooit nadat kinders en kleinkinders vir die uitbetaling gestuur is nie.

Oom Soon Hendricks, 'n inwoner van De Bult, die oorspronklike nedersetting by Carnarvon, vertel dat Carnarvon 'n trotse gemeenskap was. "Daar was maar altyd 'n paar drinkers, maar die gemeenskap het hulle vasgevat. Nou is dit met die meeste mense soos 'n bees wat water toe gaan."

Wynand Louw van die Instituut vir Sosiale Ontwikkeling aan die UWK sê die alkoholisbruik in die Karoo raak alle ouderdomsgroepe, maar die probleem is groter onder tieners, veral skoolverlaters. Hy sê drankmisbruik onder vroue neem ook ontstellend toe.

Volgens Louw hang die drinkpatroon in die townships nou saam met die beskikbaarheid van geld en neem dit veral oor naweke toe.

In 'n onlangse artikel sê hy: "Die misbruik van alkohol onder plaaswerkers is so hoog indien nie hoër nie as in die Karoo-townships. Hulle leef uiters geïsoleerde lewens in afgeleë gebiede, verdien minder as dorpsmense, tot so min as R20 per maand, en sommige word steeds gedeeltelik deur middel van die 'dopstelsel' betaal."

Maar regdeur die Karoo sê mense die misbruik van alkohol hou regstreeks verband met die toenemende armoede.

Louise Boesak, gemeenskapswerker op Carnarvon, sê sy wens mense wil ophou om net aan alkoholisbruik aandag te gee.

"Die oorsaak daarvan is die armoede en ons algehele onvermoë om iets aan die probleem te doen. Sonder beter maatskaplike omstandighede kan die alkoholprobleem nie opgelos word nie."

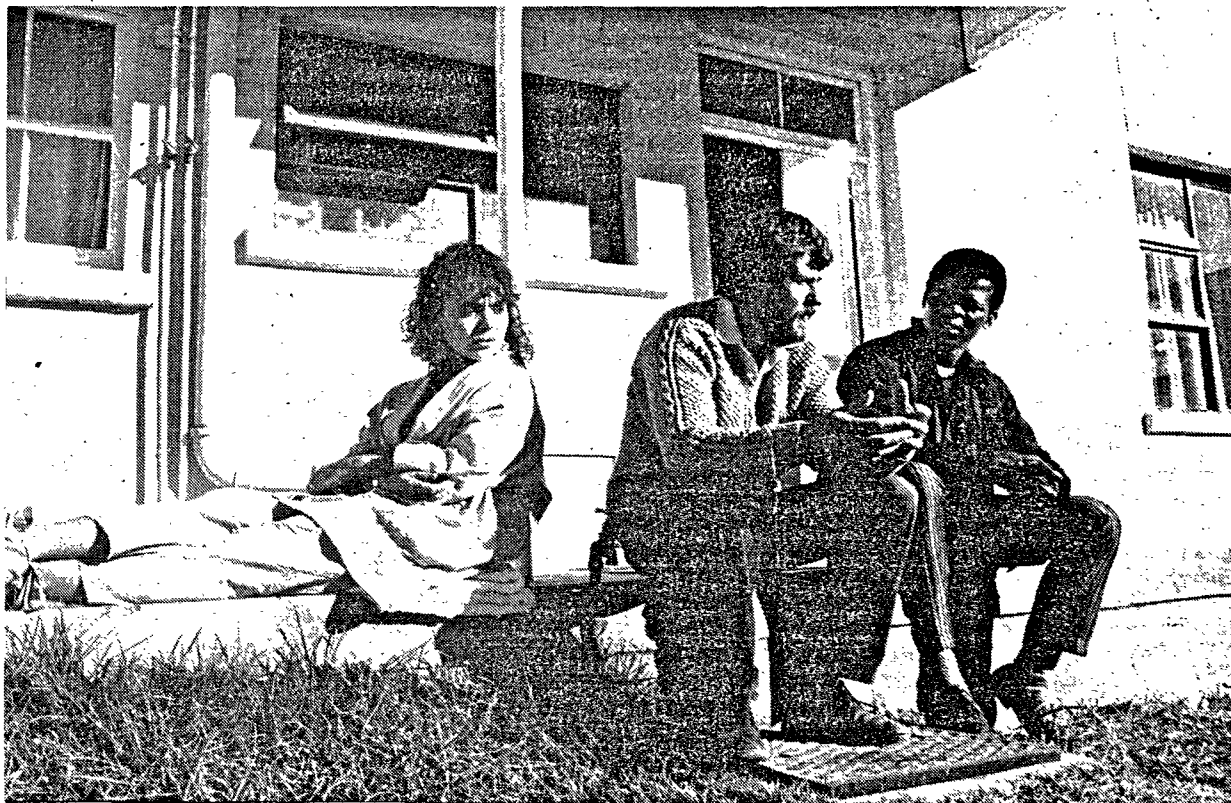
Oom Soon Hendricks sê oor sy mense: "Die liefde, die gemeenskap, respek in die Karoo is weg. Die kinders luister nie meer nie. En hoe kan hulle nou vir ander respek kry as niemand dit het nie en hulle het dit ook nie vir hulself nie. Daar is nie meer vandag 'n lewe vir ons nie."

Die troosteloosheid van Bonteheuvel

Die plakkerskamp De Rust naby Carnarvon

Arnie Louwink, die Sendingpredikant van die Sendingkerk, sy vrou, Christelle, en Glen Pket, 'n gemeenskapswerker. Arnie is 'n uitgesproke kampsvegter vir die gemeenskap se behoeftes

Die Karoo vergaan van die ellende

Met 'n werkloosheidsyfer van 70 persent het die armoede in die Karoo nou ontsettende afmetings aangeneem. Die mense is moedeloos - veral die jeug, wat geen toekoms sien nie en hul opwinding by gebrek aan ontspanningsgeriewe nou al hoe meer in die bendelewe begin soek. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** het die armste dele gaan besoek en die noodkrete om hulp aangehoor *fotos: Guy Tillim*

"HIER in die Karoo skiet wortels baie dieper as elders. So ook die wortels van apartheid," sê Koos Gous, gemeenskapswerker op Camarvon. "Hier sal ons apartheid kwalik wortel en tak kan uitroei." Gous, van die Carnarvon- en Van wyksvlei-Gemeenskapsdiens (Caravan), praat van die skreiende armoede en gebrek aan hulpbronne wat die verdeling van gemeenskappe binne die besondere demografiese en politieke strukture van die Karoo meegebring het.

Regdeur die Groot Karoo het gemeenskaps- en verwante werkers aan *Vrye Weekblad* gesê maatskaplike omstandighede is besig om teen 'n versnellende pas te verswak weens die toenemende armoede en werkloosheid, tesame met die frustrasies nadat politieke verwagtinge die laaste jaar hoog geloop het.

"Niks het nog vir die mense verander nie," sê Louise Boesak, ook van Caravan. "Dit voel vir ons of die land sy rug na die Karoo gekeer het."

Wynand Louw van die Instituut vir Sosiale Betrekkings aan die Universiteit van Kaapstad wat met navorsing oor alkoholisme in die Karoo besig is, het onlangs verklaar: "Wanneer dit kom by dringende behoefte aan noodleniging, behoort die Karoo tot 'n menslike rampgebied verklaar te word."

Hy sê die Karoo se feitlik stagnante ekonomie, "met baie plase op die randjies van bankrotskap, sakeondernemings wat sluit (of toenemend deur monopolieë oorgeneem word), 'n werkloosheidsyfer na aan 70 persent en van die land se laagste lone, het honderde mense vasgevang in depressie en moedeloosheid".

Magriet Knaap, 'n immigrant van Nederland wat haar onlangs in die Karoo gevestig het om met die grootskeepse nood vir opheffingswerk te help, stem saam. "Dié gebied moet jy of afskryf of met 'n massiewe hulpprogram help."

Sy sê die meeste mense is die slagoffers van 'n soort oorlog - veral 'n ekonomiese oorlog wat die laaste eeu tussen mens en grond en tussen wit grondbaron en arbeiders woed. "Apartheid het dit natuurlik vergerger," sê sy.

Namate die Karoo se vrugbaarheid weens oorbeweiing afneem, koop enkele boere al hoe meer plase, en word al hoe meer werkers van hul plase (waar baie gebore is) "met 'n brood en twee rand" in die dorp afgelaai om self 'n

heenkome te vind. Die krimpende groepie elite-werkverskaffers heers op "outydse maniere" deur "afpersing, intimidasie en die sweep", vertel kerkleiers en veldwerkers. Op die oomblik is daar talle hofsake oor mishandeling op plase namate menseregteprokureurs meer navrae uit die gebied kry, is aan *Vrye Weekblad* bevestig. Intimidasie teen die afligging van verklarings kom glo steeds wyd voor.

Boonop is daar in die karige townships steeds mense wat jou gaan wys waar hul pa of oupa geboer het. "Dié grond het aan ons behoort, maar in die dertigerjare het die staat gesê ons moet dit omhein en hoë belasting is ingestel. Ons het nie subsidies gekry soos die wit boere nie. Ons moes die grond teen 'n appel en 'n ei, vir 'n brood of 'n pot sop verkoop," is die kern van almal se storie.

Tog lyk dit of die maatskaplike en ekonomiese verval veral die laaste dekade versnel het.

Oom Soon Hendricks wys na die sogenaamde "kiekies van beter tye" aan die muur in sy selfgeboorde huisie in De Bult, Camarvon, en sê 'n dekade of wat gelede kon 'n mens die lewe nog waardeer.

"Toe ek 'n kind was, was die lewe nogal lekker gewees teen nou se dae," sê Willem Tietes, wat van 'n ongeskiktheidstoelae leef. "Toe kon jy 'n bokkapatert teen 'n paar sjielings koop. Dit was die goedkoop tyd."

Die probleme lyk veral so: Alkoholmisbruik regdeur die spektrum, van bejaardes tot die jeug, gesins- en huweliksprobleme, woningnood, werkloosheid (ook onder matrikulante), toenemende bende-aktiwiteite en swangerskappe onder die jeug by gebrek aan veral sportgeriewe. Demoralisasie, op politieke en geestelike gebied neem ook toe weens die hopeeloosheid van die omstandighede.

"Hier kan mense nie meer verder as die horison kyk nie," sê Gous. Louw wys ook op stygende misdaad, swak gesondheid - veral wanvoeding en TB - en skoolverlating as oorsake van wat hy as "chroniese armoede" bestempel. Boesak meen een van die grootste probleme in die weg van opheffing binne die gemeenskappe is die bestuurskomitees. "Die komitees was miskien die grootste mislukking van die apartheidsera," sê sy.

Soos mense op die ander dorpe word gesê dat die komitees selde of nooit die gemeenskap raadpleeg,

Aantygings van wanbesteding word gemaak en beloftes wat nooit vervul is nie, is aan die orde van die dag. Volgens Boesak is Caravan juis gestig om die leerlesse aan te vul wat wanbestuur gelaat het. "Maar ons het van die begin af net teenkanting gekry. Die bestuurskomitees erken nou nog nie die kleuterskole wat ons met groot moeite tot stand gebring het en probeer onderhou nie."

Op plekke soos Williston en Loxton hou mense vol dat hulle verhinder word om te vergader omdat gebruik van die enigste beskikbare sale deur die bestuurskomitees geweier of aan streng voorwaardes of hoë bedrae onderhewig gemaak word. "Die groot probleem is dat die bestuurskomitees nooit enige infrastruktuur vir die gemeenskappe geskep het nie," sê Boesak. "Hulle het hul beheer en mag uitgebrei oor alles wat hulle kon." Volgens haar het die uitgebreide magte van die komitees net meegebring dat die gemeenskapslewe en -trots vernietig is.

Boesak was in die sewentigerjare aan die spits van 'n verzet in Carnarvon om te voorkom dat bruinmense uit hul tradisionele deel van die "onderdorp" verwyder word. 'n Hofsaak het gesorg dat hulle die enigste bruin stadsraad in die Karoo was wat met so 'n poging geslaag het.

"Maar nou weier ons bestuurskomitee om met die wit stadsraad saam te smelt, hoewel die witmense daartoe geneë is. Hulle sê gesamentlike tariewe sal tot nadeel van die gemeenskap wees, maar hulle het nooit met die gemeenskap oorleg gepleeg nie. Samesmelting sal hulle egter van baie van hul 100 magte ontnem."

Jan Riechert, 'n munisipale werker van Loxton, waar die armoede veral knel en waar die KP-stadsraad na bewering besonder ontoganklik is, het uit nood ingestem om die voorsitter van sowel die bestuurskomitee as die gemeenskapsontwikkelingskomitee te wees.

"Die probleme is onbeskryflik," sê hy. "Ek moet so versigtig praat, want die dorpsraad gooi net altyd wal. Hy wil eintlik geen inspraak gee aan bruinmense nie. Maar betrekkinge versleg en konfrontasie neem toe namate die geldnood vererger." Op Loxton verdien gesinne so min as R40 tot R80 per maand. Riechert sê vertoë aan die Arbeidersparty se parlementêre koudus het nog niks opgelewer nie. Volgens hom is van die mees dringende behoeftes 'n regsadvieskantoor, skool- en

Louise Boesak by haar pa se foto. Sy is in die sestigerjare uit haar huis in Camarvon gegooi en nou gaan sy dit terugkoop

sportgeriewe, ligte nywerhede, sportgeriewe en politieke opvoeding.

Boesak sê sportgeriewe het vroeër wel in die bruin gemeenskappe bestaan. "Op Camarvon het ek byna 'n dekade gelede nog tennis gespeel," sê sy. "Toe sloop die bestuurskomitee die baan en ander sportgeriewe om plek te maak vir sogenaamde woonbuurt-uitbreidings. Ná meer as tien jaar staan die grond nog leeg en moet ons mense in die Kaap gaan tennis en gholff speel omdat ons die wit geriewe hier verbied word."

Krieketgeriewe bestaan ook nie meer nie, hoewel haar pa in sy tyd baie tyd en aandag daaraan bestee het om dié sport in die gemeenskap te bevorder.

Die gebrek aan sportgeriewe is volgens haar en ander op Loxton, Vanwyksvlei, Williston en Fraserburg een van die grootste enkele redes vir die "verskriklike morele verval" onder die jeug. Matrikulante kry nêrens werk nie en geld vir verdere studie is baie skaars.

By sekere skole het leerlinge gesê die onderwysers is onbekwaam, beoefen politiek en "vry met die kinders".

Op Camarvon, waar die skool se rugbyveld die enigste gerief is, het die meeste kinders hulle tot die enigste alternatiewe gewend: "Breakdance"-wedstryde tussen bendes.

"Die dansery het baie gou tot gedugte bendes aanleiding gegee," sê Norman van Wyk, 'n gemeenskapswerker en ywerige rugby-speler. "Die 'Americans' en die 'Ama-don't-cares' het ook gou nie meer gedans nie, maar begin baklei en drink. Tienerswangerskappe neem in 'n ontstellende tempo toe."

Op Williston, waar sportgeriewe wat jare gelede deur die Rugbyfederasie geskenk is nou deur die bestuurskomitee oorgeneem is, het die bende-bedrywighede ook

begin toeneem. Jakobus Claassen, 'n aktivis en gemeenskapswerker, sê alkoholmisbruik neem daar selfs groter afmetings as op Camarvon aan. Volgens hom het sy ANC-tak selfs saam met een van die kerke probeer om die sosiale verval teen te werk, maar die moedeloosheid neem net toe.

Op Van wyksvlei neem gevegte onder die jeug die vorm aan van diegene in die "struggle" teen dié wat, soms uit nood, hulle deur die weermag laat werf. "Ja, die jeug is baie verdeel en ons het geen ontspanningsgeriewe nie," sê Nico Lotus en Graham Jansen van Caravan.

Emma Oliphant, 'n kleuterskoolleier op Loxton, sê mense het begin aanvaar dat dinge sleg moet wees. "Hulle weet nie meer wat dit is om self besluite te neem nie, want dit is nog altyd teen hulle gehou."

Volgens Boesak het politieke organisasies ook skuld aan die apatie en verval onder die mense. Mense glo byvoorbeeld nie dat die ANC enigiets vir hulle inhou nie, omdat die leidskap nog nie belangstelling in hulle getoon het nie. Wat hulle bo alles nodig het, is aandag. Hulle moet seggenskap kry om iets aan hul omstandighede te probeer doen. Dié standpunt is ten sterkste deur gemeenskapswerkers, predikante, onderwysers en werkers regdeur die Karoo beaam.

"Die mense se verbittering loop baie diep en die strukturele geweld van hul armoede het hulle lamgelaë," sê Boesak.

Knaap meen daar kan nie nou van mense verwag word om hulself "op te hef" nie. "Ten eerste is 'n uitlaatklop nodig vir die verskriklike hartseer, veral die hartseer oor die grond. Maar dringende materiële hulp bly 'n voorvereiste om die gemeenskappe van die Karoo te red. En die probleem is lankal te wyd en te groot om dorp vir dorp aan te pak. 'n Totale plan is nodig."

Gaan die *Indiërs* ook mantel draai?

Nadat 'n groot groep bruin *LP's* hulle in die laaste dae by die Nasionale Party aangesluit het, ontstaan die vraag of die Indiërs ook dalk binnekort dieselfde paadjie gaan volg.

PEARLIE JOUBERT en **CHRISTELLE TERREBLANCHE** doen verslag

IN die gange van die parlement doen gerugte die ronde dat heelparty lede van die Raad van Afgevaardigdes hul bruin eweknieë van die Huis van Verteenwoordigers in die vloedgolf van oorlope na die NP kan volg.

Maandag is dié gerugte versterk toe Mohamed Cassim, 'n lid van die meerderheidsparty in die Raad, Solidariteit, aangekondig het dat hy tien *LP's* verteenwoordig wat alle moontlikhede ondersoek om "deel van die hoofstroom-politiek" te word.

Dr JN Reddy, leier van Solidariteit en voorsitter van die Ministersraad, het egter dié week alle aantygings ontken dat sy party of van sy *LP's* hulle by die NP gaan aansluit.

Hoewel Cassim gesê het "daar is sekere waardes waar die NP baie na aan beweeg het", het hy bygevoeg: "Dit is nog te vroeg. Ons moet darem nog ons kiesers in die oë kan kyk, want ons het aan hulle beloof om te veg vir die aftakeling van die Ministersraad en die gesamentlike departemente van gesondheid, onderwys en behuising."

Nog 'n gerug wat die ronde doen, is dat 'n groep onafhanklikes - wat met die amptelike opposisie van Amichand Rajbansi se Nasionale Volksparty geaffilieer is - same-sprekings met die NP voer. AGV Naidoo se naam word in dié verband genoem en Naidoo het by navraag gesê die "tyd om kommentaar te lewer is nog nie reg nie. As jy kommentaar wil hê, moet jy liefies die NP vra."

Indiër-politici wat in die ANC en UDF betrokke is, stem glad nie saam dat 'n stroom steun na die NP binnekort verwag kan word nie.

"Die regering doen tans alles in sy vermoë om aan minderheids-groepe, soos die Kleurlinge en Indiërs, te wys dat die ANC 'n gewelddadige politieke party is, 'n vae en onduidelike ekonomiese beleid het en dat hul toekoms en veiligheid by die NP lê. Maar De Klerk dink verniet ons het so 'n kort geheue," sê Yusuf Saloojee van die ANC se departement van Internasionale Aangeleenthede.

"Die Indiër-gemeenskap het nog nooit 'n emosionele en politieke tuiste binne die NP gehad nie. Die Indiër-gemeenskap het jare lank

baie swaar gekry onder die huidige regering se onderdrukking. Jare lank is die Indiërs nie as volwaardige burgers van die land beskou nie en was daar sprake dat ons gerepatrieer gaan word."

Valli Moosa, sekretaris van die politieke komitee van die ANC, sê: "Onder die Groepsgebiedewet is derduisende Indiërs gedwonge verskuif en gemeenskappe is uitgewis en vernietig. Sal Indiërs skielik 'n party ondersteun wat dit gedoen het?"

Saloojee reageer só op gerugte dat Indiërs en masse vir die NP sal stem: "Jy maak 'n fout as jy dink dat die Indiërs en Kleurlinge so 'n kort geheue het. Die regering is besig om die ANC te diskrediteer en met 'n fyn strategie die Indiëren Kleurling-gemeenskap te probeer oorwen. Ons onthou egter die Groepsgebiedewet, die rassisme, die moordbendes, marteling en kriminele apartheid," sê hy.

Die swep van die opposisie Nasionale Volksparty, Desmond Padiachey, het gerugte van grootskaalse oorloperij na die NP afgemaak, maar gesê: "Ek sê nie daar sal nie een of ander tyd 'n eksodus vanuit die Raad van Afgevaardigdes na die NP wees nie, maar beslis nie nou al nie." 'n DP-*LP* van die Raad van Afgevaardigdes, Mahmoud Rajab, wat ook 'n stigterslid van die DP was, sê oor dié vermoedelike oorloperij: "Geen selfrespekterende Indiër sal hom mos nou by die NP aansluit nie. Maar sou die NP met verloop van tyd die breë sentriste-beweging word wat hy hoop, en daar geen nut meer is om die naam NP te behou nie, weet 'n mens nooit wat kan gebeur nie."

"In dié stadium is die NP nog die simbool van die onderdrukking van gemeenskappe wat geen stemreg het nie. Ek kan nie sien dat ek ooit sal oorloop nie," sê Rajab.

Of dit egter die gewone Indiër se standpunt is, is twyfelagtig - soos duidelik wys in 'n sakeman van Lenasia se opmerking: "Ja, my gemeenskap is net so rassisties soos die boere van Ventersdorp. Hulle praat ook van 'kaffers' en 'hotnots'. Hulle sal seker vir die NP stem as ons môre moet gaan kruisies trek. Apartheid het aan

J N Reddy

Amichand Rajbansi

die Indiërs gedoen presies wat dit aan die witmense gedoen het - dit het ook van ons rassiste gemaak."

- Die sakeman wil anoniem bly. In 'n meningspeiling wat einde verlede jaar deur die Institute for Black Research gedoen is, het 10,4 persent Indiërs hul steun uitgespreek teenoor die driekamerparlement. Dié syfer was die hoogste van al die verskillende bevolkingsgroepe, insluitende die witmense (7,3 persent). Meer bruinmense (84 persent) as Indiërs (72 persent) het in dié meningspeiling ook aangedring op gelyke stemreg - wat die indruk wek dat die Indiërs konserwatiewer as die bruinmense is. Indiërs (4,5 persent) en witmense (2,5 persent) het ook die laagste steun aan politieke geweld gegee. Die onsekerheid oor wáár die Indiër-gemeenskap se politieke sentimente lê, is lankal 'n twispunt binne die ANC. Archie Gumede, voormalige voorsitter van die UDF en nou 'n ANC-leier in Natal, het verlede jaar in 'n omstrede uitspraak gesê die Indiër-gemeenskap openbaar rassistiese neigings en buit die swartmense uit.

Die geheime "kabaal" binne die ANC - wat met die oopvlekking van Operasie Vula op 'n spits gedryf is - het ook aan die lig gebring dat dié kabaal veral uit Indiërs bestaan. Dit het bitterheid tussen swartmense en Indiërs binne die ANC laat ontstaan.

Moosa meen egter Gumede se uitlating het geen blywende indruk gelaat nie en dat die Indiër-gemeenskap nie ontuis binne die ANC voel nie. "Ek ken vir Gumede en het lank saam met hom gewerk. Hy het nie 'n rassistiese opmerking gemaak nie. Die steun wat die ANC wel onder die Indiër-gemeenskap het, behoort ook 'n duidelike aanduiding te wees dat die meerderheid Indiërs hulself nooit agter die NP sal skaar nie," sê hy.

"Wat in die Raad van Afgevaardigdes gebeur, is heeltemal irrelevant - die stempersentasie tydens die laaste twee algemene verkiesings vir dié liggaam (tussen 15 en 18 persent) behoort 'n duidelike aanduiding te wees van presies hóé irrelevant die Raad van Afgevaardigdes vir die meerderheid Indiërs is."

Saloojee is minder oortuig, maar

glo nie dat die NP - "selfs met 'n sterk poging om Indiërs by die NP te laat aansluit" - suksesvol die meerderheidsteun van die Indiër-gemeenskap sal trek nie.

"Ek skat dat 'n klein groepie Indiër-sakemense na die NP sal oorloop in 'n toekomstige verkiesing. Die NP misgis hom egter as hulle dink die meerderheid Indiërs sal vir hulle stem in die volgende verkiesing."

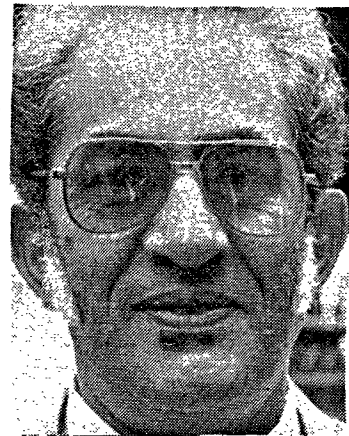
Indiër-politici sal ontken ook dat Walter Sisulu, die binnelandse leier van die ANC, se onlangse skerp aanval op die "apatie" van die Indiër-gemeenskap ten opsigte van Gandhi se dood 'n bedekte aanduiding was dat die ANC besig is om Indiër-steun te verloor.

"Die natuurlik politieke tuiste vir die Indiër-gemeenskap was beslis nog altyd binne die ANC. Dit is tog onsinnig om enige gevolgtrekking te maak na aanleiding van 100 mense wat by 'n roudiens vir Rajiv Gandhi opdaag.

"Ek, en ek is seker ander Indiërs ook, beskou myself as 'n Suid-Afrikander en ek beskou die gebeure in Indië net soos ek die gebeure in Etiopië of Roemenië beskou," sê Moosa.

'As dit sewe-uur is, is dit sewe-uur'

Vandag, 30 Mei, word die koukus van die Nasionale Party vir die eerste keer in sy byna 80-jarige bestaan veelrassig met die toetrede van meer

as 30 bruin LP's van die Huis van Verteenwoordigers wat hulle pas by dié party aangesluit het. Een van die eerstes om oor te stap was Jac Rabie, tot verlede week leier van die Verenigde Demokratiese Party, wat vyf setels bekleed het en die amptelike opposisie in die Huis was. **CHRISTELLE**

TERREBLANCHE het met hom oor sy loopbaan en politieke oortuigings gaan gesels

JAC RABIE, 'n man wat al baie politieke tuistes gehad het, hou vol dat hy nog altyd die bereidwilligheid tot onderhandeling vooropgestel en hom daardeur laat lei het. Hy sê met vandag se toetrede tot die NP-koukus moet dit duidelik wees dat die proses van verandering in Suid-Afrika onomkeerbaar is en dat NP-steu onder die bruinmense nog daaglik toeneem.

"Hulle sien 'n masjien wat op pad is na 'n nuwe Suid-Afrika, 'n masjien wat nie sy voete sleep nie. Ander mense is by die geweld betrokke en sleep hulle voete. Nie dat die staat en sy veiligheidsmagte nie ook 'n rol in die geweld gehad het nie. Maar hulle skiet darem nou minder die mense. En dis wat die mense in hul harte voel ná die lang stryd. Hulle sien vrede en geregtigheid in die NP."

Op die afgelope naweek se Konferensie oor Geweld en Intimidasie het hy reeds talle verteenwoordigers na hul aasems laat snak met sy aandrag op 'n soort "militêre" optrede om die "brutalising" van die jeug teen te werk. Sy besorgdheid oor die jeug strek terug na sy byna tien jaar in die onderwys op Potchefstroom voordat hy tot die politiek toegetree het.

Sy ma was betrokke by plaaslike politiek nadat hulle onder dwang van Highlands na Eersterus in Pretoria verskuif is en vroeër by sy oupa se plaas op Middelburg in Transvaal uitgesit is. "Ons het letterlik as armlastiges in Pretoria aangekom," sê hy. "Ek wou prokureur word, maar daar was nie geld nie, toe word ek maar onderwyser."

Hy het self in die politiek beland deur konfrontasie met wit inspekteurs wat Potchefstroom aangedoen het. Een-het hom eendag gevra of hy daarvan hou om vir so 'n klomp "kaffers" onderwys te gee. 'n Ander het vir sy klas gesê hulle is op "n dwaalspoor en sal nooit matriek

maak nie", omdat "die onderwyser nie die korrekte leerplan volg nie".

Nadat hy bedank het, het die Federale Volksparty Rabie gevra om hulle organiseerder in Transvaal te word. "Toe ek my oë weer uitvee, was ek kandidaat vir Reigerpark. So is ek toe in 1969 verkies tot die Verteenwoordigende Kleurlingraad," sê hy.

In dié tyd was hy ook 'n lid van John Vorster se Kabinetraad, wat deur die Arbeidersparty geboikot is. Hy is ook in 1973 aangestel in die Erika Theron-kommissie "wat die sogenaamde Kleurling-bevolkingsgroep ondersoek het".

In die middel-sewentigerjare het hy ideologiese probleme met die Volksparty begin optel omdat hulle "te veel verskoning vir apartheid gemaak het". Rabie het die party verlaat en meer as drie jaar lank as onafhanklike in die VKR gesit. Die Arbeiders het voortdurend geprobeer om hom te wêr deur te sê hy "praat hulle taal".

Toe die regering in 1977 sy voorstelle oor drie parlemente voorlê, en die Arbeiders na regs begin steun verloor deur hul aandrag op boikotpolitiek binne en buite die VKR, het Rabie aan hulle voorgestel dat 'n komitee saamgestel word om grondwetlike alternatiewe te ondersoek en dit as basis vir onderhandelings te aanvaar.

Rabie is in die Les du Preez-komitee aangestel wat uiteindelik grondwetlike voorstelle, gegrond op 'n eenheidstaat, gedoen het. Rabie sê die Arbeiders se instemming om te onderhandel het hom genoop om hom by hulle aan te sluit. "Die komitee se voorstelle het egter nooit by die onderhandelingsstafel uitgekóm nie," sê hy. Hy vertel dat sy eerste "gesprek" met PW Botha in November 1980 op 'n rusie en 'n totale uitval uitgeloop het. Dié onmin het tot die sluiting van die VKR in Maart 1981 gelei.

"Daarna was ons in limbo," sê hy.

"Ons het op plaaslike bestuurskomitee-vlak gewerk en ek het die Vereniging van Bestuurskomitees in Transvaal gestig en later met die Indiërs saamgesmelt om een te wees." Rabie het president van dié vereniging geword.

Dit was weer sy sterk standpunt ten gunste van onderhandeling wat die deurslag gegee het vir sy deelname aan die driekamer-parlement.

"Nou ja, toe is eerw Hendrickse hulle nou op die kabinet en toe begin die konfrontasie weer," sê Rabie. Volgens hom is die opheffing van die Groepsgebiedewet nooit op die agenda geplaas nie, maar het Hendrickse tog "demonstratief gaan swem".

"Dis nou vir ons groep 'n vreeslike verleentheid," vertel Rabie. "Ek het begin verskil en is geblameer dat ek posisie wou gehad het. Maar dit is nie my bedoeling in die politiek nie. En so is ek in April 1986 uit die Arbeiders uit."

Daarna was Rabie weer onafhanklik, maar met die stigting van die Verenigde Demokratiese Party het hy op aandrag van sy kiesafdeling aangesluit. Hy het leier geword van dié party - tot die begin van dié maand nog die amptelike opposisie in die Huis van Verteenwoordigers.

"Verlede jaar het ons besluit ons moet in alliansie gaan met buiteparlementêre groepe of die NP. Ons het begin om met die NP te praat, en soos ons gepraat het, het dit al duideliker geword dat die NP politiek al nader geskuif het aan waarin ons glo."

Rabie spel dié politieke oortuigings uit as die bereidwilligheid om apartheid wetlik te skrap en 'n nuwe grondwet op te stel; die basiese riglyne soos 'n nie-rassige twee-kamerparlement; 'n onafhanklike regsbank; onderhandelinge oor vrede en die beskikbaarstelling van geld vir die agtergeblewenes. "Daarom het ons uitvoerende bestuur gevoel hulle verkies die NP bo die ANC en Inkatha. Toe

ons uit die vergadering kom, hoor ek daar is reeds meer as 'n duisend van ons lede wat hulle by die NP aangesluit het. Nou kan jy vir jouself dink wat aangaan."

Rabie sê dit is interessant dat die bruinmense nie noodwendig meer in opposisie met die regering van Suid-Afrika is nie. Hy beklemtoon dat dit nie hy is wat ideologies bollemakiesie geslaan het nie.

"Wat help dit dan nog om rusie te maak, laat ons liewer aan die dinge begin bou wat gebou moet word." Hy beskou die nuwe beweging as 'n samevloei na die middel, "weg van die radikalisme". Hy meen die nuwe toetrede van bruin LP's tot die NP-koukuse en studiegroepe kan 'n belangrike rol speel om die NP se idees te vorm. "As daar nou nog 'n politieke of ideologiese struikelblok is, is dit die plek waar ons dit gaan aanspreek." Ons word ook deel van die dagbesture in die land en deel van die Kongres, waar beleidsbesluite geneem word. Dan is jy daar waar die goed gebeur."

Rabie wil nie veel laat deurskemer oor beoogde optrede binne die NP-koukus nie, maar hy sê hy het al vir Barend du Plessis gesê dis tyd dat die pensioene gelyk gestel word. "Toe lag hy en die Staatspresident. Nou dit is die soort ding wat ons sal aanspreek."

Rabie glo dat daar op dié manier baie meer vir die bruin gemeenskap gedoen kan word. "Anders as vorige regerings, is hulle bereid om te luister na wat gesê word."

Hy is daarvan oortuig dat hy hom en sy mense nie nou teenoor die ANC gestel het nie. "Ons gaan mos nou onderhandel, en in onderhandeling is dit 'n kwessie van gee en neem."

"Maar as 'n man nou vir my sê hy gaan nasionaliseer, gaan ek om die onderhandelingsstafel in opposisie met hom wees," sê Rabie. "As hy vir my sê ons moet die geweld besweer, dan is ek saam met hom - maar dan moet ons dit doen."

Rabie voorsien nie groot tweespalt in die sogenaamde bruin gemeenskappe wanneer hulle uiteindelik in 'n verkiesing voor 'n keuse tussen die NP en die ANC gestel word nie. Hy sê die bruinmense het reeds gekies. "Eers het die NP apartheid gesimboliseer, maar nou versinnebeeld hulle reg en geregtigheid," sê hy.

Oor sy omstrede uitlatings die naweek sê hy: "Of mense nou daarvan hou of nie, dit is nou tyd dat die jeug gedebrutaliseer word. Ek wil aan die hand doen dat jeugkampe ter aanvulling van gewone skoling nou ingestel moet word sodat die kinders sielkundig behandel en vaardighede aangeleer word. Hulle moet op 'n amper militaristiese dissipline geleer word om in te pas. Hulle moet leer as dit sewe-uur is, dan is dit sewe-uur. "Ek weet nie wat die ANC voortaan nie. Al wat ek weet, is dat hulle met geweld sit en met ultimatus. Die kinders wil nie skool toe gaan nie. Hulle ontslaan hulle onderwysers. Hulle het kangaroo courts gestig en mense met sambokke leer slaan, hulle is aangesê om mense te necklace. Hulle toyi-toyi om lyke, moet die land onregeerbaar maak."

Volgens hom moet die belhamels wat vir die geweld verantwoordelik is "in hegtenis geneem en voor die hof gesleep word".

Hy sê hy sal hom beywer vir 'n vorm van restitusie wat die grondkwessie betref. "My oupa is self van sy grond afgegooi. Die enigste geluk in my politieke loopbaan is dat ek 'n dorp, Nasaret, op die stuk grond gevestig gekry het."

"In 1986 het ek in Midrand 'n nuwe uitbreiding, Rabie Ridge, gevestig omdat die mense hul grond in Alexandra verloor het. "Basies glo ek dat mense wat benadeel is, geregtig moet word. En as dit daarop aankom, sal ek binne die NP daarvoor veg. Almal binne die NP kan mos nie altyd dieselfde gedagtes deel nie."

Jerusalem se *verlore* kinders

Met 'n massiewe lugbrug, *Operasie Salomo*, het Israel verlede naweek binne 24 uur 14 000 vasgekeerde Etiopiese Jode uit die deur rebelle omsingelde Addis Abeba gaan haal. Wie is dié swart Jode, wat Falasjas genoem word? **MIRIAM COHEN** *kyk na hul lotgevalle*

OPERASIE SALOMO, die blits-lugbrug waarmee Israel verlede naweek meer as 14 000 swart Jode uit Etiopië gaan haal

het, het die lang en stormagtige geskiedenis van die Jode in dié land as 't ware afgesluit.

Die Etiopiese Jode, wat Falasjas genoem word, het 'n al hoe meer afgesonderde bestaan in dié land gevoer nadat 8 000 van hul mense in 'n vorige reddingsoperasie in 1985 en 1986 na Israel gebring is. Ná Operasie Salomo is daar nou sowat 34 000 Falasjas in Israel.

Maar wie is dié swart Jode, wat deur sommige as die afstammelinge van koning Salomo en die koningin van Skeba beskou word? Die meeste vlugtlinge is ongeletterde kleinboere, wat tot verlede jaar in modderhutte in die noordelike provinsie Gondar gewoon het.

Presies hoe die Falasjas ontstaan het, is onbekend. Sommige Etiopiese geleerdes meen dat hulle nie Joods is nie, maar 'n Christelike sekte wat sekere Joodse gebruike aangeneem het. Tog verskil van die Falasjas se gebruike van die Jode s'n - sommige praktiseer byvoorbeeld veelwywery, wat in Israel onwettig is. Baie Falasjas dra die Ster van Dawid, maar hul Heilige Skrif is nie in Hebreeus nie.

Volgens die geestelike leier van die Falasjas, hoofrabbi Melke Azaria, beteken die naam Falasja "Mense wat uit hul geboorteland na 'n vreemde land gevlug het". "Ons werklike tuiste is Jerusalem en ons tweede tuiste is Etiopië," sê die rabbi.

Met die verskerping van die 30 jaar oue burgeroorlog in Etiopië verlede jaar het derduisende Falasjas met 'n paar karige besittings uit Gondar na die hoofstad, Abbis Abeba gevlug. Sedertdien het sowat 1 000 per maand na Israel verhuis in 'n gesinsherenigingprogram wat deur Israel gereël is.

Die Falasjas was egter nie altyd welkom in Israel nie. Hulle is eers in 1975 deur die Hoofrabbinat in Jerusalem as Jode erken. Dit het hulle outomaties geregtig gemaak op Israelse burgerskap. In 1977 het klein groepies Etiopiese Jode deur Sudan na Israel

begin vlug nadat die destydse premier van Israel, Menachem Begin, en die Etiopiese leier kol Mengistu - wat verlede week as president uit die land moes vlug voor die rebelle - 'n geheime ooreenkoms aangegaan het. Volgens dié ooreenkoms sou die Marxistiese Etiopië die emigrasie van Falasjas toelaat mits Israel sou voortgaan om wapens aan die land te verskaf.

Dié ooreenkoms het egter in Februarie 1978 op die rotse beland toe Israel se destydse minister van buitelandse sake, Moshe Dayan, dit per ongeluk in die openbaar laat uitglip het dat Israel wapens aan Etiopië verskaf. Albei lande is diep in die verleentheid gedompel.

In die vroeë jare tagtig is die Falasjas openlik deur die Etiopiese owerheid verdruk. Droogte, hongersnood en die voortslepende oorlog het hulle 'n sukkelbestaan laat voer. Israel het besluit om sy geheime diens, die Mossad, in beheer te plaas van die ontruiming van die Falasjas uit Etiopië. Omkoopgeld is gebruik om die samewerking van die owerheid te verkry in Sudan, die enigste gangbare vlugtelingroete uit Etiopië. Mossad-agente het reisdokumente vervals of in die swartmark gekoop, voertuie gehuur en skuilplekke ingerig waar die vlugtlinge kon verhoof. Al hoe meer Falasjas het Etiopië begin verlaat.

Falasje-agente is aan die Sudaanese kus afgelaai deur Israelse missielbote. Hulle het dan die vlugtlinge in kampe in die ooste van Sudan en Etiopië gaan haal. Verskeie kere het ongemerkte Hercules-vragvliegtuie in die woestyn in Sudan geland om Falasjas op te pik.

Maar dié ontruimingsveldtog het te stadig verloop. Met die hongersnood vroeg in 1984 het die bestendige stroomple vlugtlinge 'n vloedgolf geword. Israel het sy eerste massiewe lugbrug, Operasie Moses, begin.

Van November 1984 tot Januarie 1985 is 8 000 Falasjas met 35 vlugte na Israel gebring. Die vliegtuie het in Sudan opgestyg en via Brussels na Tel Aviv gevlug. Maar toe Dayan die geheim uitlap, moes die hele operasie gestaak word.

Tot met die lugbrug na die deur

'n Etiopiese Jode, sy twee dogters en 'n kleinseun in Mabulim, in die suide van Israel. Dié familie het verlede naweek in Israel aangekom. (Foto: AP)

rebelle omsingelde Addis Abeba verlede naweek het groepe Falasjas egter voortgegaan om na Israel te emigreer. Talle se familie was reeds in Israel en hulle het geld van hulle ontvang.

Die meeste van die Falasjas wat in Addis Abeba vasgekeer was, was werkloos - buiten sowat 100 wat

metaalgereedskap, ornamente en bamboesmandjies gemaak het in werkwinkels wat deur die Amerikaanse Joodse liefdadigheidsorganisasie die Joint Distribution Committee (JDC) bedryf is.

Die vlugtlinge in Addis Abeba is deur die Israelse ambassade aan die lewe gehou. 'n Gesin van vyf

het 'n toelae van sowat 150 dollar per maand gekry en al die vlugtlinge het identiteitskaarte gekry wat hulle kon gebruik om gratis mediese behandeling en kos by die JDC se kliniek te kry. Nou is hulle met hul medegeelowiges in Israel herenig.

Mengistu Haile Mariam (Foto: AFP)

Die armste onder die armes

ADDIS ABEBA - Reeds een van die wêreld se armste lande tydens die bewind van Haile Selassie, het Etiopië se ekonomie die afgelope 17 jaar onder die bewind van pres Mengistu Haile Mariam nog verder versleg.

Met buitelandse skuld van oor die vier miljard dollar en 'n per capita inkomste van minder as 120 dollar per jaar, staan Etiopië geruime tyd reeds op die rand van algehele ineenstorting. Toe die nuwe leier van Etiopië die land op 20 Desember 1974 tot 'n sosialistiese staat verklaar het, het hy die weg vir verdere verval berei.

Hy het die grond op 4 Maart 1975 genasionaliseer en staatsbeheerde plase is later geskep wat die kleinboere in 'n onbekende wêreld gedompel het.

Met die toename in gevegte tussen regeringsmagte en die Eritreërs, het landbouproduksie agteruitgegaan en die staatsagentskappe, belas met die taak om stapelvoedsel te bemak en versprei, het korrupt en ondoeltreffend geword.

Onteiende grondbesitters is gedwing om na die stede te vlug, wat verdere armoede in die hand gewerk het.

Die behuisingstekort het 'n reusagtige swartmark tot gevolg ge-

had en huishuur het die hoogte ingeskiet.

Die gemiddelde maandelikse salaris van 'n kantoorwerker met 'n universiteitsgraad is 500 birrs - minder as 250 dollar.

Die inflasiekoers, wat verlede jaar amptelik op 3,5 persent gestaan het - finansiële kenners verwerp dit as te laag, 'n uitgerekte salarisbevriessing en 'n verdedigingsbegroting wat 50 persent van die nasionale begroting insluit, het alles bygedra om die land se ekonomie heeltemal te vernietig. Die Etiopiese regering het in Mei verlede jaar, 15 jaar na die revolusie, besluit om sekere staatsvoordele te skrap en private beleggings aan te moedig.

Die Golf-oorlog, met Etiopië aan die kant van die geallieerdes, het 'n tekort aan brandstof en rantsoenering veroorsaak.

'n Lang droogte en die vernietiging van plase en industrieë deur rebelle het uiteindelik die val van 'n leier veroorsaak wat geprobeer het om sy land op die model van die Sowjet-geldskieters te bou.

Dit help die Etiopiërs ook nie veel om te weet dat hulle land eens 'n groot beskawing was nie - 3 000 jaar gelede. - SABA SEYOUUM (AFP)

'n Etiopiese pa en sy seun in die lughawe-gebou in Tel Aviv. Die nommer op die seun se voorkop dien as identifikasie. (Foto: AP)

Israel jubel van trots en vreugde

TEL AVIV - Die ganse Israel jubel nou nadat 14 000 Etiopiese Jode verlede naweek met die massiewe lugbrug Operasie Salomo na Israel gebring is. Die Falasjas, wat maar eers in die jare sewentig as Jode erken is, is vandeeweek met ope arms in hul nuwe tuiste ontvang.

"Om Jode te red is die rede vir Israel se bestaan," sê 'n stralende woordvoerder van die Israelse weermag, Ra'anah-Gissin.

"Ek kon skaars my kamera fokusseer, so nat was my trane van die blydschap toe ek die vlugtelinge sien aanland," het een fotograaf Sondag op Tel Aviv se lughawe gesê.

Die mense wat die reddingsoperasie uitgevoer het - "die grootste lugbrug in die geskiedenis", noem die hoof van die Israelse lugmag, Avihu Bin-Nun dit - word in Israel as helde op die hande gedra. In 'n land wat verskeur word deur omstredeheid oor sy beleid jeens die Palestyne en die vredesonderhandelinge, het Operasie Salomo die Israeli's met 'n nuwe trots verenig.

Ondanks pogings om die lugbrug geheim te hou, is duisende na die

lughawe om te wag op die vlugtelinge - wat in hul lang wit gewade nogal gelyk het soos Bybelse voorvaders wat in die Beloofde Land aankom. Vrywilligers het ook gestroom na die 50 ontvangsplekke waar die vlugtelinge voorlopig versorg word.

Die Falasjas self, wat maar eers verlede Vrydagoggend in Addis Abeba gehoor het van die ses weke oue plan om hulle te red, was oorstelp van die vreugde toe hulle herenig is met ou familieledes en kennisse wat reeds in Israel is.

"Ek voel soos 'n koning met die wêreld in my hande," sê een vlugteling.

"Dag en nag het ek vir my sewe kinders se lewens gevrees," sê 'n ander. "Ek het nie geglo iemand kan ons red nie - maar God waak oor ons."

Talle vlugtelinge het egter ook verskrik en onseker gelyk in die modeme Israel, 'n vreemde wêreld vir dié meestal ongeletterde, eenvoudige mense. Jong vroue het hul baba's op die rug geabba en kaalvoet kinders het skaam geglimlag vir die Israelse soldate wat lekkers en beskuitjies aan

hulle uitgedeel het.

In die tydelike kampe het die mense dig teen mekaar gehurk gesit, te verbouereerd om te praat. Alles het so skielik gebeur. Hulle is oor die weg gehelp deur oud-Etiopiërs wat nou in die Israelse leër is en hul taal, Amharie, kan praat.

"My pa en vier broers is nou hier," sê weerman Ha'im Isaschar, 'n oud-Etiopiër. "Hulle kon hul oë nie glo nie toe hulle my ná sewe jaar in dié uniform sien."

Maar alles is nie rosegeur en maneskyn nie. "Die lugbrug was verstommend, maar dit was die maklike deel," sê die immigrasie-beampte Simha Dinitz. "Nou moet ons die moeiliker taak aanpak om die Etiopiërs in ons gemeenskap op te neem."

Vir die Falasjas, wat aan 'n Derde Wêreldse bestaan gewoon was, gaan dit waarskynlik nie te maklik wees om hulle in Israel aan te pas nie. Nog sowat 1 500 is in Etiopië, maar die rebelle wat pres Mengistu Haile Mariam verdryf het, sê hulle sal dié mense toelaat om ook na Israel te gaan. - ANDY GOLDBERG

COMMUNITY BASED DEVELOPMENT PROGRAMME*requires a***DIRECTOR**

The Community Based Development Programme (CBDP), a joint venture between the Kagiso Trust and the University of the Witwatersrand Graduate School of Business Administration, runs a Training Programme aimed at improving the effectiveness and efficiency of democratic, community based organisations and structures including Trade Unions, Civic Associations, Advice Centres, Youth and Service Organisations.

The Director we seek should be a person of flexibility and vision, capable of responding strategically to educational training needs of Development in the South African socio-political context. He/she should have a democratic and consultative orientation with a creative leadership capacity for co-ordinating the CBDP team, interacting with the Policy Committee and interpreting management from the viewpoint of community and local structures.

The Director will be a member of, and report to, a Policy Committee consisting of members of the University of the Witwatersrand, Kagiso Trust, representatives of the larger community and participating students.

The Candidate needs to have had successful experience in managing an organisation, including Planning, Fundraising, Budgeting, Financial Control and Human Resource Co-ordination. In addition, he/she is required to have had experience in Curriculum Development, Training and Organisational Development interventions.

Salary and benefits are negotiable within the University framework

If interested, please send a Curriculum Vitae with the names of four referees and information on how to contact them, to reach this office by Friday, 21 June 1991 to:

The Director P O Box 32679 Braamfontein 2017

Om in KEURVAKATURES te adverteer, skakel
Joyce Dube of Louwrens Potgieter by (011) 836-2151

IDASA**PUBLIC INFORMATION DURING TRANSITION
WHAT IS GOING ON?**

Talks about talks, negotiations, violence
Who is not informing you? The media or the politicians?

DATE
SATURDAY 8 JUNE 1991
TIME
9.30 a.m.

REGISTRATION FROM 9.00 a.m.

VENUE
PROTEA GARDENS HOTEL
35 O'Reilly Rd, Berea

COST
R15,00 per person
(Includes lunch and refreshments)

SPEAKERS
Raymond Louw
Suzanne Vos (Inkatha Freedom Party)
Dave Steward (Bureau of Information - NP)
ANC Speaker
PAC Speaker
AZAPO Speaker
Thami Mazwai (Sowetan)
Max du Preez (Vrye Weekblad)
Shaun Johnson (The Star)
Johnny Mattison (Foreign Correspondant)
and SABC-TV

For more information on what is expected to be a most exciting programme please contact
Andrew Mapheto, Anne Vincent, or Dowlene Breedt at IDASA
Tel (011) 484-3694/7

V A C A N C Y

South

E D I T O R

South, the Cape's only independent weekly, is looking for a suitably qualified candidate to take overall responsibility for the newspaper.

The position will be based in Cape Town. Remuneration packages and the starting date is negotiable.

Please apply in writing to: The Editor

• South • PO Box 13094 • Sir Lowry Road • 7900 or fax a copy of your CV to South at 461-5407

TALKINGtext

UNIVERSITEIT VAN KAAPSTAD

**Dept
Afrikaans
& Nederlands:**

Lektoraat/Assistent-Lektoraat

Aansoek word ingewag om bogenoemde betrekking wat vakant is vanaf 1 Julie 1991.

Aansoekers moet minstens oor 'n MA-graad beskik of ver gevorderd wees met navorsing daarvoor en moet by voorkeur die volgende vakrigtings aanbied: Fonetiek en Fonologie; Semantiek, Sosiolinguïstiek. Die salarisskaal is R24 276 - R35 136 (Assistent- lektoraat); R31 260 - R52 812 (Lektoraat) per jaar met aantreklike personeelvoordele.

Aansoekers moet 'n volledige curriculum vitae en die name en adresse van drie referente uiterlik op 12 Junie 1991 voorleë aan: Die Aanstellingsbeampte, Universiteit van Kaapstad, Rondebosch 7700; telefoon: (021) 650-2192; faks: (021) 650-2138 van wie verdere inligting bekom kan word.

Aansoek word oorweeg ongeag geslag, ras of geloof.

C71315/1450R

Vrye Weekblad

JA, ek wil graag op **Vrye Weekblad** inteken, ek sluit hiermee my tjek/poswissel in vir:

R75 (12 maande) R40 (6 maande)

Naam.....

Adres.....

.....Kode.....

Pos asb aan: Vrye Weekblad Verspreiding, Posbus 177, Newtown, 2113

The KwaZulu Deputy Minister who killed to further his career

When KwaZulu Deputy Interior Minister Samuel Bhekisizwe Jamile was arrested on charges of murder and attempted murder on UDF sympathisers, his first action was not to telephone a lawyer. He phoned a security branch colonel. This week he and a co-accused were found guilty in a trial which focussed on longstanding claims of Natal hit squads run by Inkatha supporters and KwaZulu police. **CHRISTINA SCOTT reports**

Samuel Bhekisizwe Jamile (Photo: City Press)

FOUR years ago, Thoko Shabalala had her throat slit and was dumped near the body of her fiance, Joseph Khumalo, in a patch of bush known as Mamba Valley outside Pinetown. "No, leave her alone now. She's dead," a voice said as she passed out.

Shabalala somehow lived - and testified. Her offence: she knew of her Inkatha landlord's anti-United Democratic Front hit list. Her lover's offence: he had warned one of the targets, businessman Richard Phiri. Her evidence boosted longstanding claims of Natal hit squads run by Inkatha supporters and KwaZulu Police.

On a more positive note, the resulting convictions of two men on murder and attempted murder charges on Tuesday in the Pietermaritzburg Supreme Court has pumped new energy into a judicial system handicapped by what seemed like deliberately inadequate police work.

On Tuesday, Shabalala's landlord, Samuel Bhekisizwe Jamile, was found guilty by the Supreme Court in Pietermaritzburg of attempted murder and murder.

His co-accused, self-described teenage hit squad member Msizi Hlope, was convicted of two additional murders.

The court found Jamile had led a group of killers who took Shabalala and her fiance to Mamba Valley, where Khumalo was stabbed to death and Shabalala attacked and left for dead. The attack took place shortly after midnight on April 5, 1987.

Jamile, 60, wears many hats. By profession, he is a herbalist. He's also KwaZulu Deputy Cabinet Minister of the Interior. And KwaZulu Legislative Assembly member for KwaDabeka. And sits on the Inkatha Central Committee. He is the highest-ranking Ulundi official to be implicated in the low-level civil war which carries on in Natal.

He and Hlope may console themselves with four convictions. Nearly a year ago, they had pleaded not guilty to 15 charges of murder, attempted murder and incitement to murder.

The 15 targets were entrepreneurs and professional people, United Democratic Front supporters who had formed the Clermont Advisory Board to fight a KwaZulu takeover bid of the tiny, freehold township outside Pinetown.

In his summation, Attorney General Mike Imber said that Jamile "viewed these people as a hindrance to his political career. Failure to gain control of Clermont would be laid at his door by Inkatha."

Lack of evidence caused four of the charges to be dropped. Jamile and Hlope were acquitted on others for the same reason, according to Justice Mitchell and two assessors. The missing evidence has led to complaints of police collusion.

Jamile's first action when he was arrested was not to telephone a lawyer. He phoned a security branch colonel.

The investigating officer later testified that his branch commander flabbergasted him with a swift order to charge and release Jamile as soon as possible.

Msizi Hlope testified that members of the KwaZulu Police force were part of the hit squad. He gave their names. He gave their initials. He gave their rank.

But nobody could find them - even when one man apparently popped in one day to the visitor's gallery to watch the proceedings, giving

new meaning to the term missing in action.

"Not obtainable or available or not to be found," was how Justice Mitchell put it in his judgement. Attorney General Mike Imber argued in court that a senior KwaZulu policeman "went out of his way" to paint a key witness as a liar.

Lawrence Ntshalinshali, Jamile's chauffeur, testified that he wrote letters to FW de Klerk and Adriaan Vlok in frustration following "complete inaction" by local police. Ntshalinshali had gone to the police with an affidavit accusing Jamile of trying to recruit him to kill United Democratic Front president Archie Gumede, lawyer Aubrey Nyembezi and businessman Richard Phiri.

While Justice Mitchell rejected an Inkatha/police conspiracy theory, others remained convinced of its validity.

Sitting in the visitor's gallery on judgement day, the only blond head visible, was Democratic Party unrest monitor Roy Ainslie.

The Clermont Advisory Board killings were "an example of the community being unable to get the police to take their claims of a hit squad seriously," Ainslie said.

"This trial is significant because it centres on the effectiveness of police investigations into politically-motivated crimes.

"It's going to be interesting to see if the convictions fully restore people's faith in the system - people still have faith in the South African Police, you know."

Ainslie singled out Captain Frank Dutton, the incoming head of a special investigations unit into political violence in Natal, for special mention. "Dutton has been good," he said. "There have been too many incidents where police investigation has been shoddy and people have got off as a result. Captain Dutton testified that he downplayed the importance of one prosecution witness to protect him against prison authorities.

The witness testified that his prison cell neighbour, Jamile, said he would get "six witnesses" to fabricate evidence and showed him a letter addressed to an unspecified woman requesting her to provide him with an alibi.

In January, a mystery woman who claimed to be a member of the Zulu royal family appeared without warning and testified that Jamile had been busy treating her with herbs for recurring nightmares on the night of the Mamba Valley killings.

The appearance of "Princess" Connie Zulu, who told the court in detail how her anti-nightmare treatment involved an enema and herbs which induced vomiting, did not impress Justice Mitchell.

"The indications are that she was well rehearsed," he noted dryly. "There are contradictions which do not give us confidence that she was honest."

Mitchell went on to say that Msizi Hlope was "thoroughly mendacious" while Jamile was "bold" and "evasive to a degree" and "a most unsatisfactory witness".

The "will they/won't they" trial has been a talking point in Natal for 11 months.

A Zulu-language newspaper, *UmAfrika*, increased its circulation by running trial proceedings as an ongoing serial across the centre-spread virtually every week.

But the significance of the convictions will not go unnoticed. Captain Frank Dutton, sources have indicated, has already started investigating another senior KwaZulu Legislative Assembly member accused of several murders.

Sirië kraai koning
in Libanon

BEIROET - 'n Samewerkingsverdrag wat vandeeweek deur Sirië en Libanon gesluit is, span die kroon op Damaskus se pogings van 20 jaar om die heersende buitelandse mag in Libanon te word. Die verdrag is egter verwerp deur Israel en sommige Libanese Christene, wat sê dit kom daarop neer dat Sirië Libanon beset. Die verdrag, gemik op samewerking tussen die twee lande wat veiligheid, buitelandse beleid en die ekonomie betref, kom ná 'n 16 jaar lange burgeroorlog in Libanon. Dit bevestig Sirië se volslae beheer oor die Libanese politiek. Al die Moslem-faksies steun Damaskus en die verswakte Christelike opposisie kon net flouerig beswaer maak.

In die Libanese konflik het Sirië hom gaan-deweeg as die sleutelspeler in enige skikking gevestig. Die land het Amerika se goedkeuring verkry deur in die Golf-Oorlog aan die Geallieerdes se kant te veg.

Sirië het hom in 1976 in die Libanese konflik begewe deur troepe te stuur om die Libanese Christene te help veg teen 'n koalisie van gewapende Palestyne en linksgerigte Moslem-groepe.

In 1978 het Damaskus die Christene gelos en hom by die Palestyne en die nasionale Libanese beweging onder leiding van wyle Kamal Jumblatly geskaar. Toe Israel Libanon in 1982 inval, moes Sirië sy magte na die noorde en die Bekaa-vlakte terugtrek. In 1983 het Israel en Libanon ooreengekom dat Israel sy troepe sou onttrek en dat 'n "veiligheidsone" in Suid-Libanon sou keer dat Palestynse vegters die gebied opnuut binnesypel. Sirië het die ooreenkoms verwerp as deel van 'n plan deur Amerika en Israel om die Arabiese wêreld te oorheers. Met behulp van sy magtige Droese- en Sjitiëse bondgenote het Sirië die Libanese parlement oorrede om die ooreenkoms in 1984 tot niet te verklaar.

Onder druk van Sirië is Libanon se Christelike leier, Amin Gemayel, toe gedwing om 'n regering van nasionale eenheid saam te stel wat die hoofde van die deur Sirië ondersteunde magte ingesluit het.

In Desember 1985 het Sirië Libanon se Sjitiëse, Droese- en Christen-burgermagte probeer dwing om 'n vredesverdrag te sluit, maar misluk. Nietemin is Siriëse waarnemers in 1986 na Wes-Beiroet gestuur. In 1987 het die Siriëse leër na Beiroet teruggekeer op versoek van Moslem-leiers wat gevegte tussen die strydende burgermagte wou keer.

In September 1988, toe Gemayel se ampstermyn byna verstryk het, het Sirië en Amerika 'n opvolger aan Libanon probeer opdwing, maar die Christelike opposisie het walgegooi. Gemayel het die Christelike militêre leier genl Michel Aoun as leier van 'n oorgangsregering benoem, maar Sirië het steeds die ou kabinet onder Salim Hoss gesteun.

In Maart 1989 het Aoun, wat nie Sirië se goedkeuring kon kry om president te word nie, oorlog op Siriëse troepe verklaar. Maar Damaskus het die gevegte onder Christene uitgebuit om verlede jaar 'n aanval teen Aoun uit te voer. Hy het in die Franse ambassade gaan skuil en is nou nog daar. Intussen het die Taif-vredesverdrag van Oktober 1989 wat deur die Arabiese Liga bewerkstellig is, begin werk. Saoedi-Arabië, Algerië en Tunisië, die drie borge van die verdrag, het hul gaandeweg onttrek en Sirië in bevel gelaat.

Regdeur die Libanese konflik word Sirië veral die Palestynse Bevrydingsorganisasie (PBO) onderdruk. Deur sy verteenwoordiger, die Sjitiëse Aamal-beweging, het Sirië tussen 1985 en 1987 'n reeks aanvalle op PBO-basisse in Beiroet en Suid-Libanon uitgevoer. Die PBO se verswakking ná sy steun aan Irak in die Golf-Oorlog het hom nou gedwing om ná 'n breuk van agt jaar weer toenadering tot Sirië te soek. - MICHEL CASTEX (AFP).

Mosambiekse opposisie verkrummel

MAPUTO - Die Mosambiekse Liberale en Demokratiese opposisieparty (Palmo) word deur ernstige interne verskille in die gesig gestaar wat die party se voortbestaan bedreig - net twee weke na die stigtingskongres. Die jongste krisis het verlede Vrydag gevolg toe dié party se vise-president gedreig het om die president weens laster te dagvaar. Nadat Mosambiek verlede November die eenpartystaat laat vaar en 'n pluralistiese grondwet aanvaar het, het Palmo die eerste opposisiegroep geword wat manifeste versprei het, die eerste om 'n perskonferensie te hou, en die eerste om 'n kongres te organiseer.

Maar die huidige onenigheid in dié party wil dit laat voorkom of dit nie so maklik gaan wees om 'n geloofwaardige opposisie teen die regerende Frelimo-bewind op die been te bring nie.

Van die drie stigterslede van Palmo het een, Casimiro Nhamitambo, dié party reeds verlaat en beoog om 'n nuwe party te stig, terwyl die ander twee, dié president Martins Bilal en vise-president Antonio Palange, in 'n magstryd gewikkel is.

Verlede Vrydag het Bilal 'n verklaring uitgereik waarin hy Palange verwerp as gevolg van sy "magslus". In dié verklaring beskuldig hy Palange daarvan dat hy Nhamitambo uit die party gedwing het met 'n "veldtog van laster en gerugte". Bilal beskuldig Palange ook van alkoholisme en "anti-sosiale optrede".

Palange het aan die Sondagkoerant Domingo gesê dat hy Bilal voor die hof gaan daag, "nie as vise-president van Palmo nie, maar as 'n private burger wat sy naam wil beskerm". Die persoonlikheidsverskille in Palmo is aangevuur deur die politieke verskille tussen die leiers, veral die houding jeens die land se witmense, Asiërs en ander minderhede. Palange was openlik vyandig teen die groeppe, veral die Asiërs. Palmo se eerste manifest het berug geword vir dié sin: "Die Asiër is 'n slegte Mosambieker." Onder druk is dié manifest egter verander en alle rassistiese verwysings is verwyder. - PAUL FAUVET (AFP)

Skietstilstand slaag, sê Savimbi

DIE Angolese rebelleleier, Jonas Savimbi, het dié week gesê die informele skietstilstand wat sedert 15 Mei in werking is in die land, is nog nie verbreek nie en die burgeroorlog in Angola is "definitief verby".

"Ons is vol vertroue dat ons nou kan begin om Angola te herbou," het hy op 'n perskonferensie gesê nadat hy samesprekings met Staatspresident FW de Klerk in Pretoria gevoer het. Savimbi, vergesel deur sy senior generaal, het 'n kort besoek aan Suid-Afrika

gebring op pad na Portugal waar hy môre (Vrydag 31 Mei) 'n formele skietstilstand met die Angolese president, Jose Eduardo Dos Santos, onderteken. Die ondertekening van die ooreenkoms, wat 'n einde sal bring aan 15 jaar se vyandighede, sal bygewoon word deur die Sekretaris-Generaal van die VVO, Javier Perez de Cuellar, die staatssekretaris van Amerika, James Baker, en sy Sowjet-eweknie, Alexander Bessmertnykh.

Met die vertrek van die laaste van die geskatte 60 000 Kubaanse troepe uit Angola verlede naweek, is die weg nou oop vir Savimbi om sy hoofkwartier van Jamba in die suide van Angola na die hoofstad, Luanda, te verskuif. "Ons gereed om te trek. Ons het reeds 'n hotel en 'n paar huise gekoop," het hy gesê.

Die VVO is gereed om 1 000 waarnemers na Angola te stuur om die skietstilstand te monitor en Savimbi verwag dat die Organisasie vir Eenheid in Afrika (OEA) vredes troepe na sy land gaan stuur.

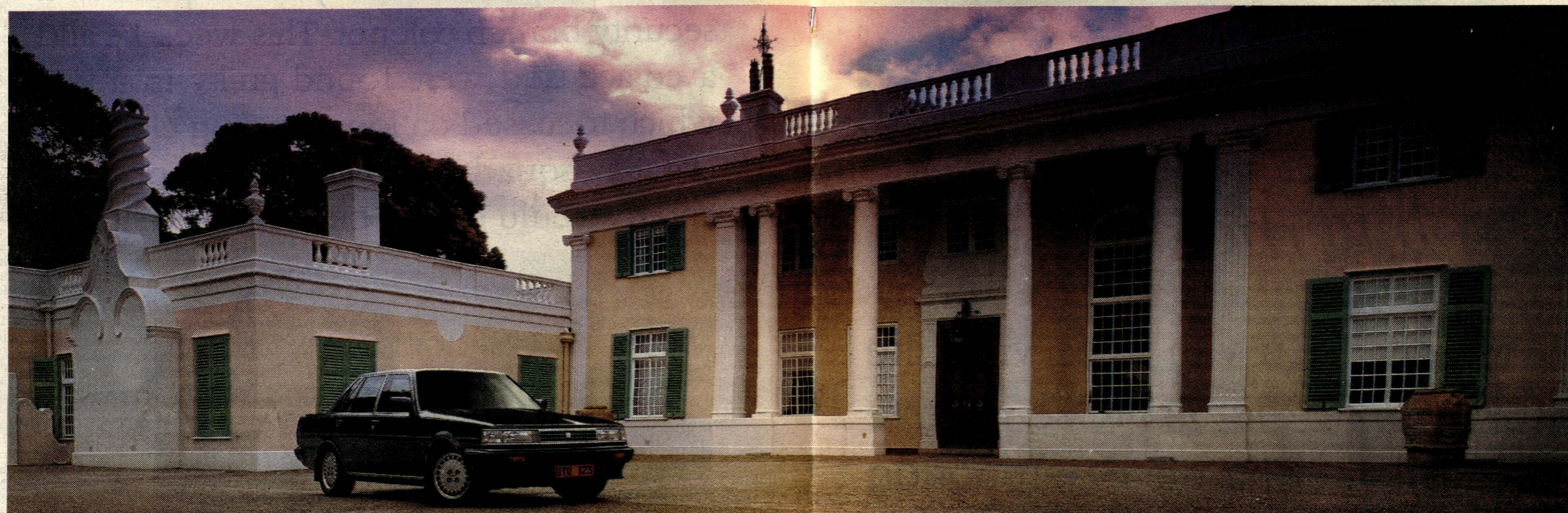
Savimbi is vol vertroue dat Unita die eerste veelpartyverkiezing in die land gaan wen. Die verkiesing word vir September 1992 beplan. Savimbi het gesê hy sal die uitslag van die verkiesing aanvaar.

"Ons sal nie na die bos terugkeer om 'n guerrilla-oorlog te veg nie," het hy gesê. Hy sê 'n nuwe nasionale weermag van 50 000 soldate gaan uit Unita- en Fapla-troepe saamgestel word.

Die twee weermagte in die land bestaan tans uit meer as 300 000 troepe en daarom is buitelandse befondsing baie nodig om die werklose soldate weer in die samelewing op te neem.

Op 'n vraag hoekom hy soveel vertroue het dat die skietstilstand suksesvol gaan wees, het Savimbi gesê: "Die soldate is die mense wat doodgegaan het. As jy aan hulle die geleentheid gee om hulle lewe te red, sal hulle dit aangryp." - BRYAN PEARSON (AFP)

In Utopia sal die perfekte gesinsmotor ook 'n opwindende multiklep-kragmotor wees. Om nie eers te praat van 'n buitengewone luukse sedan nie ...

... welkom in Utopia

Die gesinsmotor. Die kragmotor. Die luukse sedan. Algemeen word aanvaar dat 'n motor eksklusief aan een van die drie klasse behoort. Maar die Cressida 3.0i bewys nou die teendeel.

Betroubaarheid, veiligheid en ruimte. Dis kenmerke so in die kraal van die perfekte gesinsmotor. Kenmerke wat nog altyd deel

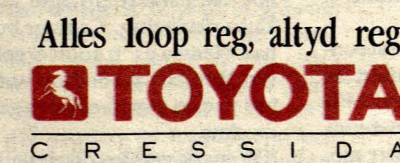
was van die Cressida-reeks, maar nou gee 'n verlengde waarborgopsie van 1, 2 of 3 jaar jou nog meer gemoedsrus.

Nou goed, kom ons ondersoek die kwessie van werkverrigting. As jy 'n behoefte het aan opwinding, sal die krag afkomstig van die drieliter, vier-entwintigklep-dubbeltokasenjinn gekoppel

aan die 3.0i outomaties of 3.0 GLS vyfspoed handrat en die onafhanklike vering wonderlike dinge aan jou doen.

Laastens, as jou idee van luuksheid kenmerke insluit soos net die heel beste leersitplekke, 'n vierspreker klankstel en lugreëling met outomatiese klimaatbeheer, sal jy baie van die Cressida 3.0i hou.

In die gewone wêreld is 'n motor wat die kenmerke van 'n gesinsmotor met 'n kragmotor en 'n luukse sedan kombineer buite bereik vir die meeste van ons. Maar in Utopia is dinge anders. En ons het mos aan die begin gesê ... welkom.

LINDSAY SMITHERS-FCB 1171/A

Dogter vermoor pa oor kat

TOKIO - 'n Japanse vrou het haar pa met 'n bierbottel doodgeslaan omdat hy van een van haar sewe katte ontslae geraak het.

Dié voorval het verlede naweek gebeur en die lyk van Isao Takahashi, 60, is die aand gevind nadat 'n familielid die polisie in kennis gestel het.

Takahashi se dogter, Akemi, 23, het aan die polisie gesê sy het 'n paar uur lank met haar pa oor die kat gestry voordat sy hom met die bierbottel oor die kop geslaan het. Daarna het sy en haar skoonma na die vermist dier gaan soek en met hulle terugkeer het haar pa dood op die mat gelê. - AFP

Vergewe Pole, vra Walesa

JERUSALEM - President Lech Walesa, in 'n poging om Pole se anti-Semitiese verlede te begrawe, het die Israeli's dié week gevlei met sy besoek aan die Volksmoord-monument en sy belofte om wapenverkope aan Arabiese lande te staak en nie by die Palestynse kwessie betrokke te raak nie.

By die Diaspora-museum in Tel Aviv is Walesa hartlik deur die Poolse Jode ontvang. "Ek het gekom om julle harte te verower," het Walesa - die eerste Poolse staatshoof wat Israel besoek het - gesê. "Ons het die kommunisme vernietig, veral sodat sulke tragedies nie weer sal gebeur nie," het hy gesê met verwysing na die talle beelde van die Nazi se volksmoord op die Jode wat hy by verskeie museums gesien het.

Op die eerste dag van sy besoek aan Israel het Walesa die Israeli-parlement gevra om Pole te vergewe vir die misdade wat in die Tweede Wêreldoorlog teen die Jode gepleeg is. Talle mense het Walesa ondersteun, hoewel waarnemers meen anti-Semitisme bestaan steeds in Pole.

Woensdag het Israel en Pole vyf ekonomiese en kulturele ooreenkomste onderteken en volgens amptenare van albei lande is dit 'n belangrike deurbraak in Pools-Israeli verhoudings. (AFP)

“ONS tel die storie net ná die oorlog op. Daar's vrede.

Ek is 'n paar weke tevore vrygelaat uit 'n konsentrasie-kamp, maar jy sien nie die kampe nie,” vertel Susan Coetzer oor haar hoofrol in die TV-reeks *Meester*.

“Terwyl ek praat, moet mense in hul koppe die konsentrasie-kampe kan sien. Daar is 'n doodsheid aan my. As jy verskriklik baie gehuil het, gaan jy 'n punt verby waar jou computer uitspring. Jy is by huil verby. Niks kan jou meer skok nie.

“Die vrou wat ek speel, kom uit 'n taamlik ryk ouerhuis. Sy is 'n intelligente vrou. Sy is nie 'n armlanke nie, maar die oorlog het haar heeltemal verarm. Sy het net 'n swart rok om in te rou. Sy het haar man en haar ander twee dogters verloor. Die een kind moet nog geborsvoed word en die ander een ondervind sielkundige probleme. Hy wag vir sy pa om terug te kom, maar sy pa is dood. Sy kan hom nie vertel nie, hy het te veel deurgemaak. Sy word gedwing om deel van haar plaas, haar erfposisie, te verkoop net om die kinders te voer.”

Hannes Meyer speel die *Meester*, ofte wel die onderwyser, haar man se broer met wie sy voorheen 'n verhouding gehad het. Hy keer terug om te boer, maar word deur omstandighede gedwing om weer skoolmeester te word... Engels as voertaal word op die Afrikaners afgedwing en daarvoor sien *Meester* nie kans nie.

“My karakter was verlief op Hannes, maar ek het gedink sy broer was beter troumateriaal. Hannes het mooi rympies geskryf en was 'n intellektueel, 'n kunstenaarstipe. Maar die gevoel is nog steeds tussen ons.”

Wanneer 'n mooi jong Engelse onderwyseres (Susan Danford) op die dorp aankom, kompeteer die twee vroue om *Meester* se hart. Tussendeur al die seperige besonderhede kyk *Meester* na ná-oorlogse rekonstruksie, en veral die onderwys- en die taalkwessie kom onder die vergrootglas. As Afrikaners kla dat hulle keelvol is vir die beeld van die verarmde Afrikaner, moet hulle die reeks aanvaar as terapie, sê Coetzer.

Coetzer verruil binnekort haar swart rou-rok vir die glans van die agttiende-eeuse Franse hof. Sy het pas die Glenn Close-rol aanvaar in die Engelse verhoogweergawe van Choderlos de Laclos se *Les Liaisons Dangereuses* (*Dangerous Liaisons*) wat in Grahamstad op die planke gebring word. Dit is ook haar eerste Engelstalige rol. “... my eerste gemene rol. Op die verhoog het ek nog altyd karakters gespeel waarvan 'n mens kon hou. Op die televisie het ek die veronregtes, dié wat ly, gespeel. Nooit het ek so 'n manipulerende karakter kon speel nie, een wat wreed veg om haar selfbehoud. Dis vir my 'n geweldige uitdaging en ek is bewierig daarvoor. 'n Mens

FOTO: ANDREA VINASSA

'n Tyd van bitterheid en liefde

Susan Coetzer speel een van twee vroulike hoofrolle in *Meester*, die SAUK se jongste reeks oor die Afrikaner na die Boereoorlog

(kyk op bladsy 25 wat Elmari Rautenbach daarvoor te sê het). Dié bekroonde aktrise is ook in Truk se Afrikaanse aanbieding van *The Merchant of Venice* (*Die Sakeman van Venesië*) te sien.

ANDREA VINASSA het met haar gesels.

het seker 'n paar jaar nodig gehad. Maar 'n mens sal nou dapper wees en dit gaan doen, want dis 'n amazing rol vir 'n vrou.” Intussen speel sy 'n ondersteunende rol in Ilse Van Hemert se byderwetse *Die sakeman van Venesië*. Dis haar eerste ondersteunende rol, maar dit skeel haar nie. Die rol van Nerissa, Portia (Brumilda van Rensburg) se sidekick, gee haar die kans om dissipline te leer. *Diepe grond* - vir dié rol het sy sommeer twee Vita-pryse gewen, vir Beste Aktrise en Beste Nuweling - *Die storm* en *Dol vir die liefde* het haar kans gegee om as soloster uit te blink.

In die ultra-moderne opvoering kan 'n mens jou amper voorstel hoe die karakters nagte in nagklubs deurbring. Coetzer beskryf haar Nerissa as 'n soort Stephanie van Monaco: 'n tomboy wat haar tuis voel in 'n wêreld van geld en dwelms.

“Dit maak verskriklik baie sense om die *Merchant of Venice* nou op te voer want dit gaan om groepsidentifikasie. En Antonio is die enigste karakter wat die kans kry om met suiwer integriteit op te tree en hy mors dit op.”

In *Sakeman* beskryf Shakespeare polarisasie wat gegrond is op klas en sosiale waardes eerder as op

politieke ideologie, waar lede van verskillende groepe aan hul uiterlike voorkoms en gedrag uitgeken word. Die tipiese sjarmante, hebsugtige yuppie kry gestalte in 'n post-moderne Venesië.

“Portia is een van die modernste vroue wat Shakespeare geskryf het. Sy is 'n ambisieuse working girl wat presies weet waarheen sy op pad is en sy pas presies in die moderne tydperk in.”

Al lyk alles so glansryk en modern, is Truk se verhoë die laaste tyd deur ongelukke geteister. Kort voor openingsaand het 'n stel Coetzer en haar spanmaat André Odendaal in die donker getref.

Dit was een van 'n reeks ongelukke waarin spelers beseer is. Die ergste voorval was toe Gaynor Young tydens 'n opvoering van *Camelot* agter die verhoog afgetuimel het.

“Dis is skokkend. Dis vreemd dat dit in dieselfde week as Gaynor Young se hofsak gebeur het. Ek sit hier perdfris, maar moet 'n mens eers ernstig beseer word voordat iets daaraan gedoen word? “Daar is vasgestel dat dit 'n menslike fout was. Twee stukke stel het in die lug gebots. Die cue was verkeerd. 'n Mens hoop altyd dat as so iets gebeur, dit 'n positiewe bydrae kan lewer.”

'Mens kon eerder sê dat die oorlog opgehou het as dat daar vrede gekom het'

Die dramareeks "Meester" handel oor die traumatiese periode net ná die *Tweede Vryheidsoorlog* toe die verslane Afrikaner weer probeer opstaan en sy selftrots probeer terugkry het. Dit was 'n kritieke tyd in die vorming van Afrikaner-nasionalisme; 'n tyd van heelwat bitterheid, swaarkry en emosionaliteit. Anders as die siniese jonger geslag wat smalend na die "glasstukke in die mieliepap-stories" verwys, raak **MAX DU PREEZ** saam nostalgies

Klein Manie (Gilbert Terblanche), Meester (Hannes Muller) en Ralle (Susan Coetzer) as verarmde Afrikaners in 1902 in die TV-reeks "Meester".

*"When is a war not a war?
When it is carried on by
methods of barbarism
in South Africa."*

Die leier van die Liberale Party van Brittanje, Sir Henry Campbell-Bannerman, in Londen op 14 Junie 1901.

'N HALFMILJOEN opgeleide, gedissiplineerde soldate van een van die magtigste Empires van die tyd met gesofistikeerde wapentuig teen 50 000 onopgeleide, ongedissiplineerde, begeesterde flentergatte sonder uniforms of organisasie.

Maar dit was nie net dié ongelukheid wat die Boere die oorlog laat verloor het nie. Dit was Lord Kitchener se beleid van plase en oeste afbrand en vee uitmoor. Maar meer nog: die vroue en kinders is na konsentrasiekampe geneem waar ruwe behandeling, siektes en swak higiëne hulle afgemaai het. Dit het die moreel gebreek.

Teen die einde van die oorlog was daar 118 000 Afrikaners in dié kampe. Aan die einde van die oorlog was 27 927 van hulle dood - 4 177 vroue en 22 074 kinders onder 16. Net sowat 5 000 Boerekrygers het in die oorlog

self gesneuwel.

As 'n mens die klein getalle van die Afrikaner-bevolking van daardie tyd in gedagte hou, dan moet 27 927 as volksmoord beskou word. Dit het 'n sielkundige letsel gelaat wat geslagte geneem het om te heel.

Sir Neville Henderson, die Britse ambassadeur na Berlyn net voor die uitbreek van die Tweede Wêreldoorlog, vertel die storie dat toe hy die kwessie van die Nazi-konsentrasiekampe in Duitsland opper, Hermann Goering die Duitse ensiklopedie van die rak gehaal en dit by "konzentrationslager" oopgemaak het: "Eerste gebruik deur die Britte in die Suid-Afrikaanse oorlog."

(Wat Afrikaners toe en nou nog graag vergeet, was dat swart Suid-Afrikaners net so swaargekry het in dié tyd. Hul hutte is ook afgebrand en hulle is verplig om vir die Britte te veg. Volgens amptelike syfers was daar in Julie 1901 37 472 swart mense in konsentrasiekampe, en sowat 13 300 swart vroue en kinders is daar dood.) Maar oorlog het 'n herkenbare vyand gehad: hy het 'n kakie-uniform gedra en Engels gepraat. Die Vrede van Vereeniging, geteken op 31 Mei 1902, het 'n

vyand sonder gesig gebring: armoede, vemedering, swartgaligheid, hulpeloosheid.

Dié gelukkiges wat nog op die plaas kon aanbly, het 'n sukkelbestaan gevoer. Duisende ander moes trek na die stede en groter dorpe. Vir die eerste keer in baie geslagte het hulle nie óf op hul eie grond gebly óf was hulle op trek nie. Van trotse grondeienaars en meesters van hul eie klein koninkrykies is hulle eensklaps gereduseer tot arbeiders of handlangers van vreemdelinge. Hul taal is as 'n minderwaardige kombuistaal beskou en aktief onderdruk. Alles was Engels. Bill de Klerk skryf só in sy boek *Puritans in Africa*: "The dominant white classes of the cities were no comfort, because they, too, were strange. The cities were still citadels of Anglo-Saxon culture and British economic power. The new immigrant Afrikaners were, in fact, strangers in their own country: hesitant, fearful of using their own language in shops and businesses, and confined very largely to the humbler areas and jobs. They were without the fine schools supported by the English churches, the institutions and amenities generally, which the

English took for granted.

"For this reason, moreover, they were exposed to the rivalry of non-white South Africa. The increasing competition from black Africans, which took place primarily in the cities, affected them in the first instance. The great mass of the established English middle class lived and worked in areas where the problems of colour were items in the daily newspapers."

Dit was 'n tyd van intense emosie, van 'n emosionele herlewering van die swaarkry, en van 'n soetsap-

pige ophemeling van helde.

Maar geleidelik het selfhelp-bewegings soos die Reddingsdaadbond en die Helpmekearfonds tot stand gekom; het die stryd om "Christelik-nasionale" skole vrugte afgewerp; het Afrikaans al meer 'n plek naas Engels begin inneem; het die Afrikaner ook weer 'n rol in die ekonomiese begin speel. Maar die oorweldigende gevoel van bedreigtheid en minderwaardigheid het sy tol geëis, en nadat die Afrikaner in 1948 die politieke mag bekom het, het hy aan swart Suid-Afrikaners omtrent presies gedoen wat aan hom gedoen is...

KOMAAAN!

deur Jan FE Celliers

Wees sterk!
Daar's 'n nasie te lel,
Daar's 'n stryd te sry,
daar's werk!
Daar's nie naar guns of eer te kyk,
daar's nie naar links of regs te wyk,
daar's net te swyg en aan te stryk,
Komaan!

Wees trou!
Daar's 'n volk te leer
om homself te eer,
te bou,
om God, en God alleen, te vrees,
aan aard en taal getrou te wees, -
gesond en waar van hart en gees,
Komaan!

Wees fier
op 'n voorgeslag waard,
in wil en daad
gespier!
Hul lewensweg het ons gewys
om trou te wees aan waarheids eis, -
wie laak mag laak, wie prys mag prys,
Komaan!

(Gepubliseer in die Studentebied van die Transvaalse Universiteitskollege, November, 1912)

Uit half geslote oë...

Lord Kitchener se goedbedoelde "We are good friends now" was oneindig ver verwyder van die werklike bitter gevoel wat daar tussen die twee rasse (Boer en Brit) geskep is deur die oorlog en die wyse waarop die oorlog gevoer is. Teenoor die Afrikaners wat die kant van Engeland gekies het, was daar 'n veragting wat diep spore op die samelewing gelaat het; die woord "verraaier" is dikwels gehoor en dit is uitgespreek met 'n sisklank van gedempte toorn. Op die verwoeste plase is vertel en vertel en vertel van die ellende wat in die kampe gely is, en die kinders wat oor en oor hierdie verhale moes aanhoor, se siele is gevul met 'n diep afkeer teen die veroweraar, wie se militêre bestuur nou met verslaendheid uit halfgeslote oë, waarin 'n donker vuur gebrand het, aanskou is.

- Uittreksel uit CM van den Heever se boek, *Genl JBM Hertzog*.

Vrye Weekblad, 30 MEI-6 JUNIE 1991

Vir 'n reeks soos Meester wag mens graag 10 maande

WAT klink droër as 'n TV-reeks oor die Afrikaner se stryd om sy taal erken te kry ná die Anglo-Boereoorlog? En tog het Paul C Venter met dié gegewe as die agtergrond 'n verwickelde, menslike en uiters vermaaklike verhaal geskryf met elemente wat vandag nog geldig is.

Venter het glo self gesê dis baie maklik om stories oor die geskiedenis te skryf, want "dis alles daar en herhaal homself oor en oor en oor". In sekere opsigte is dit seker waar. Die skrywer begin met 'n voorsprong omdat hy reeds 'n rykheid van stof het om van te kies. Hy kan as 't ware net gaan sit en besluit op watter tydstryk hy met sy storie wil inval. Andersyds het só 'n "historiese" storie heelparty slaggate, waarvan die grootste sekerlik is die kykers van vandag se vooropgestelde idee dat geskiedenis stowwerig - veral dié deel van die geskiedenis wat Venter gebruik het as die agtergrond van Meester - en gesien in die lig van vandag se opwindende gebeure wêreldwyd nie meer relevant is nie.

Dié slaggate het Venter met die grootste gemak gesystap. Hy vertel nie net die geskiedenis oor nie, hy blaas lewe daarin en hy laat val die klem op sake wat vandag nog strydpunte is, soos die behoud van etniese identiteit en die letsels wat oorlog laat.

Meester speel hom af in 1902 tot 1907 - net ná die Tweede Vryheidsoorlog toe die Boere-kyrges, verbitter en verneder, teruggekeer het huis toe van die veld en van die krygsgevangenekampe om vernielde lande, afgebrande huise en 'n gesin te vind waarvan een of 'n paar van die lede in die konsentrasiekampe omgekóm het. Van daar moes hulle van voor af hulle plase opbou, leer om hulle verlies te verwerk en boonop gewoon raak aan die idee dat hulle land nou aan die gehate Engelse behoort en selfs hulle skole net Engels is. Die enigste raad wat die Boere met die laasgenoemde probleem gehad het, was om met die karige middele tot hul beskikking plaasskooltjies - of Boereskole - op te rig waar hulle kinders minstens in hulle eie taal opgevoed kon word. Meester is die verhaal van een so 'n skool.

Die meester is Hermanus Havenga, wat uit ballingskap van Ceylon terugkeer met die idee dat hy sy gestorwe broer se plaas sal opbou en na sy familie sal omsien. Dit was sy laaste belofte aan sy broer. Daarom wil hy eers niks te doen hê met die gemeenskap se versoek dat hy met 'n Afrikanerskooltjie begin nie. Uiteindelik neem gebeure sy loop en bevind Hermanus hom weer voor 'n klas...

Die eerste verrassing van die reeks is die hoofkarakter: 'n held met heelparty gebreke. Hy kom van Ceylon terug met 'n drankprobleem - die laaste ding wat 'n mens sou verwag van 'n held uit daardie tyd. Daar is ook suggesties van 'n seksuele spanning tussen hom en sy skoonsuster. Hy was aanvanklik die een wat by haar vlerk gesleep het, maar uiteindelik het sy die jawoord aan sy broer gegee. Ook het hy 'n vurige humeur, wat hom binne die eerste paar minute van die reeks in meer as een vuisgeveg en selfs die tronk laat beland. Geen wyse, besadigde meester hier nie!

Wat die gebeure self betref, het Venter dit só geskryf dat dit onregstreeks kommentaar lewer op mense se vermoë om te kan kommunikeer en hoe die gebrek hieraan kan lei tot misverstande, wantroue en uiteindelik aggressie. Die verhouding tussen die Boere en die Engelse word nie net wit/swart uitgebeeld nie, maar met heelwat nuanses. Daar is onder andere die polisiersantjies, ene Morton (Wilson Dunster), wat skuldig voel oor die manier waarop die Boere deur die Engelse behandel word, maar nie heeltemal weet wat om met dié gevoel van hom te maak nie; die magistraat

(Michael Atkinson) wat eenvoudig geen begrip het vir die diepte van die haat wat die mense van die dorp het vir die joiner (André-Jacques van der Merwe) nie. Die oorlog is mos verby...

Daar is 'n pragtige toneel waar sy dogter, een van die onderwyseresse by die "goewementskool", in wit saam met een van haar kollegas op 'n groen grasperk rinkink toe 'n perdekarretjie met ou Tant Miem en die dominee - albei in swart - in die oprit stilhou. "Nee, nie nou nie. Nie vandag ook nie," sê die magistraat met groot gevoel. Die somberheid van die gemeenskap waarbinne hy hom bevind, werk 'n bietjie op sy senuwees...

'n Vermoë waarvoor Venter ook beskik (in Arende kon jy dit ook sien) is om nooit in sak en as te vervel nie - al is die situasie hōe tragies. Hy sal die ontroering van 'n oomblik net lank genoeg hou om jou as 'n kyker 'n knop in die keel te gee, voordat hy dit met 'n vinnige komiese kwinkslag of insident verlig. En hiervoor het hy 'n karakter geskep wat seker een van die snaaksstes is wat ons nog op die TV-skerm gesien het: die eksentrieke Tant Miem Richter. Met Lida Botha, wat sulke opmerkings soos "Sy het sulke hōe stēre soos 'n tronkvenster" lewer sonder om 'n oog te knip, het Venter 'n onvergeetlike vroue-figuur geskep en een wat waarskynlik net so 'n kultusfiguur sal word as Franz Marx se Tan' Stenie.

Met sy karakters beweeg Venter weg van die stereotipe. Daar is byvoorbeeld die dominee, wat 'n skaapooi en lammetjie as dankoffer kry en dan ewe dierbaar die lammetjie met boerseep wil was om hom darem skoon aan sy ma terug te gee. Dié toneel het in die hande van die bedrewe regisseur, Annie Basson, 'n amper liëse

kwaliteit gekry: Tant Miem wat, nat lam onder die een arm, teen die son in uit die stal stap, die druppels 'n silwer waaiër om haar.

Basson se regie is die tweede element wat van Meester só 'n besondere reeks maak. Sy skets die Vrystaat in nostalgiese hale, bring die fyn nuanses in die verhoudings tussen karakters na vore en wys ons 'n gemeenskap wat enige tyd met dieselfde emosies en vooroordele as vandag s'n worstel; trouens, die mense is só herkenbaar 'n mens vergeet soms jy kyk na 'n sogenaamde periode-reeks.

En dan is daar die akteurs. Die twee hoofspelers, Hannes Muller, wat Hermanus speel, en Susan Coetzer, wat sy skoonsus, Ralie, is, bewys die televisie hoef geen tree agteruit te staan vir die teater of die silwerdoek as dit kom by gehalte nie. Hannes is 'n betreklike nuweling op TV (hy was al in heelparty TV-advertensies), maar speel die meester met 'n deernis wat 'n mens aan die hart gryp. Susan het vir die eerste keer 'n rol op TV wat reg laat geskied aan haar talent as 'n aktrise én haar uitsonderlike rooikop-skoonheid. Die eerste ontmoeting tussen haar en Hermanus wanneer sy hom vir die eerste keer ná die oorlog en die dood van haar man en sy broer sien, bly 'n mens lank by. Meester is die eerste plaaslike Afrikaanse reeks in tien maande op die kassie. As die lang wagtyd egter beteken ons kry reekse van só 'n hōe gehalte wag ons met die grootste plesier. Annie Basson en Paul Venter het hier 'n reeks geskep wat 'n toonbeeld is van hōe goed Suid-Afrikaanse TV kán wees, en watter skande dit sal wees as die SAUK produkte van só 'n hōe gehalte gaan inboet ten gunste van goedkoper, minderwaardige buitelandse reekse.

NUWE SKEDULES, MINDER KYKSTOF

TV1 speel van Maandag weer "musical chairs" met sy skedules - duidelik om die "aanslag" van M-Net se verlengde "oop" kyktyd in Julie teen te staan. M-Net se "oop venster" duur van 1 Julie van vyf- tot seweuur en "toevallig" is dit hoofsaaklik die vyf tot sewe-kykgleuf van TV1 wat deur die veranderings geraak word. Of al die veranderings so wys is, sal ons nog moet sien. 'n Paar lyk bra vreemd.

Programme wat geraak word, is die arme Antenne/a, wat nou al vir die vierde - of is dit vyfde - keer verander of rondgeskuif word. Dié program sal voortaan om 5nm op 'n Maandag en Donderdag uitgesaai word, terwyl die strooisages Santa Barbara en Rustelose jare tussen 6nm en 7nm vertoon gaan word. Dié omruiling is veral onsinning. Die kykersgehoor van vyfuur en dié van sesuur verskil tog heeltemal. Die meeste mense wat teen sesuur TV wil kyk, is mense wat tot vyfuur by die werk is en beslis nie tyd het om strooisages te volg nie. Nou word hulle skielik, van Maandag tot Donderdag, aan twee soaps ná mekaar onderwerp, waarvan die een by episode 11 is uit 104 en die ander by episode 28 uit 104; dit wil sê, kykers wat nie daardie soort oppervlakkige, soutlose, verstandelose middagreekse volg nie, moet nou vir die volgende 104 dae vir 'n hele uur in die aande daarna kyk.

Interessant is dat in Amerika 'n baie duidelike onderskeid getref word tussen die sogenaamde middag-soaps, wat uit emosionele intrige op intrige bestaan, maar min geweld en min seks bevat (dus die TV-eweknie van die Lux-vervolgverhale oor die radio) en die aandsages soos Dallas en Dynasty, wat min of geen doekies omdraai nie.

Dan weer word 'n interessante joernaalprogram soos Antenne/a nou om vyfuur in die middag gewys, die kykgleuf waarin jeugprogramme soos Tekkies en ZapMag uitgesaai word. Wys my die logiese denke agter dié besluit!

PAV, EN DIE ANDER KANT VAN DANCES WITH WOLVES

Die onmiskenbare hoogtepunt dié naweek op M-Net is The Pavarotti 30-Year Career Celebration Concert om 10:15nm Saterdagmiddag. Hierin vier dié groot Italiaanse tenoor sy loopbaan van 30 jaar in die beeldskone Romolo Valli-operahuis in Reggio Emilia, waar hy sy debuut jare vantevore gemaak het. Saam met hom tree verskeie bekende operasangers op, onder andere Plácido Domingo en José Carreras, saam met wie hy verlede jaar die skouspelagtige konsert in Rome aangebied het.

Ook op M-Net is die mini-reeks Son of the Morning Star, wat Maandag en Dinsdag om 7nm vertoon word. Dit wys as 't ware die "ander kant" van Dances with Wolves. Son of the Morning Star is die naam wat die Crow-Indiane die omstrede genl George Armstrong Custer in 1866 gegee het. Custer het die Sewende Kavallerie aangevoer wat die opdrag gehad het om die pioniers en treinspoorbouers teen Indiaan-aanvalle te beskerm. Custer was egter 'n arrogante, flambojante man wat dikwels gesag verontagsaam het. Nadat die Indiane verslaan en die oorlewendes in reservate gedwing is, lei Custer se arrogansie en egotisme tot sy grootste vernedering in die laaste Indiaan-opstand by Little Big Horn - vandag bekend as Custer's Last Stand...

Gary Cole van Midnight Caller speel Custer. Mike Robe is die regisseur. Die reeks is gegrond op die biografie van Custer deur Evan S. Connell.

H O O G T E P U N T E

VANDAG:

- * Die uitsending van die Comrades-marathon, wat reeds om 5:45vm op TV1 begin.
- * "Take the Money and Run" om 9:04nm op TV4, een van die eerste Woody Allenprente.
- * "Gardens of Stone" om 9nm op M-Net, Francis Ford Coppola se "ander" Viëtnamprent. Met James Caan en James Earl Jones.

MÔRE:

- * Pavarotti om 10:15nm op M-Net.
- * "And Justice for All" met Al Pacino om 9:30nm op TV1.

SONDAG:

- * "Cocoon; the Return" om 8:30nm op M-Net. Die titel sê genoeg.
- * "Lesson from Aloys" om 9nm op TV1, die regisseur Peter Goldsmid se uitstekende TV-weergawe van Athol Fugard se drama oor rassé- en persoonlike verhoudings en die uitwerking wat apartheid daarop gehad het. Met Louis van Niekerk, Shelagh Holliday en Bill Curry.

MAANDAG:

- * "Son of the Morning Star" om 7nm op M-Net.
- * Die oorhandiging van die Tonys om 9nm op M-Net.

DINSDAG:

- * 'n Onderhoud met Gérard Depardieu in "Entertainment International" om 11:34nm op TV4.

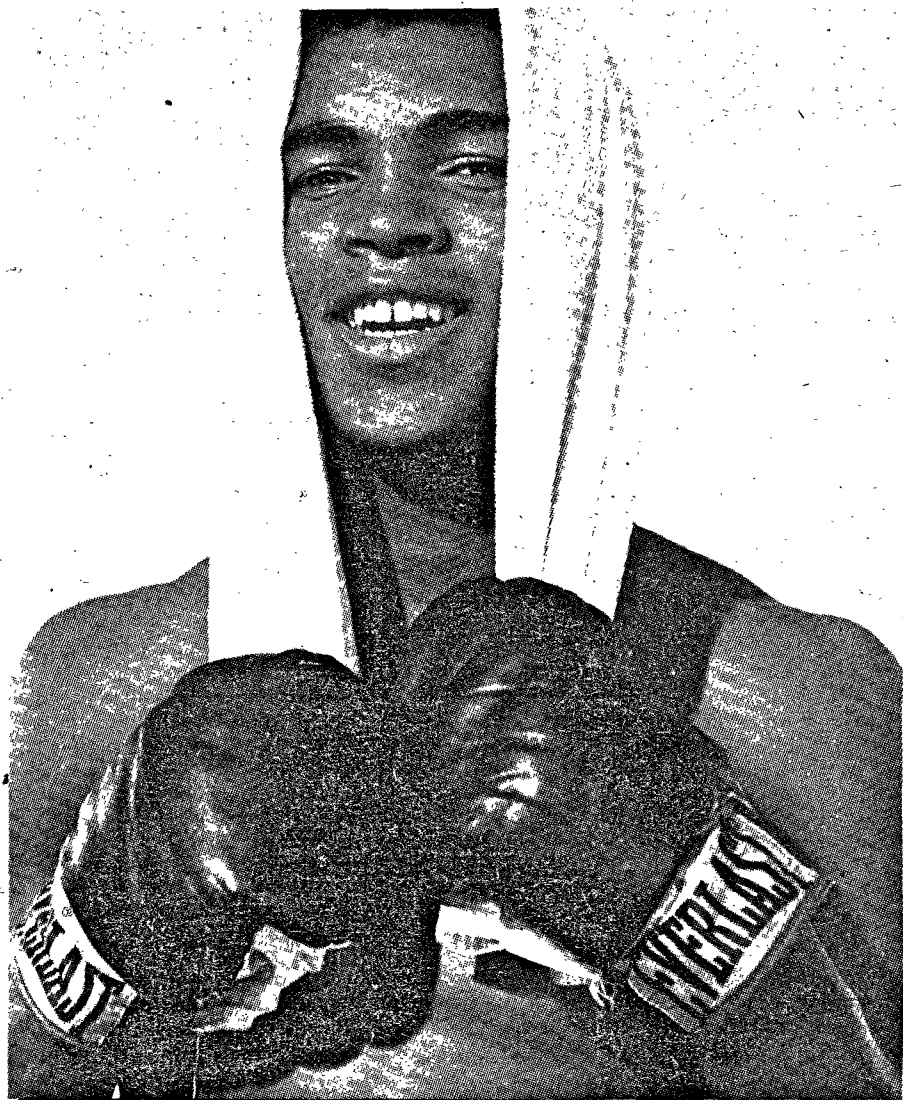
WOENSDAG:

- * "Never Cry Wolf" om 9nm op M-Net, oor 'n Kanadese bioloog wat saam met wolwe gewoon het in die Noordpoolwildernis met die doel om hulle te bestudeer.

DONDERDAG:

- * Lewe ná die dood is die onderwerp van "The John Berks Show" om 8nm op M-Net.
- * "Meester" begin om 7nm op TV1.

Pure poetry

Dié aanhaling van Norman Mailer kom uit verlede week se *Vrye Weekblad*-artikel oor Bob Dylan: "If Bob Dylan is a poet, so is Cassius Clay." Oor ou Bob kan 'n mens seker lank stry, maar Cassius, ofte wel Muhammad Ali, se credentials is onbesproke. Sy rympies was nie watwonders nie, maar in die kryt was hy pure poetry.

DIE WEEK SE TV-SPORT

Die Comrades-Ultra is beslis die naweek se groot sport-hoogtepunt en word môre van 05:45 regstreeks enduit op TV1 en TSS uitgesaai.

Benewens die verwagte stryd tussen Bruce Fordyce, Willie Mtolo en Niek Bester om die eerste plek, en Frith van der Merwe se poging om 'n plek onder die eerste tien los te hardloop, sal daar ook op die drama van die agterosse gefokus word.

Die Franse Ope oorheers die res van die week op die SAUK se kanale.

M-Net wys Sondag- en Dinsdagoggend internasionale boks - wat drie wêreld-titelgevegte insluit - regstreeks.

Sondag pak Terry Norris vir Donald Curry en Meldrick Taylor vir Luis Garcia, en Dinsdag boks Thomas Hearn teen Virgil Hill.

DIE WEEK SE VOLLEDIGE PROGRAMME IS:

SAUK:

Vrydag, 31 Mei: TV1, 05:45 en 10:20, TV4, 07:00 - Die Comrades. 11:00: Tennis: Die Franse Ope. 18:30: Gillette World Sports Special.

Saterdag, 1 Junie: TV1, 12:00 - Junior Sport; Perdewedrenne; Gholf: Sharp se winterreeks en die Europese toernooiereks; Tennis: Franse Ope; Rugby: Lionbeker: OP teen WP op Boet Erasmus.

Sondag, 2 Junie: TSS, 11:00 Franse Ope. Laataand - Motorsport: Kanadese Formule 1 Grand Prix.

Maandag, 3 Junie: TV1, 08:40 en 11:15; TSS 13:00 - Tennis: Franse Ope. 21:00 - Tennis-hoogtepunte en motorsport.

Dinsdag, 4 Junie: TV1, 08:40 en 11:15; TSS 13:00 - Tennis: Franse Ope. 21:00 - Tennis-hoogtepunte.

Woensdag, 5 Junie: TV1, 08:40 en 11:15; TSS 13:00 - Tennis: Franse Ope. 21:00 - Tennis-hoogtepunte.

Donderdag, 6 Junie: TV1, 08:40 en 11:15; TSS 13:00 - Tennis: Franse Ope. 21:00 - Tennis-hoogtepunte.

M-NET:

Vrydag, 31 Mei: 18:30 - The World of National Panasonic.

Saterdag, 1 Junie: 15:00: Motorsport News; Boks vanaf Nasrec; Gholf: Amerikaanse PGA-reeks; Perdewedrenne vanaf Greyville.

Sondag, 2 Junie: 04:00 Boks: Internasionale toernooi vanaf Palm Springs. 14:00 - The World of National Panasonic. 17:00 - Gholf: Britse Meesters.

Dinsdag, 4 Junie: Vroegoggend: Internasionale boks uit Amerika. 21:00 Tennis: Chris Evert's Wimbledon Farewell.

Donderdag, 6 Junie: 23:00 - Krieket: Engeland teen Wes-Indiese Eilande.

SPORTRUBRIEK TINUS HORN

Bokke het genoeg talent; net ervaring kom kort

AS Suid-Afrika môre weer kon toetskrieket speel, sou ons dadelik reg gewees het vir die wêreld se voorste eendag-spanne.

Verlede Saterdag se eendagtoets tussen Engeland en die Wes-Indiese Eilande, wat van begin tot einde regstreeks op M-Net uitgesaai is (ja, al agt ure daarvan), het gewys dat die kolf-, boul-, en veral veldwerk in ons plaaslike reeks van wêreldgehalte is. Engeland én die Windies het goed in die veld vertoon, maar van die briljantheid wat ons week ná week in die Benson & Hedges-aandreeks en die reeks om die Nissanskild sien, was daar in die toets geen sprake nie. In Suid-Afrika is regstreekse trefgooie na die paaltjies van alle uithoeke van die veld af g'n uitsondering meer nie; dis die reël. En die vangwerk in Suid-Afrika moet sekerlik goed opweeg teen die beste ter wêreld. Ook ons boulders staan g'n tree terug vir enigeen wat Saterdag in die toets in aksie was nie.

Alan Lamb het dit Saterdag bewys en die jong Neil Fairbrother het dit Maandag onderstreep: Die Windies se snelaanval is beslis nie meer die verkrikking van vier, vyf jaar gelede nie.

Dit wil lyk asof Malcolm Marshall en Courtney Walsh albei die afgelope jaar of wat 'n bietjie spoed ingeboet het, maar 'n mens sal eers vir seker weet wanneer ons hulle in die vyfdaagse toets in aksie sien, waar hul aanlope nie beperk word nie.

En in Engeland se snelaanval is daar nie 'n enkele boulder wat naastenby so vinnig soos Suid-Afrika se Allan Donald boul nie. Manne soos Tertius Bosch en Steven Jack is waarskynlik ook heelwat vinniger as Philip de Freitas, die vinnigste Engelse boulder.

Waar ons egter by die Engelse afsteek, is

beheer. In teenstelling met die Windies, wat sô wild geboul het dat hulle in die eerste toets 'n nuwe rekord vir ekstras opgestel het, was die Engelse boulders met die uitsondering van Chris Lewis uiters akkuraat.

(Oor daardie ekstras: Die skeidsregters het die boulders genadeloos gestraf vir enigiets wat net wou lyk asof dit wyd aan die bykant was. Net soos ons rugbyspelers nou sukkel met die internasionale interpretasie van die lynstaanreël, sal ons boulders bars om aan te pas by die strenger beheer oor 'n boulder se rigting).

Wat die kolfwerk betref, was Lamb Saterdag verreweg die indrukwekkendste, maar as die hoogtepunte 'n getroue aanduiding was, was Fairbrother se blitsige honderdtal Maandag briljant. Dis 'n goeie teken vir Engeland, wie se vertoningslys in vyfdaagse reekse die afgelope paar jaar maar oes lyk.

Graeme Hick het die Windies se wipbal-aanslag in die eerste toets oorleef en lekker in die derde gekolf en ook hy gaan nog baie boulders moedeloos maak.

Nietemin lyk Suid-Afrika se eendag-kolflis vir 'n partydige waarnemer ten minste net so sterk soos Engeland s'n.

Adrian Kuiper, Jonty Rhodes, Daryll Cullinan, Andrew Hudson, Jimmy Cook, Kepler Wessels, Peter Kirsten... en nog baie ander om van te kies. Boonop is baie van ons boulders behendig met die kolf. Manne soos Corrie van Zyl en Craig Matthews hoort nie werklik aan die sterkant nie.

Eendagkrieket, hier kom ons.

En vyfdaagse? Dis nou weer 'n ander storie... soos Engeland ook binnekort gaan agterkom.

Hou sokker uit die hof

MANY heavyweights of South African soccer must have sighed with relief after the SA Football Association's recent decision to amend its constitution to prohibit clubs from seeking court orders against verdicts of SAFA's disciplinary committee.

This dramatic move was prompted by the costly legal battle in the Supreme Court between African Wanderers and Cape Town Spurs, which resulted in Wanderers' reinstatement to the first division.

The league had earlier ruled that Spurs were eligible for promotion to the first division at Wanderers' expense. Wanderers were relegated to the second division (OK League).

Wanderers decided on legal action and the Supreme Court ruled in their favour. All six games Spurs had played up to that point were declared null and void.

It is clear that Wanderers' actions harmed South African soccer. Not only did they

undermine the League's authority, but more importantly, they wasted a lot of time and money.

Can the already impoverished clubs concerned afford this burden? If so, they can stop complaining about their financial affairs.

Of course, it would have been unsatisfactory if clubs had no recourse if they felt dissatisfied with SAFA's decisions, but this problem has been addressed.

Aggrieved parties reserve the right to appeal to the newly established Appellate Board.

Hearings will be chaired by a retired judge or an independent attorney.

The amendment has found favour in soccer circles, since it brings SAFA's constitution in line with that of international controlling bodies such as FIFA and CAF.

Let's get on with the game. - PHINEUS TSHUKUDU

Duitsland: Prestasie-ontploffing kom

Wes- én Oos-Duitsland was jare lank groot presteerders op die sportveld, en noudat hulle verenig is, gaan die nuwe supermoondheid hom waarskynlik as die wêreld se voorste sportland vestig.

ERNST SCHMICKLER van *INP* meen selfs *Amerika* en die *Sowjet-Unie* moet volgende jaar by die *Olimpiese Spele* lig loop vir Duitsland en voorspel nog groter prestasies vir die toekoms

DIE totstandkoming van 'n verenigde Duitsland vroeër vanjaar het twee van die wêreld se magtigste sportlande saamgesnoer om 'n eenheid te vorm wat stellig nie sy gelyke elders ter wêreld het nie.

Die eerste magsvertoon van die "nuwe" Federale Republiek was die binnenshuise Wêreld-atletiekbyeenkoms in Spanje, waar Duitsland ses goue medaljes verower het; 'n prestasie wat net deur die Sowjet-Unie oortef is. En Duitsland kon maklik eerste geëindig het, as Heike Drechsler, die verspringer, nie haar swakste aand in jare beleef het nie.

Sy is naelskraap deur die Sowjet-atleet geklop. Sy kon net 6,82 meter behaal, teenoor die 7,18 meter waarmee sy twee weke vroeër die Duitse verspringtitel gewen het.

Boonop kon die naelloop-sensasie, Katrin Krabbe, haar nie by die 60m-wedloop aanpas nie. In Barcelona sal sy waarskynlik die 100 en 200 wen.

Dit sal niemand dus verbaas as Duitsland volgende jaar se Olimpiese Spele oorheers nie. Maar 'n werklike prestasie-ontploffing word vir 1996 in die vooruitsig gestel.

Wanneer dit by prestasies op die sportveld kom, is getalle baie belangrik. Hoe groter 'n land se bevolking, hoe groter die kans dat hy baie presteerders oplewer. Maar benewens die ooglopende voordele wat 'n verenigde Duitsland om dié rede inhou, is daar ook ander redes waarom kenners groot welslae vir Duitsland in die volgende dekade voorspel.

Daar heers veral groot opgewondenheid oor die lesse wat die ooste en die weste by mekaar kan

leer.

Hulle het tussen 1964 (toe Duitsland as 'n eenheid in Innsbruck en Tokio deelgeneem het) en 1990 twee uiteenlopende benaderings gevolg om prestasies op die sportveld te bevorder - met uiteenlopende resultate.

In die kommunistiese Duitse Demokratiese Republiek (DDR) is daar groot klem gelê op Olimpiese sportsoorte, omdat prestasies by die Spele groot propagandawaarde gehad het.

Die Federale Republiek (Wes-Duitsland) wou natuurlik ook graag by die Spele presteer, maar professionele sportsoorte soos sokker en tennis het veel groter aftrek onder talentvolle jong sportsterre geniet. Die regering het dan ook hierdie neiging raakgesien en meer geld aan dié sportsoorte bewillig. Die gevolg was dat Oos-Duitsland in 'n magtige Olimpiese span ontwikkel het, terwyl Wes-Duitsland se grootste prestasies die afgelope dekade op die sokkerveld en tennisbaan behaal is.

Daar was ook ander verskille. Hoewel die regering van die DDR graag die beeld van 'n sportnasie voorgehou het, was die persentasie sportmanne en -vroue in Wes-Duitsland baie groter, omdat sport vir almal toeganklik was.

Om in al dié sportmanne se behoeftes te voldoen, was daar 150 000 sport-geriewe (bane, velde, gimnasiums, ens) in Wes-Duitsland, teenoor slegs 35 000 in Oos-Duitsland.

Net diegene wat vroeg al 'n besondere talent ten toon gestel het, het in Oos-Duitsland die kans gekry het om die sportsoort van hul keuse te beoefen. Van informele sport was daar byna geen sprake nie.

Hoogspringer Heike Henkel en verspringer Dietmar Haaf van Duitsland met die goue medaljes wat hulle vroeër vanjaar by die binnenshuise Wêreld-atletiekbyeenkoms in Spanje ingepalm het. Albei staan 'n goeie kans om volgende jaar dié prestasie by die Olimpiese Spele in Barcelona te herhaal. Haaf se grootste droom is om Carl Lewis te klop. Foto: INP

As die voordele van die onderskeie lande se sportbeleid behou en foute uitgeskakel kan word, kan dit Duitsland haas onoorwinnlik op die sportveld maak.

Die DDR se grootste bate was intensiewe afrigtingsklinieke, waar talentvolle jongelinge geslyp is om wenners te word.

Hoewel die klem wat op dissipline geplaas is, nie juis byval in die Weste sal vind nie, spreek die DDR se welslae vanself, en die Duitse regering het reeds begin om "prestasie-sentrums" soos dié wat in Oos-Duitsland bestaan het,

op te rig. Hier sal die room van Duitsland se sportmanne intensiewe afrigting kosteloos kan ontvang.

Dié soort aanpak het egter ook sy nadele, baie sportmanne ontwikkel eers laat, en vir hulle was daar in Oos-Duitsland geen kans om hul slag te toon nie.

Afrigters sou Boris Becker en Steffi Graf in Oos-Duitsland ook raakgesien het. Of dieselfde al die lede van die Wes-Duitse sokkerspan sou geld, is 'n ander vraag.

Daar word nou inderhaas nuwe geriewe in die vyf nuwe state in

die Federasie geskep, om te verseker dat almal 'n gelyke kans kry om op klubvlak deel te neem. Siniëse waarnemers meen daar is vir die voormalige atlete van die DDR 'n nuwe dryfveer wat lankal deel van sport in die Weste uitmaak: Harde kontant.

In die DDR is top-atlete egter ook bevoordeel. Nie met geld nie, maar met goeie woonstelle en oefengeriewe. Hulle het eintlik nog meer rede gehad om te presteer as nou. Sodra hulle nie meer goed genoeg was vir die nasionale span nie, kon dié voordele byna oornag van hulle weggeneem word.

die versamelende werke van Happy Richter - Nardus Nel

Happy is laasnaag dood... die bliksem. Happy het my daardie keer vertel hy het soms in die winter skelm in die treine by die Braamfonteinse shunting jaart gaan slaap vir 'n bietjie warmte en luukse. Happy het seker in die donkerte van sy kompartement sit en bloutrein drink en toe sy spirits hoog was 'n zol gelaat en toe het daai bloutrein seker vlamgevat. Omtrent al wat van ou Happy oorgebly het, is die beriggie in vanmiddag se *Star*. Die berig lui dat 'n leerbeursie aan die persoon (in dié stadium nog non grata) gevind is. In die beursie is net 'n paar oulap en 'n stukkie vuil papier gevind met 'n Afrikaanse gediggie daarop geskrywe. Wat hulle toe publiseer. Voorts lui die beriggie dat 'n voorvoerder van Transnet sê die aangeleentheid oor die tramps wat op die treine slaap geniet aandag op 'n hoë vlak en dat hy geen verdere kommentaar daaroor het nie.

(Dan gebruik hulle ook nog 'n foto van 'n paar hande wat die beursie met sy inhoud vashou met die afgebrande trein so half uit-fokus op die agtergrond. Dan sluit die storie af met bel asb. sersant Pote Maritz by moord & roof indien iemand die identiteit van die beursie-eienaar ken.)

Ek het al op 1 Desember 1975 as 'n jong fotograaf by die destydse *Vaderland* begin werk en soos alle koerantlesers weet, is Desembermaand maar saai sover dit die nuus aangaan.

Elke verslaggewer word die een of ander tyd gestraf met 'n storie oor die boemelaars in die Kerstyd. Wat hulle met hulself oor die feesdae aanvang, verlang hulle na hul familie en eertydse vriende en dies meer.

Daardie dag, 'n Vrydag en my werknaweek, was daar nie 'n verslaggewer beskikbaar nie. En dis weer tyd vir die jaarlikse boemelaar-storie. Die nuusredakteur vra my toe om by Joubertpark so 'n paar boemelaars te gaan afneem en dan sommer so 'n paar sinne te tik oor wat die outies te sê het oor Kersfees. Dan kan ek dit Sondagmiddag vir 'n verslaggewer gee wat weer op sy beurt iets daaruit kan saamflans vir Maandag se koerant.

Happy het op sy maag op 'n bankie in die park gelê en skryf. Nie aldag dat 'n mens 'n boemelaar in dié posisie sien nie het ek gedink terwyl ek hom deur my 80 - 200mm Nikkor-zoomlens beloer.

Hy skryf seker 'n brief vir Vader Kersfees - kan nogal 'n nice onderskrif vir die foto wees, siende dat ek nou reporter ook moet speel.

Ek is diep ingedagte toe ek uiteindelik

die Nikon se shutter druk om die boemelaar se Kersvaderbrief op film vas te lê.

Toe hy die kamera hoor kliek, vlieg hy op en sê, "Haai ou, ek nie famous nie, snap eerder vir Jim Reeves as jy dan moet."

"Skryf jy 'n song vir hom?" vra ek om 'n gesprek te probeer aanknoop. "China, hy kan my nie bekostig nie," sê hy terwyl hy nader stap en sy hand uitsteek. "Herman Johannes Richter is my naam, noem my sommer Happy."

Happy sê nee die saak is reg, ons kan praat oor Kersfees, as a matter of fact kan ons oor enigiets gesels. Net solank ek vir ons 'n bottel dop gaan koop.

En Happy het gepraat en gepraat en ek het aantekeninge gemaak. Happy het baie stont ook gepraat. Later vra ek wat hy geskrywe het toe ek daar aankom, toe sê hy my hy skryf gedigte, jy weet, poems.

"Eendag wanneer ek famous is en ek die goed in 'n boek laat sit, sal jy ook vir jou pelle sê jy't my geken. My china, ek droom oor daardie dag - daai dag boek ek myself vir 'n fortnite in by 'n massage parlour, jy weet die wat alles doen behalwe massage... en sê vir hulle, julle hou nie op massage voor die boek se royalties ophou nie."

'n Boemelaar wat gedigte skryf - hier kom 'n ding. Hierdie storie skryf ek self sonder 'n verslaggewer se hulp.

Ek het my opgewondenheid probeer wegsteek en vir ons nog 'n-bottel dop gaan koop.

Later, toe ons gatte lekker stamp, het hy van sy gedigte aan my begin voorlees. Ek onthou nog hoe hy oor die "s'e sy tong gesleep het oor daar waar eers tande was.

Sy gedigte was sad. Sommige sommer baie sad, maar baie mooi. So hier en daar een met 'n lag by, maar meestal sad.

"Fokkit man," sê ek vir hom toe ons bottel nommer drie se nek breek, "vertaal die goed in Engels, dan kan Jim Reeves dit sing."

"Ek was juis besig om iets oor Kersfees te skryf toe jy en jou kamera hier aankom... Wil jy dit hoor?"

"Jy weet 'n man sit so heeldag hier tussen die Bethlehem-ster en Liewe-Jesus-is-gebore decorations dat 'n man nie anders kan as om daarvoor te wil skryf nie."

Happy lees toe die gediggie vir my, sê ek kan dit sommer saamvat, want hy sien my oë fokus nie meer so mooi om dit neer te skrywe nie. Dan bring ek dit vir hom Sondagoggend terug wanneer ek die ou armyjas bring wat ek hom belowe het. "Afgespreek," sê ek en loop gou 'n draai

voor ek waai.

Toe ek die volgende oggend wakker skrik, was my skok nog groter as die geklop in my kop toe ek die Saterdagoggend laat by die koerant opdaag en agterkom dat al die notas wat ek van Happy geneem het mooi netjies uit my reporters note - book geskeur was. Boonop was my leerbeursie ook weg en toe ek die film wou uithaal om te ontwikkel, was dié ook uit my kamera verwyder.

Die handewerk van Happy Richter...die bliksem.

Ek was in groot moeilikheid. Werk skaars 'n maand daar, kom laat by die werk aan, dan nog boonop half besope ook, en het niks om te wys vir my vorige middag se laat werkery in Joubertpark nie.

Ek was unhappy.

Goddank dit was Saterdagoggend en die storie en foto's moes eers die Sondagmiddag persklaar wees.

Sondagoggend, armyjas in die hand, het ek vergeefs op die bankie vir Happy gewag.

Ek het toe maar so 'n paar ander boemelaars gaan afneem en na hulle sad stories geluister en so 'n ou Kersstorie tjie saamgeflans. Net om my eie gat te red.

Toe kom die *Star* vanmiddag met die storie oor die boemelaar wat in die trein verkool het en die gediggie in sy (seker my) leerbeursie agtergelaat het. Dis nou al amper vyftien jaar later, en ek het ou Happy nooit weer met 'n oog gesien nie.

*weer alleen
soos laasjaar
en die jaar
voor laas
soos altyd
voel dit
as ek
in die park
Kersfees hou
God
ek is
mos nie
'n eekboring nie*

Ja, uiteindelik het ou Happy toe tog gepubliseer. Eintlik bevat hierdie berig in vanmiddag se *Star* die volledige versamelde werke van Happy Richter. Toe val my oog op die advertensie in die *Star Classified*. For a discreet massage, please phone Debbie... en hulle gee die nommer. **VLL**

Vrye Weekblad plaas elke tweede week 'n kortverhaal. Verkieslik ongepubliseerde kortverhale in Afrikaans of Engels, nie langer nie as 1 200 woorde, kan gestuur word aan: **Vrye Weekblad Fiksie**, Posbus 177, Newtown 2113. Die redaksie sal besluit watter verhale geplaas moet word en geen korrespondensie sal oor dié keuse gevoer word nie. Skrywers ontvang R250 vir 'n verhaal/verhale wat gepubliseer word.

Grondpaaie, hansworse *en* trane

Vier nuwe digbundels het onlangs by JUSTIFIED PRESS verskyn: David Friedland se *The Event*, Robert Greig se *In the Provinces*, Geoffrey Haresnape se *New-Born Images* en Bernard Levinson se *Welcome to the Circus*. **MARIUS CROUS** bespreek die bundels

DAVID FRIEDLAND se verse in *The Event* sentreer veral rondom die volgende temas: God en die skepping, meta-poësie, perspektiewe op 'n stadsbestaan, liefde en die dood. Die verse is deurgaans filosofies en besinnend van aard; ondanks die soms "whimsical and witty" toonaard wat aangetref word.

Die bundel open met 'n reeks verse oor die skepping van die aarde en die vers "Fire" sluit op 'n interessante en vernuwende wyse aan by die sogenaamde Chain of Being-teorie. In "The God" (p 15) word die skeppingsmite soos volg verwoord:

let there be cells of sensation and feeling also
Quicker than the light that falls from the clouds
But there shall be no rest, and always silence
Though pain spills from the flesh
And the needle flash scars a million cells

Die geding met God is na al die jare nog sterk aanwesig in dié poësie en in 'n vers soos "The Proof" (p 19) versug die spreker:

I'm tired of writing poems about God
He doesn't exist so why can't I leave him alone
In his heaven of not being
And he should leave me
Alone in my heaven of not believing

Die verse oor die dood in die bundel is van die beteres. In "Seperation" (p 30) word haat uitgespreek teenoor iemand wat doodgegaan het en die spreker agterlaat. Die lang gedig "To Phoebe" (p 33) handel oor die ongelukkige oorgewig meisie wat selfmoord gepleeg het. Die spreker in die vers is taamlik gedistansieerd en beskryf haar landing op die aarde bloot as "Flop". In die laaste gedeelte van die bundel word veral gekonsentreer op verse wat handel oor die skryf van poësie. In "The Scavengers" (p 48) word dié aktiwiteit as volg verwoord:

Poets don't pick flowers in the sun
Intrepid and colour-blind they search for carcasses
And relieve them of carrion
But it's the bones these scavengers want...

Die digter as aasvoël? En in sy aastog op soek na beendere neem die digter sy omgewing miniskueel waar. Getrou aan die Suid-Afrikaanse skuldkompleks, kom dié stukkie politiek en politiese observasie ook by. In "Blindman" (p 37) word so terloops na "the people we call blacks" verwys. Die verwysing lei drie verse oor die politiek in. Die clichés wemel in 'n gedig soos "Hit and Run" en so ook in die twee verse oor Afrika en Suid-Afrika. Ek het dit nie teen politieke verse nie, allermens, maar die indruk word dikwels gewek dat politiek bloot ingevoeg word om te dien as 'n CV in die klein vir die digter. In geheel gesien is *The Event* 'n geslaagde bundel ondanks 'n oordrewe verbotseit by tye en 'n doelbewuste pöging om óf betrokke óf enigmaties te wees.

Robert Greig se *In the Provinces* word ingelei deur 'n lang inleiding van elf bladsye waarin hy die gedigte situeer en allerhande anekdotes vertel. Of dit nou werklik nodig was, betwyfel ek baie sterk. Die "Notes" aan die einde verskaf

genoeg inligting om die bundel te verstaan. Greig se verse is gesitueer in die Oos-Kaap en veral in en om die dorpie Salem. Dit laat mens dadelik dink aan Masters se *Spoon River Anthology*, waarin onder meer ook geskryf word oor die alledaagse lewe van 'n groep mense op 'n dorpie. Vir 'n lesers van die Afrikaanse poësie is die twee verse oor Lady Anne Barnard ook interessant - veral - omdat dit so regstreeks 'n vergelyking oproep met *Lady Anne* van Antjie Krog. Greig lê meer klem op Lady Anne Barnard se karikatuerle voorstelling van die "Boors" - 'n terloopsheid by Krog.

Greig se poësie konsentreer op besinnende waarnemings van natuurelemente in die omgewing. 'n Vers soos "In the Provinces" (p 24) kan gelees word as 'n loflied op die pastorale. Vergelyk die slot:

Life is so fast in the capital
and replacements are hard to find.
The daily sun has virtue
though it's said to addle their pates.
My eyes are not keen as they were
but things, somehow, are brighter here,
and besides, like you, I thought long ago
there's not much in view.

'n Geslaagde vers waarin veral die natuurwaarneming sterk staan, is "The Pond" (p 32).

So ook die vers oor die bye (p 33) en die uitgesponne een, "Notes towards a definition of a tortoise" (p 34). In die geheel gesien is *In the Provinces* 'n goeie bundel pastorale verse; 'n voortgesette ewigduerende hunkering na die verlore paradys.

By die lees van Geoffrey Haresnape se tweede bundel *New-Born Images*, is 'n mens bedag vanweë die feit dat hy 'n professor in Engels is aan UCT en redakteur was van 'n poësietydskrif. Voorin is 'n volledige Acknowledgement oor die wel en wee van die versameling gedigte in die bundel. Is dit dalk 'n verkoopstruik om na aan die trae Suid-Afrikaanse poësielesende publiek te wys dat daar darem iets in dié verse steek?

Benewens die blik op Suid-Afrika vanuit Engeland en die beskouing van die geskiedenis is daar in die bundel ook 'n gesprekvoering met ander digters. In 'n vers soos "At a poetry reading" (p 53) word een van die gevatste voorstellings van hedendaagse digters nog, as volg verwoord:

Today the poets are like angry hounds,
Baring their ideologies like fangs,
they gnash and tear;
I hear the snarls and snufflings everywhere.
Pieces (not peace) is their approach to flesh.

Die Suid-Afrikaanse digter Breyten Breytenbach word in twee verse aangespreek (gedateer onderskeidelik 1973 en 1975). Verla die omskrywing van Breytenbach se optrede voor die somerskool in Kaapstad, is vandag nog net so ironies:

They made you into their favourite son come home
from his wandering
determined to kill for you the fatted calf.
Young Mses from Stellenbosch

were seduced by your powerful thoughts.

In die tweede Breytenvers word hy geplaas langs 'n reeks Engelse digters soos Brutus, Serote, Ruth Miller en Clouts, en die slot van die vers wat die dilemma van Breytenbach so saam:

You know that poetry is made
wwhere there's no ovation
from the nation,
Breyten.

'n Reeks verse in die bundel is gesitueer in die Kaapse Skiereiland en daar word selfs gepraat van "This crafted Eden" (p 39). In dié paradyslike staat word gekyk na die geskiedenis aan die hand van 'n skildery van Bell en Rhodes se standbeeld. Net soos by Friedland word die politiek ingegooi om die bundel dan nou seker te balanseer. Aan die einde van "A student's Soliloquy" (p 46) vra die spreker:

Is this a nightmare? or a thrill?
Dit kan verwys na Haresnape se politieke verse ook. In die filosoferende gedig oor kameraderie tussen twee mans glip die "thrill" weer in:

I knew a sealed-off township seethed
with hate of domination.

Haresnape se eksperimentering met patroongedigte soos in "Godnod" (p 22) en die slot van "To a squashed gecko" (p 57) is ná onder andere Herbert, ee' cummings, Breytenbach en Paul van Ostayen regtig ietwat obsoleet. Haresnape se bundel getuig van fyn waarneming en vakmanskap, 'n knap illustrasie van "amount and diversity of material integrated" - 'n paar ergerlikhede ten spyte.

Bernard Levinson, skrywer van *The Complete Runner's Guide to Sex*, skryf in *Welcome to the Circus* sensuele verse, waarin veral die Sheila-figuur sterk figureer. Die rol van die erotiek in die skryf van liefdespoësie word, net soos in die geval van Joan Hambidge in *Donker Labirint*, aan die hand van 'n visbeeld verklaar:

Your tongue
swims inside my mouth
like a small fish.
It plays hide and seek
with all my words
I am lulled
into silence.

Die maan word telkens gekoppel aan die vrou en later wil 'n mens saam met die openingsreël van "Sheila in her moon phase" (p 22) uitroep: "Not another moon". Levinson se romantiese beelde is dikwels erg geïk (bv "A necklace of tears", lewens gebind soos Chinese voetjies en die "heart's dark salon"). Levinson se bundel besing vanuit 'n individualistiese oogpunt, sensualiteit en sensuele liefde. Miskien nie op dieselfde standaard as Haresnape nie, maar dit bevat tog verse wat lees die moeite werd maak; al is dit dan nou net vir diegene op soek na smaltserige romantiek.

VI

(Marius Crous doseer Afrikaans aan die Universiteit van Namibia)

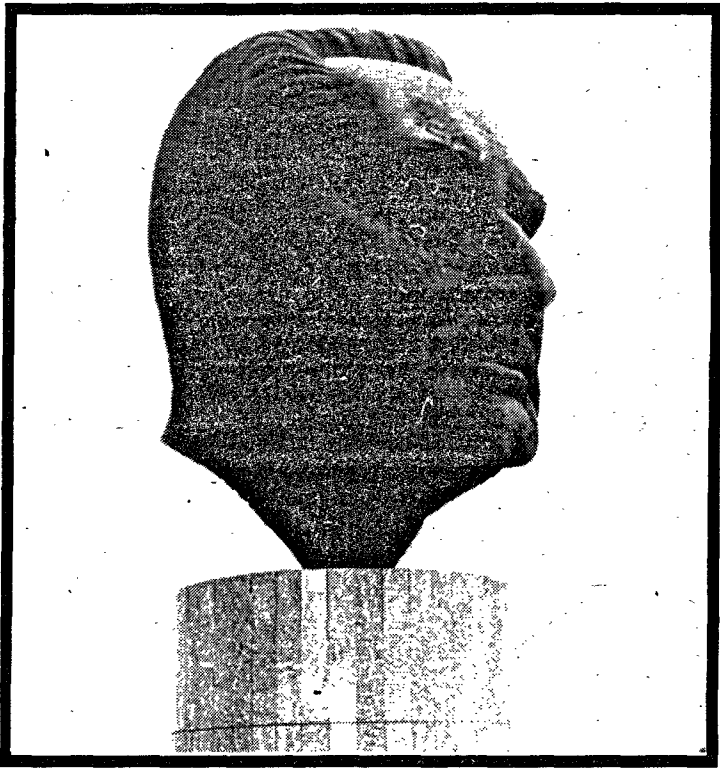
Vrye Weekblad, 30 MEI - 6 JUNIE 1991

Voorkamers van onse staat:

from paternalist to corporate dominion to...

Strydom Square: a cruel exercise in the symbolism of racist amnesia. Effected with the bravura of Albert Speer, of those numbing displays he produced for führer and volk. A place of significance, for what, for whom?

ALAN LIPMAN wanders through the "public" places of Pretoria.

Strydom's head

SHOWPLACES of selected, filtered histories; cockpits of political contest, of rhetorical display; arenas of public performance: the plains, squares, plazas of major cities - world-wide. Often, in metropolitan capitals, sites of officially endorsed ideology, palpable expressions of established power, front rooms of the state. Furnished, usually, with emblems intended to exhibit and reinforce authorised, declamatory, invariably male dominion: the Napoleon column

at Place Vendome, Paris; Nelson straddling Trafalgar Square, London; the Lenin Mausoleum in Moscow's Red Square. The state made manifest, sanctified. For a while: Bonapart, one recalls, was ripped from his eminence by angry communards in 1871. The others... Places like these are, or were, locales as well as symbols of national, on occasion of imperial might. Take Trafalgar Square: down Whitehall past administrative offices of state to

Oom Paul.

the House, Parliament; under Admiralty Arch along The Mall to Buck House, the Palace; up Pall Mall past closeted decision-making in select, male, clubs to the Strand toward The City, heart of imperial banking. And bordering the square: Canada House, South Africa House ... with the New Zealand tower and other relics of now-gone Empire in immediate vision.

Far below the Admiral's one-eyed, haughty gaze, an assembly of statues and august heads: George IV, Jellicoe, Beatty, Napier ... four dispirited, worn-out lions; remnants of the "steady-boys-steady" days of gory colonial glory.

But there's an underside to all this. There's a history of public challenge; of popular demonstrations, marches, "sit-ins" reaching back to 1848, through Bloody Sunday 1887 to those years between and after the terrible wars of our century. Nowhere, though, among the plaques and busts on the stage of this long drama, is there a memorial to its significance as a public forum. Nowhere a marker of the exploitation and deaths that bolstered the men encased there in

stone, stalwarts of Empire all. An irrelevant ramble down alien by-ways? Unlikely. In far-off South Africa we too are at home to selective forgetfulness, spatial and symbolic. Not as illustrious perhaps, we also have blinkered sepulchres - like Kerkplein and that nearby Strydom monument in Pretoria, our capital and administrative centre.

The location of Church Square is striking. More so than the engaging incongruity of its garden; segments of struggling lawn, uncertainly serried trees, desultory railings and balustrades, two crudely intersecting tarmacadam footpaths. Here, at this crossing, the story takes off. Van Wouw's monument to Kruger, its four crisply sculpted guerrilla burghers untiringly studying an array of historic, civic buildings: die Ou Raadsaal on the south, the Palace of Justice and Herbert Baker's Old Reserve Bank opposite, the Tudor Building facades to the east ... and others.

Beyond the fixed vision of that bronze foursome, along the grid-iron of streets, Paul Kruger's house and the Doppe Church, the Staats Model School, Melrose House ... Baker's Union Buildings.

Not Trafalgar Square, but our own. Whose own?

Nagmaal outspan, to market place, parade ground for occupying

The figure of Solomon Mhlangu.

garrisons, cricket-pitch, tram terminus ... now a traffic island - but always a site of symbolic exclusion. Throughout, a reserve for what, myopically, Herbert Baker saw as "the two races of South Africa" - both white. Throughout, a denial of place for the majority, except as alien subordinates, toilers or passive onlookers - socially invisible. As witness; the silences of official, sifted, history. Those narrative plaques at the foot of Oom Paul's characteristically stern, paternal stance. Old photographs, drawings and texts in architectural and other historical documents. Throughout, black people labour or watch, whites act - decisively.

Current witness: the tightly contained, unsmiling, wary faces of a weapon-festooned, finger-on-trigger constabulary when, at a recent meeting on the square, a black speaker claimed it "for all South Africans". And a report that after a similar, earlier, meeting vigilantes had washed and scrubbed the five, "defiled", blocks of cast metal.

Direct, personal, paternal control. Feet firmly implanted in fire-power.

What are those four armed and, so obviously, psychically troubled watchmen defending? Against whom are they cradling their carbines? Now turn eastward, through the buzzing streets of commercial Pretoria - eager, apparently, to accept money from the excluded - to neighbouring Strydomplein. Another hero of state, Adv J G Strydom, late Prime Minister. Clearly a place of significance, for some.

The word is brutal, the symbolism that of corporate indifference; hard, implacable, near fascist.

The memorial is on the northern forecourt of an overbearing, bombastic Volkskas Headquarters Building. A conventional, commercial hulk onto which French Art Deco, Italian neo-Liberty and similar stylistic pickings have been planted, intrusively, aggressively. A block further east an import from the US, the new Reserve Bank. An hermetic, stark black, mirrored glass and polished granite shaft of offices - evoking bureaucratic, Kafkaesque frigidity. As do the neighbouring State Theatre, a transplant from Japan, and other ponderous, cosmopolitan borrowings. Including, from Brazil, the contorted hemisphere under which Coert Steynberg's sculpture is placed. (We architects seem eager to embrace the role of international gadfly, of cultural colonial.)

The bronze head of Strydom is, though, no import. This is corporate South Africa, 1970's. Severe; impersonal, obdurate, pitiless, brutal. The eyes in this huge, abstracted head are especially disturbing. As they stare oracle-like into a mythic future (past?) of, presumably, national purity, they overlook, they simply don't see present exploitation, injustice, deprivation, misery. Social and political invisibility have been fused. The helots, however, are to remain; productive but elsewhere, apart. Strydom Square, a cruel exercise in the symbolism of racist amnesia. Effected with the bravura of Albert Speer, of those numbing displays he produced for führer and volk. A place of significance, for what, for whom? Turn eastward once more. Now to Mamelodi at the far, far end of Kerkstraat; a township pushed, as ever, to an urban extremity.

At a dusty, rudimentary, park abutting a main road, there's the tended garden of remembrance to Solomon Mhlangu, executed in the cause of that brutality. Here too, in this newly erected figure (April 1991), there's abstract symbolism, with a difference. An assertion by the unknown (!) sculptor of confident, popular resistance? Yes, and more: visible and inclusive - humanity proclaimed. And still more in this homely, stiff, awkward, and presently daubed-piece? Unresolved, unschooled it is, but untouched by a celebratory welcome to life that brings to mind those figures Picasso made at the close of World War II.

A place of significance for all.

Wanneer word 'n mens 'n mens?

Kunsmatige bevrugting en aborsie stel baie vrae en etiese probleme aan die mens. Aan die wortel hiervan lê die omstrede vraag: Wanneer begin menslike lewe? *Ná bevrugting, eers met geboorte - of iewers tussenin?*

ESMA ANDERSON *ondersoek dié debat*

SES bevrore embryo's lê in Tennessee, Amerika, op ys terwyl 'n hofspraak om hulle "koppe" woed. Hul "ma" en "pa" is besig om te skei - en veg nou om voogdyskap van dié embryo's, wat net ná bevrugting bevrore is.

Die kwessie waaroor besluit moet word, is of die embryo's eiendom of kinders is. Is hulle reeds mense met 'n reg op die lewe, of net selletjies?

Dié is maar net een van 'n hele klomp soortgelyke sake waarin die vordering van die mediese wetenskap mense nou met indringende etiese vraagstukke laat worstel.

Inmenging in die natuurlike gang van bevrugting en geboorte is nie meer vir ons iets nuuts nie. Dit bied hoop en hulp aan baie vroue en egpare.

Die etiese en morele aspek daarvan bied egter 'n tamelijke wat baie omstredeheid veroorsaak. Seker een van die eerste maniere waarop ingryping in die menslike voortplantingsproses plaasgevind het, was deur middel van voorbehoedemiddels - wat ondanks aanvanklike teenstand uit veral godsdienstige kringe, vandag baie algemeen in gebruik is.

Die volgende vraagstuk was dié van aborsie, wat in Suid-Afrika steeds net in uitsonderlike gevalle toegelaat word en nou selfs in Amerika heroerweeg word.

En vandag dryf kunsmatige bevrugting die etiese vrae oor die begin en die aard van lewe op die spits:

* 'n Paar maagde in Brittanje het hulle onlangs kunsmatig laat bevrug. Toe dié nuus bekend word, het 'n openbare storm in die land losgebars.

Die mense met morele besware sê die idee dat mens babas op aanvraag kan kry, is amper soos om 'n blikkie kondensmelk in 'n kafee te koop. Dit maak die lewe "goedkoop". Hulle meen ook dat kinders lief is met sowel 'n ma as 'n pa gebore moet word.

* 'n Skatryk egpaar in Australië is dood in 'n vliegongeluk en het bevrore embryo's agtergelaat. Die vraag was toe: moet die embryo's vernietig word - of het hulle 'n reg op die lewe? En word hulle toegelaat om te lewe, mag hulle die egpaar se fortuin erf? (Die hof het uiteindelik bevind dat die embryo's nie dié egpaar se fortuin mag erf nie.)

* Britse wetenskaplikes het nou wettig die reg om met menslike embryo's te eksperimenteer. Dié

wet is uitgevaardig ondanks groot teenstand deur die kampvegters teen aborsie.

Die gebruik van embryo's vir proefnemings word egter slegs toegelaat tot op veertien dae ná bevrugting. Het die Britte nou besluit dat 'n embryo op vyftien dae ná bevrugting 'n mens is, maar op veertien dae nog nie werklik lewe nie?

Al dié probleme bring die vraag na vore wanneer 'n mense se lewe nou eintlik begin - 'n vraag waarvoor nóg filosowe nóg medici nóg regspraak al eensgesindheid bereik het. Persoonlike vooroordele speel 'n groot rol by almal, veral omdat die hoofspelers in die debat vegters vir vroue-regte of vegters teen aborsie is.

Paula Serfontein, 'n dosent in die filosofie en die etik aan die Randse Afrikaanse Universiteit, sê veral die debat oor aborsie word dikwels net gevoer oor die reg van die vrou om te besluit. Die voorstanders van aborsie sien in hul argumente die vraag wanneer die lewe begin, oor die hoof.

Die reg van vroue om besluite te neem oor hul eie liggame het in 1973 'n hupstoot gekry met die beroemde saak van *Roe v Wade* in Amerika waarin beslis is dat

vroue voortaan aborsies op aanvraag kan bekom.

Baie lank is die argument ten gunste van die vrou se reg om te besluit ondersteun deur die siening dat aborsie nie moord is nie omdat menslike lewe eers werklik begin wanneer 'n baba onafhanklik kan dink, oor rasonele vermoëns beskik en die lewe bewus kan begeer.

Die aktiviste van Pro-Life ('n organisasie wat teen aborsie veg) sê egter hierop as mens die saak só beskou, kan jy maar pasgebore babas vermoor en selfs sommige kleuters en bejaardes wat nie rasoneel kan dink nie en nie onafhanklik en selfversorgend is nie.

Hulle hou voet by stuk: aborsie is moord. Dié standpunt is nou weer besig om wêreldwyd baie veld te wen. Maar oor wanneer 'n mens se lewe werklik begin, is daar steeds onsekerheid. Die uitspraak in die saak *Roe v Wade* het aborsie op aanvraag in Amerika wettig gemaak gedurende die eerste drie maande van swangerskap. Gedurende die tweede termyn van drie maande kon die staat slegs tussenbeide tree om die ma se gesondheid te beskerm. In die laaste drie maande word aborsie

verbied tensy die ma se lewe in gevaar is, aangesien die fetus dan lewensvatbaar word.

Die hof het dus in dié geval besluit dat menslike lewe eers in die laaste drie maande van swangerskap ter sprake kom.

Pro-Life aktiviste stem egter nie saam nie. Hulle sê 'n mens se lewe begin al met bevrugting. Die embryo is 'n menslike embryo - nie 'n aap of 'n skaap s'n nie, sê hulle, en almal van ons was eens 'n embryo. Volgens hulle verbeur 'n vrou die reg om oor die fetus te besluit die oomblik dat sy die besluit neem om seks te hê sonder die nodige voorsorgmaatreëls.

Dr Anton van Niekerk, senior dosent aan die Universiteit van Stellenbosch, sê mense moet wêreldwyd gaan nadink oor die aard van menswees. Hy sê 'n "mens" kan nie net gedefinieer word in terme van rasonele eienskappe soos tot dusver die geval was nie, maar dat 'n mens ook bestaan uit 'n liggaam, 'n onbewuste en 'n nierasonele bestaan.

Van Niekerk sê 'n fetus kan nie as net 'n potensiële mens beskou word net omdat dit nog nie van 'n eie bestaan bewus is nie. Hy sê menswees beteken om te groei en te ontwikkel en dat geen mens

oort voltooi is nie.

Volgens hom moet die voorstanders van aborsie kan bewys dat bevrugting nie die begin is van die menslike groeiproses nie, maar dat dit eers op 'n punt iewers tussen bevrugting en geboorte begin.

Nog 'n wending in die debat is die uitspraak in 1986 oor aborsies in die Amerikaanse staat Missouri waarin hoofregter William Rehnquist beperkings ingestel het op aborsies ná twintig weke van swangerskap. Aborsies mag nie meer uitgevoer word as bewys kan word dat die fetus onafhanklik buite die ma se liggaam kan bestaan nie. Sou dit beteken dat volwaardige menswees op dié punt begin?

In sy uitspraak sê die regter: "Die hof verstaan nie waarom die staat se belang in die beskerming van menslike lewe eers intree op die punt waar die fetus lewensvatbaar word nie en dat daar gevolglik 'n rigiede lyn is waarvolgens aborsie ná daardie oomblik verbied kan word, maar voor daardie oomblik toegelaat word." Dié regter sê internasionaal is daar 'n leemte in wetgewing oor die beskerming van lewe. Dit behels die vraag of embryo's regte het of nie. As mense argumenteer oor die wenslikheid al dan nie van aborsie, word die reg op lewe aan die embryo toegeken.

Wanneer dit by bevrore embryo's kom, is die argumente nie meer so duidelik nie. Wat gebeur met die embryo's as die ouers skielik sterf? Het hulle dan 'n reg op lewe of nie? Die hof in Australië het besluit dat dit nie noodwendig die geval is nie.

Die twis in Brittanje oor maagdelike swangerskap werp dalk lig op dié vraag, aangesien kunsmatige bevrugting as onnatuurlik beskou word en as 'n metode wat net in huweliksverband gebruik moet word om kinderlose egpare te help.

In Brittanje word vroue se reg om besluite te neem oor hulle eie liggame gerespekteer indien hulle "lewe" deur middel van aborsie wil beëindig - maar nie as hulle lewe wil skenk deur middel van kunsmatige bevrugting nie.

Pro-Life SA se nasionale president, dr Claude Newbury, is gekant teen die kunsmatige bevrugting van ongetroude vroue, omdat hy glo kinders moet 'n ma én 'n pa hê.

Hy het ook besware teen die bevrugting van embryo's omdat sommige embryo's in dié proses sterf.

Newbury sê egter dat bevrore embryo's beslis die reg op lewe het. Indien die biologiese ouers van bevrore embryo's sterf, moet alles wat moontlik is gedoen word om 'n "vriendelike" baarmoeder te vind om hulle te dra. As 'n "vriendelike menslike baarmoeder" nie gevind kan word nie, sê hy, moet die embryo eerder in 'n dier oorgeplant word as om doodgemaak te word.

Die uitspraak van hoofregter Harry Blakcman in die *Roe v Wade* saak gee steeds die beste opsomming van dié debat oor wanneer 'n mens se lewe werklik begin: "As diegene wat opgelei is in die onderskeie dissiplines van die geneeskunde, die filosofie en die teologie nie tot 'n eenparige slotsom kan kom nie, kan die hof nie in dié stadium van die ontwikkeling van menslike kennis bespiegel oor die antwoord nie." [21]

Jazzart takel die geweld

Michelle Breekal, een van die lede van Jazzart

dié week by die MARK-TEATER

UPSTAIRS BY DIE MARK

STRUTS AND FRETS

Starring Fiona Ramsay, Kate Edwards & Tony Bentel

Directed by Vanessa Cooke

Ma - Vr 8.15nm, Sa 6.15nm & 9.15nm

Theatre for Africa bied aan GATHERING OF THE BEASTS

Nuwe musiekspel
deur Nicholas Ellenbogen en Neil Solomon
"Brilliant..." - Evening Post

Met Michael Atkinson, Natalia de Rocha, Seputla Sebogodi en Kurt Egelhof
Ma - Vr 8nm, Sa 6nm & 9nm

MARK - GALERYE

Mark-versameling

KIPPIS BY DIE MARK

ROUND MIDNITE

Tuesdays to Sundays
Admission: Tues - Thurs R 10.00
Fri - Sun R 12.00

DIE LAAGER

SOLI PHILANDER se TAKE TWO
Regie deur Andrew Buckland
Ma - Vr 8.15nm, Sa 6.15nm & 9.15nm

VLOOIMARK

Oop van 9vm tot 4nm

TELEFOON 832-1641

Bespreek by enige Computicket, tel 28-3040
Johannesburgse Vlooiemark: Elke Saterdag van 9vm tot 4nm
Nuwe mark in Pimstraat van 9vm tot 4nm. Sondae by die Mary
Fitzgeraldplein van 9vm tot 4nm.

DIE wenners van die 1990-Vitaprys vir Beste Choreografie, Jazzart Dansteater, bied vroeg aanstaande maand die première van twee werke in Kaapstad aan. Dié werke sal ook tydens die Grahamstad-fees op die planke gebring word.

Die groep van veertien spelers (dansers en akteurs) stel ondersoek in na die politieke geweld van die laaste tyd. *Ekanievatie* sluit eietydse dans, voordrag en dramatiese tonele in. "Dié werk is 'n eksperiment in nuwe vorms en verteenwoordig 'n deurbraak in eietydse choreografie wat die gebruik van verskeie spelwyses en die gebruik van skyfies en film betref," sê die choreograaf Alfred Hinkel.

"Die onderwerp is aangrypend. Dit handel oor geweld - persoonlike én politieke geweld - en ondersoek die wese van die gewelddadigheid deur middel van die liggaam met die doel om 'n nuwe perspektief te gee op 'n dringende saak. Die stuk gaan oor magtiging en hoe om weg te beweeg van die geweld wat ons bedreig."

Die tweede stuk is 'n perd van 'n ander kleur. *Arathi* ('n Tamilwoord vir "gebed") is 'n suiwer danswerk. Die verskeidenheid style beeld "gemeenskaplikheid en vereniging" uit. Dit is 'n "dansgebed, in 'n tyd van konflik, vir die erkenning van 'n gemeenskaplike ritme wat individuele beweging en improvisasie toelaat".

Opvoerings vind by die Jazzart-ateljee, Stella-gebou, Jamiesonstraat, Kaapstad, plaas. Tel: (012) 24-5349.

Wie's nou bang vir die dood?

TEATER: SHADOWLANDS

Deur William Nicholson
Met Brian Murray, Norman Coombes ea

Regie: Janice Honeyman
In die Baxter-Teater, Kaapstad

ARNOLD BLUMER

MEESTAL raak 'n mens verleë as iemand jou van sy private smart en ontsteltenis kom vertel, veral wanneer jy daardie iemand nie baie goed ken nie. As daardie iemand nou agterkom jy weet nie hoe om die saak te hanteer nie, en as hy/sy slim is, dan systap hy/sy die opkomende verleentheid deur sy/haar eie pyn liggies te ironiseer.

Dis presies wat in dié opvoering gebeur. Dit gaan oor CS Lewis (Brian Murray), 'n oortuigde vrygesel, wat op gevorderde leeftyd sy toekomstige vrou, Joy Gresham (Helen Bourne), ontmoet. Maar nadat hulle "tegnies" getroud is, kry sy ongeneeslike kanker. Hulle trou "amptelik" en sy sterf. Hoe hanteer CS Lewis, genaamd Jack, en Joy dié situasie? Sien bo. En met 'n stewige porsie platoniese filosofie: dis alles net skaduwees (vandaar die titel), die werklike lewe het nog nie eens begin nie. Dit klink soos party preke wat jou wil wysmaak dat jou bestaan op aarde nie eintlik werklik is nie, net 'n illusie, en dat

alles eers begin nadat jy gesterf het.

Melodrama en stroperige sentimentaliteit is nie baie ver weg nie, maar danksy Janice Honeyman se stewige regie en Murray en Bourne se uitmuntende spel word dié slaggate vermy. Veral Murray as die lomp en hulpelose oujongkêrel kruip onder jou vel in; partykeer lyk hy nes 'n skaap as hy wil wys hoe hy werklik oor Joy voel, met sy mondhoeke wat so senuagtig trek, en die ene verleentheid.

Maar ook Bourne speel stukke beter as toe sy laas op 'n Kaapse verhoog verskyn het. Met 'n onverstaanbare kalmte pyl sy op haar "prooi" af en net so rustig glimlaggend aanvaar sy haar "doodsvonnis".

Ron Smerczak se akademikus Christopher Riley is tipies skerp en sinies. Norman Coombes blink veral in twee rolletjies uit, as kelner en as huweliksbeampte. En dan is daar Jack se broer Warnie, gespeel deur John Carson, stil en onderbeklemtoon op die agtergrond, maar met onberispelike tydsberekening.

Sarah Roberts se dekor dra grootliks daartoe by dat dié opvoering uitstyg bo die middelmaat. Al is 'n mens skepties oor CS Lewis se hantering van die werklikheid, laat dié opvoering jou verstaan hoekom sy boeke so goed verkoop. En buitendien is dit 'n heerlike teaterervaring.

Die bagasie van die verlede

TEATER: THE STORY OF MARGARET HARDING

Regie: Janice Honeyman
Met Patrick Ndlovu, Dirk Stolz, Shirley Johnston, Jacqui Singer, Leslie Mongezi, Jessie Gilbert, Danny Keogh, Nomhle Nkonyeni, Dale Cutts, Michael McCabe, Louis van Niekerk en Michael Richardson.
Alexander-teater, Stiemensstraat

LAETITIA POPE

SONDER stories en sonder 'n ware geskiedenis kan ons nie die toekoms tegemoet gaan nie - so skryf Janice Honeyman in die program van *The Story of Margaret Harding*. Die drang om iewers te behoort, tuis te wees in 'n kultuur en vrylik met mense om te gaan is seker nog nooit met soveel meegevoel vertel nie.

Die toneelstuk is gegrond op Reginald Perceval Gibbon se miskende roman wat die traumatiese gevolge van 'n vriendskapsverhouding tussen 'n swart dokter en 'n Engelse roos uitbeeld. Die stiksienigheid en kleinlikheid van die Victoriaanse samelewing word tot op die been oopgekloof. Flagante rassehaat en paternalisme word verdoesels in gewone, alledaagse situasies sodat mens

deurgaans besef dat dit net sowel die Suid-Afrika van vandag kon gewees het. Dit blyk uit dié toneelstuk dat ons nog swaar dra aan die bagasie van die verlede en nog 'n lang pad voor ons het. Leslie Mongezi is Dr Kamesi, die Brits geskoolde dokter wat verstoot word deur sy mense omdat hy net Engels kan praat. Hulle brandmerk hom as die "Crazy Kaffir". Gedurende die toneelstuk swerf hy doelloos rond op sy eie pa se onteinde grond.

Jessica Gilbert is die skerpsinnige Margaret wat wil deurdring tot 'n vreemde land en sy mense. Haar vrae en gesprekke is vir haar landgenote in die sanatorium ietwat duister en ontstellend. Daarom vind sy dadelik aanklank by Kamesi se vars geselskap. Hul enigste vriend is Paul (Dirk Stolz), 'n seun wat huiwer tussen kind wees en volwassenheid. Louis van Niekerk is Christiaan du Preez, 'n gewone man wat na aan die aarde leef. Die toneel waarin hy Dr Kamesi vertel van die teregstelling van die ou Kamesi was gevoelvol en die deurskemer van begrip was oortuigend.

Shirley Johnston is sy lewendige en kleurrike vrou, Vivie, wat weghardloop met die skurwe Boy

Bailey, meesterlik vertolk deur Michael Richardson.

'n Groot deel van die toneelstuk speel af in 'n sanatorium wat nie net siekes huisves nie, maar 'n klomp muwwe sienswyses. Hoewel hul liggaamlik miskien herstel, verstok hul al verder. Hester Jakes (Jacqui Singer) slaan 'n tragiese figuur as die dokter se vrou wat veg om die status van haar alkoholis-man (Dale Cutts) te behou.

Haar dialoog bestaan net uit gemeenpladies soos die weer en haar verlange na Engeland. Singer se vertolking is so goed dat mens heeltyd voel jy wil haar net skud. Graham Hopkins lewer goeie spel as die immer beleefde heer en Michael McCabe is die ou veteraan wat blindweg voortploeter en dadelik reg is om Margaret te betig. Patrick Ndlovu is die ou skaapwagter wat die verhaal vertel. Met *The Story of Margaret Harding* gooi Honeyman 'n wye net oor 'n troebel land en sy mense. Die leed wat stompsinnigheid veroorsaak en die hartseer van liefde wat in die kiem gesmoor word, word met ontsag benader. Verlede en hede vervloei en die storie uit die verlede laat mens nogal lelik omgekrap.

Natasha Richardson en Aidan Quinn

1984 van 90's val plat

FILM: THE HANDMAID'S TALE

Met Natasha Richardson, Robert Duvall, Faye Dunaway, Aidan Quinn, Elizabeth McGovern
Draaiboek: Harold Pinter
Regie: Volker Schlöndorff

ANDREA VINASSA

DIE romanskrywer Margaret Atwood het die 1984 vir die 90s geskryf, 'n waarskuwende verhaal wat al ons vrese oor 'n post-apokaliptiese wêreld vol regse fanatisme en fascisme aanwakker. Die intrige handel oor 'n toekoms waar fundamentalistiese kultusse soos die Mormone (hulle is die eienaars van Time Magazine), die Scientologists en die kerele wat die Ou Testament letterlik toegepas wil sien, Amerika met 'n ysterhand regeer.

In die beleërde Gilead is die meeste vroue steriel weens besoedeling en allerlei ander ekologiese misdrywe. Maar die heersers het 'n plan beraam: al die vrugbare vroue word in hegenis geneem en as "diensmaagde" aan mans wie se vroue nie kan kinders baar nie, uitgeleent.

Ek het vergeefs gesoek vir redes vir die 2 tot 21 ouderdomsperk en die versoek om identiteitsdokumente by die loket te vertoon, want naaktheid is nie die kwessie nie. Natasha Richardson hou haar in. Dis 'n heel kuis en moralistiese prent, waarom sou die sensors so streng wou optree? "Religieuse sensitiwiteit" is seker die eufimisme wat in dié geval ingespan het. Hulle wou nie die dominees in die gesig vat nie.

In elk geval is die uitgangspunt van die prent 'n aangrypende een. Ongelukkig slaag nóg die draaiboekskrywer, nóg die regisseur daarin om die onderwerp so aan te bied.

The Handmaid's Tale is 'n pretensieuse wetenskaplike-prent wat kritiek uitspreek op wit heerskappy, skynheiligheid en magsugtigheid. Kate (Natasha Richardson) word gevang wanneer sy en haar man oor die grens probeer ontsnap. Sy word na 'n godsdienstige konsentrasiekamp gestuur waar sy opgelei word as "diensmaagd". Uiteindelik word sy deel van die huishouding van ene Kommandeur Fred (Robert Duvall), die hoof van veiligheidsdienste.

Daar word van Kate verwag om deel te neem aan 'n seksuele ritueel wat afgelei is van Rachel se verhaal uit Genesis. Serena Joy kyk toe terwyl Fred, haar man, vir Kate probeer bevrug.

Atwood se projeksies is vreesaanjaend en dit is moeilik om te verstaan waarom die Duitse regisseur Volker Schlöndorff 'n mens nie die skrik op die lyf kon jaag nie. Hy het immers *The Tin Drum*, een van die skrikwekkendste prente wat nog gemaak is, verfilm.

Harold Pinter se draaiboek laat ook veel te wense oor, en Schlöndorff laat alles kunsmatig voorkom. Die regisseur sukkel om mense van vlees en bloed op die doek te skep. Die karakters is figurante eerder as mense met emosies. Richardson se Kate/Offred verteenwoordig alles wat heilsaam en lewegewend is, terwyl Faye Dunaway se Serena Joy die simbool is van 'n korrupte, vreesbevange samelewing wat parasiteer op onskuldiges.

Dalk is die probleem dat Schlöndorff nie 'n Amerikaner is nie. Die openlike afgrysigheid van die Holocaust en Hitler se gruweldade verstaan hy, maar hy het nie insae in die boosaardigheid van dié groep godsdienstiges nie. (Jets soos George Bush en Billy Graham hand om die blaas op televisie voor die Golf-oorlog.)

Die ironie van die prent is dat Robert Duvall die enigste speler is wat slag om enige dimensie aan sy onaangename karakter te gee en 'n mens het selfs 'n bietjie meegevoel, veral omdat hy getroud is met die vervelike Faye wie se wangbene van groot argitektoniese waarde is. Die vroue is deurgaans eendimensionele poppies. Dis jammer, want ek dink ou Margaret wou hier 'n feministiese stelling maak.

This isn't wallpaper, this is music

William Kentridge's illustration for the cover of *Season of Violence*.

Artists are reacting to the violence of the past months, years, decades. Composers Shaun Naidoo and Warric Sony's latest seminal work, *Season of Violence*, is an opera of found words. As Free State Music, *they interview themselves*

Season of Violence focuses on the first six months of 1990. Sidestepping the overexposed central figures of those months and concentrating on the bit parts, the actors left their own stages to give memorable performances to packed houses. Their powerful voices include people like *FW de Klerk*, *Kenneth Kaunda*, *Amichand Rajbansi*, *Brother Sjambok*, *Eugene Terreblanche*, *Manie Maritz* and many ministers, priests and dominees.

Q: Why do you make music that is difficult to listen to, that is weird and undanceable? Why not make something pleasant that people will enjoy... something for the man in the street?

A: The immediate answer that springs to mind is what the late Sid Vicious said when asked more or less the same question: "I've met the man in the street and he's a cunt."

Nothing is difficult to listen to. Books are not difficult to read. Understanding them can be difficult but that is the fun. Discovering and learning new things is or should be fun. Understanding something means giving it a bit more time. We want people to sit down as they would with a book

and listen. No-one actually listens to music anymore, they just want wallpaper to fill up the cracks in their lives. A beat, beat, heart-beat so that they can escape back to the womb, back to the big beat. They don't want music, they want a psychologist.

Q: The majority of the people in this country would not understand this music. How do you see your relevance in South Africa now?

A: There is a lot of music which claims to represent the majority. Most of the music produced in this country is marketed and aimed at the majority. We are interested in the individual. Our work is honest. *Season of Violence* came about

as a genuine response to the events happening around us. We are not trying to achieve anything more than to hold up a few new ideas and say: This is possible.

Keep evolving. Challenge the old order. Do not compromise.

We believe in freedom of speech. We believe that all music has the right to exist.

We believe in music that is free from state-like structures.

If the man in the street does not like it he should stay at home. This is relevant to our country today.

* *Season of Violence* is deur Shifty Records (011-648-1893) uitgereik

OM 'N ADVERTENSIE IN HIERDIE KOLOMME TE PLAAS, BÊL VIR PEPPY OF CATHY (011) 836-2151, FAKS (011) 838-5901, OF SKRYF AAN KLEINADVERTENSIES, POSBUS 177, NEWTOWN 2113. DIE SPERTYD VIR KLEINADVERTENSIES IS 5 NM OP DIE DINSDAG VOOR PUBLIKASIE:

TARIEF: R15 VIR 25 WOORDE OF 'N GEDEELTE DAARVAN

DIENTE

Proeflees, Vertaling, Redigerig - Skakel (012) 343-9370 (nature)

CITY COLLEGE 7th Floor Charleston House, 161 Commissioner Street (between Delters and Von Wielligh Street.) Johannesburg 2001 • Computer courses • Secretarial courses • English • Enrolments accepted throughout the year

vroue. Vir verdere inligting skakel (011) 642-4345

VISUAL ART COURSES Learning to see. Eye training to look at shape, form, colour, dimension translated into drawing, painting, sculpture and crafts. Classes available day and evenings for children and adults. Phone Maggie van Wezel at 614-7297 after 5pm

GEBEURE

THE 40 WATT CLUB Africa's first Cyberpunk club, the 40 Watt Club (cor Twist & De Villiers), open every Wed, Fri, Sat night. Doors open at approximately 10pm. PS: The club is also available on Sun, Mon, Tues for New Music bands who need a venue for jamming - contact Simon for details.

MARK

PHAMBILI BOOKS: Huge selection of Academic Titles 22 Plein Street Tel: (011) 29-4944 WANTED: Second-hand, Left Wing Books in good condition. Phambili is buying Open: Mon-Fri 9h00-17h30 Saturday 9h00-13h00 Sundays 13h00-17h00

STET STET STEET Steek in die wiele by Bloedrivier! Stet (6:4) het 'n (hele) rukkie gelede verskyn. Stuur 'n tjek of posorder van R6 aan: Stet, Posbus 39400, Bramley 2081

Kashgar Handgemaakte dummies (gestrepte katoensakke) en silwer juweliersware van Nepal, Indië en Thailand te koop. Winkel 68, The Firs, Rosebank. Tel: (011) 880-3566

NU METRO THEATRES NOW SHOWING: 31 MAY-6 JUNE BOOK AT COMPUTICKET. Listings for NU METRO 1-6 Hyde Park, NU METRO 1-6 Bedfordview, NU METRO 1-7 Hillbrow, NU METRO 1-2 Alberton, NU METRO 1-2 Claremont, NU METRO 1-3 Stuttafords, NU METRO 1-4 Sea Point, NU METRO 1-4 Brackenhell, NU METRO 1-4 Rondebosch, NU METRO 1-2 Mimbatho.

NU METRO THEATRES PRETORIA Now Showing 31 May-6 June BOOK AT COMPUTICKET. Listings for NU METRO OSCAR Jeppe Street, NU METRO SUNNYSIDE Esselen Street, and NU METRO VILLAGE 1-2 Sunnyside.

NU METRO THEATRES PRETORIA (continued) Listings for NU METRO 1-17 Menlyn Park, NU METRO 1-7 Sunnyside, and NU METRO 1-18 The Atrium.

NU METRO THEATRES PRETORIA (continued) Listings for NU METRO 1-2 Alberton, NU METRO 1-2 Claremont, NU METRO 1-3 Stuttafords, NU METRO 1-4 Sea Point, NU METRO 1-4 Brackenhell, NU METRO 1-4 Rondebosch, NU METRO 1-2 Mimbatho.

ONAFHANKLIKE ROLPRENTEATERS JOHANNESBURG MINI CINE - Pretoriastraat 49, Hillbrow. (011) 612-8915. Listings for JOHANNESBURG, SEVEN ARTS, and KAAPSTAD.

ONAFHANKLIKE ROLPRENTEATERS JOHANNESBURG (continued) Listings for NU METRO CLAREMONT 1-6 THE ATRIUM, NU METRO STUTTAFORDS 1-3 TOWN SQUARE, and NU METRO SEA POINT 1-4 MAIN ROAD.

ONAFHANKLIKE ROLPRENTEATERS JOHANNESBURG (continued) Listings for NU METRO CLAREMONT 1-6 THE ATRIUM, NU METRO STUTTAFORDS 1-3 TOWN SQUARE, and NU METRO SEA POINT 1-4 MAIN ROAD.

REGSPRAATJES

JURIE DE WET

Toe leer 126 onderwysers ons regstelsel ken

Heel begryplik het die onderwysers 'n lighartige houding jeens die hele verrigtinge aangeneem, en so ook *die agbare burgemeester Theron* wat regdeur die verrigtinge met sy hande in die sakke en met swaaiende bene op die verhoog gesit het.

WANNEER besluit moet word of 'n beweerde oortreder vervolgt moet word of nie, het die Prokureur-Generaal wye diskresie. Die eerste en belangrikste vraag is natuurlik of die inligting wat hy beskikbaar het (gewoonlik die polisie-dossier) genoeg is om die prima facie saak teen die beweerde oortreder toe te staan.

Maar dis net die eerste van verskeie oorwegings. Dié oorwegings sluit die belange van geregtigheid en die gemeenskap in, die ernstigheid van die beweerde oortreding en ander beleidsoorwegings.

Dié magte word deur die Prokureur-Generaal gedelegeer aan plaaslike aanklaers, wat daagliks moet besluit of beweerde oortreders vervolgt moet word. In die praktyk is dit gewoonlik vir 'n prokureur die moeite werd om die plaaslike aanklaer te probeer oorreed om nie met die saak teen 'n beweerde oortreder voort te gaan nie. Onlangs kon ek aanklaers byvoorbeeld oorreed om die klagte terug te trek wat voortgespruit het uit 'n staking. Die omstandighede was dat 'n skikking in die staking bereik is en dat 'n hofsak net weer die gemoedere sou laat opvlam en die vyandigheidsindheid sou opwek wat in die staking geheers het.

Die klaer se houding is altyd 'n belangrike oorweging. Soms word 'n grief wat tot 'n klag aanleiding gegee het buite die hof opgelos, moontlik deur 'n apologie of deur die betaling van skadevergoeding, en wil die klaer dan nie meer voortgaan met die saak nie. In dié geval sal die aanklaer dikwels ook bereid wees om die klagte terug te trek.

Soms neem aanklaers egter besluite wat 'n mens heeltemal verstom. Kom ons neem een saak as voorbeeld.

Op 27 Februarie 1991 is 126 onderwysers in Alberton gevang omdat hulle die Departement van Onderwys en Opleiding se streekkantoor in Alberton sonder die toestemming van die senior Adjunk-Hoofonderwyskundige, DJ Theron, betree het. Hulle is in vangwaens gestop. Sommige sê hulle is deur die polisie geslaan en na die polisiekantore in Alberton en Edenvale gebring.

Ons korrespondent het sowat 8nm daar aangekom met die opdrag om borgtog te probeer kry. Die polisie het voet by stuk gehou: geen borgtog vir dié kriminele nie. Hulle sou die nag in aanhouding deurbring en die volgende dag in dié hof verskyn.

Alle pogings om die polisie rede te laat insien was vergeefs totdat die diensoffisier van die Oos-Rand in sy bed wakker gemaak en gevra is om ons korrespondent te help om 'n landdros en 'n hof te kry vir 'n aansoek om borgtog. Die polisie het toe teënsinnig en onder druk van die diensoffisier ingestem tot borgtog van R200 elk.

Dit was sowat vieruur die oggend.

Hoewel geld vir sowat vyftig van die beskuldigdes se borgtog gevind is, het hulle gesamentlik besluit dat die polisie wat die ding begin het dit dan maar moet deurvoer. Hulle sou nie borgtog betaal nie, en het verkies om hof toe te gaan.

Ongelukkig is daar geen plaaslike hof wat 126 beskuldigdes kan huisves nie en ná oorlegpleging met die aanklaer het die polisie wyslik besluit om al die beskuldigdes op eie verantwoordelikheid vry te laat en die saak is uitgestel tot 16 Mei.

Ek het werklik nooit gedink dat die saak wel op 16 Mei sou voorkom nie. Dit was 'n nietige oortreding. Die beskuldigdes was almal verantwoordelike, volwasse, intelligente en goed opgevoede beroepsmense. Daar was geen hof groot genoeg om hulle almal te huisves nie en 'n saak van dié aard sou weke kon duur. Die twis wat daartoe gelei het dat die beskuldigdes die DOO se kantore beset het, is boonop intussen deur die departement en verteenwoordigers van die onderwysers opgelos.

Nietemin het ons met ons kliënte oorleg gepleeg en op 16 Mei 1991 by die Albertonse Landdroshof opgedaag. Daar het ons op die vreemdste toneel afgekom. Die strate voor die hof is deur die polisie versper. Minstens twintig polisiemanne was aan diens. Die ou Stadsaal langs die hofgebou is deur die Departement van Justisie as tydelike hof gehuur. Die voorste helfte van die saal was volgepak met onderwysers en die agterste helfte met hul kollegas en vriende. Ek het 'n baie besliste boodskap gekry: "Die saak gaan voort."

Ek het die senior aanklaer genader en hom probeer oorreed om die saak te laat vaar. Hy het my gesê sy hande is gebind, omdat die klaer, Theron, daarop aangedring het dat die onderwysers aangekla word. Dit het ook geblyk dat die reëlings vir die dag die Departement van Justisie sowat R12 000 gekos het en as die saak uitgestel sou word, sou dit 'n vermorsing van geld beteken.

Toe kom sê een die onderwysers se verteenwoordigers my dat hulle twee dae tevore met die Direkteur-Generaal en sy personeel vergader het. Dié het hulle gesê die Departement se hande is gebind omdat dit nie die Departement nie, maar die eienaar van die gebou was wat daarop aangedring het dat die saak voortgaan. Om die waarheid te sê, die verteenwoordiger het my laat verstaan die Departement is spyt oor die hofsak. Met dié sappige brokkie inligting is ons weer na die senior aanklaer, Theron (wat ook die burgemeester van Alberton is) is ontbied en die Direkteur-Generaal se

kantoor is opgebêel. Die Adjunk-Direkteur-Generaal het die onderwysers se verteenwoordiger se stelling bevestig. Hy het met Theron gesels en ons het hulle alleen gelaat om die saak te heroorweeg.

'n Rukkie later is ek gesê die saak word uitgestel tot 25 Julie 1991 sodat duidelikheid verkry kon word oor die klaer se houding en sodat die saak vir 'n beslissing voorgelê kon word aan die Prokureur-Generaal. Dit is toe gedoen en Theron en die polisie-getuies is aangese om op dié dag in die hof te wees.

Heel begryplik het die onderwysers 'n lighartige houding jeens die hele verrigtinge aangeneem, en so ook die agbare burgemeester Theron wat regdeur die verrigtinge met sy hande in die sakke en met swaaiende bene op die verhoog gesit het. Hy het spontane opmerkings oor sy bedrywige program aan die landdros gemaak en gesê hy twyfel of hy op 25 Julie 1991 beskikbaar sou kon wees. Eers toe die landdros hom sy naam vra, het hy hom verwerdig om op te staan - maar selfs toe het sy hande in die sakke gebly.

Die polisie en die betrokke hofbeamptes het gemeen dat die onderwysers hulle te buite sou gaan wanneer die hof verdaag en hulle is gevra om stemmig die saal te verlaat. Die regsdiensars het hulle verniet bekommer. Die onderwysers se vertrek uit die stadsaal was waardig. Om die waarheid te sê, was daar nie so baie polisiemanne nie, sou dit gelyk het na 'n gehoor wat 'n etensuur-konsert van die Johannesburgse Simfonie-orkes verlaat. Ons gaan verhoë tot die Prokureur-Generaal rig dat die klagte teen die onderwysers teruggetrek moet word. Ek hoop hy is daarvoor te vind, maar die skade is reeds gedoen. Die Departement van Justisie het R12 000 van die belastingbetaler se geld bestee, die leerlinge in 126 klaskamers het 'n dag se skoolwerk verloor, die verkeerspolisie en polisie het die tyd verspil wat hulle beter kon benut het om kriminele te vang en ons paaië veilig te hou, en die hofbeamptes se tyd is ook gemors - tyd waarin hulle van die agterstallige sake op ons hofrolle kon afgehandel het.

Maar die ergste van alles is: dink jou net in met watter nuwe begrip van ons regstelsel keer 126 onderwysers na hul klaskamers terug. Ek kan my nie voorstel dat hul leerlinge veel respek vir dié stelsel verkry het nie. Of die saak sal voortgaan of nie, moet ons maar sien. Ek hoop egter dat die agbare burgemeester van Alberton, DJ Theron, nie verontref sal word indien dit wel voortgaan nie.

Ek sal lesers van dié rubriek op die hoogte van sake hou.

(Jurie de Wet is die skulnaam van 'n Johannesburgse prokureur)

Geloofspaatjies

Kyk die loon van die plaaswerker wat julle lande afgoes bet, wat deur julle plaasboere agtergebou is, roep uit: en die geroep van die maaiers het gekom tot in die ore van die Here van die leërskaer. - Jakobus 5:4

HIERDIE paar baie belangrike woorde is geskryf deur Jakobus, die broer van ons Here Jesus Christus. Die woorde is deel van 'n brief wat hy in Jerusalem gepos het. Dit moes gaan na alle (Joodse) Christene wat die groep arm, hande-arbeiders en plaaswerkers uitmaak het. Die brief was as 't ware 'n "Christelike pamflet" wat onder die werkers, veral dié wat deur hul werkgewers (mede-Jode) onregverdig behandel en betaal is, gelees en versprei is. Omdat Jakobus weet dat plaaswerkers nie veel tyd het om dik en moeilike boeke te lees nie, skryf hy 'n kort briefie en praat hy net oor dinge wat die werkers regstreeks raak. Een van dié dinge is: word jy regverdig beloon of betaal vir die ure wat jy op die plaas gewerk het? Jakobus se uitgangspunt is die woorde van sy broer Jesus Christus: die arbeider is geregtig op betaling (Luk 10:7). Dié onderwysing van Jesus het in die jare ná Jakobus se brief 'n Christelike spreekwoord geword: die arbeider is sy loon werd. Elke keer dat dié spreekwoord in die Bybel gebruik word, selfs wanneer na predikante en kerk-raadslede verwys word, word die beelde van herders en maaiers of ander plaaswerkers gebruik. 'n Mens kan dus verstaan dat die oorspronklike spreekwoord waarskynlik 'n slagspreuk van die

plaaswerkers was. Dit beteken natuurlik dat al bly die plaaswerker op 'n ander mens se eiendom, bly die werker nie op genade daar nie. Die plaaswerker verdien die huis, die geld en al die ander verdienstes wat met plaaswerk gepaard gaan. In die Bybel staan die woord "verdien" altyd teenoor die woord "genade", dit wil sê die een sluit die ander uit. Of ek is geregtig op iets, of ek ontvang dit as 'n guns uit genade. Die plaaswerker is geregtig op betaling. Dit is die standpunt van die hele Bybel en van Jesus. Nou het dit in Jakobus se tyd gebeur dat die plaasboere dié Bybelse beginsel vergeet het, miskien omdat dit hulle nie gepas het nie. Regdeur die plantseisoen het die werker lang ure gewerk. Toe die werkers aan die einde van die plantseisoen om hul geld (beloning) vra, het die plaasboer verduidelik dat hy ongelukkig nie genoeg geld in die bank het nie, dat die Landbank nie vir hom nog 'n lening wou gee nie en of hy maar voorlopig die betaling kan terughou totdat die oes gemaai en verkoop is. Toe die oes egter klaar ingesamel was, het die boer net stilgebly. Die teks sê die loon van die maaiers is toe ook "agtergehou". Die maaiers het egter voor die plaasboer se huis gaan staan en hul slagspreuk uitgeroep: Die arbeider is geregtig op sy betaling! Ons is geregtig op ons geld! Die boer het gemaak asof hy hulle nie hoor nie. Later het hy met sommige van die voormanne en voorvroue gepraat en gesê: "Ek gee

RUSSEL BOTMAN

God boer met geregtigheid

kruideniersware, tabak en sommige van julle kry gereeld 'n dop." Later kom die boer se vrou ook by en sê: "Ja, ons sorg dat julle darem lewe, dat julle 'n dak oor julle koppe het en dan gee ek nog altyd van die ou kleertjies van ons eie kinders vir julle om aan te trek. Nog net laasweek het die baas Harry se vrou hospitaal toe gebring. Tel julle dan nie jul seëninge nie? Matteus 10:10 stel dit tog duidelik dat die arbeider net sy voedsel werd is." Die voormanne en vroue het egter by die ander plaaswerkers gestaan en verduidelik dat die Bybel ook in Lukas 10:7 sê dat die arbeider sy loon werd is. Daar word baie gestry oor wat die

plaaswerker moet ontvang. Voedsel (Mat 10:10), of loon (Lukas 10:7; klere of geld; blyplek of huistoelae; 'n dop en kruideniersware of harde kontant en koopkrag! Jakobus het gelukkig vir ons die saak uitgemaak. Dis die loon, die geld, die huistoelae en gesinstoelae, ja, die harde kontant wat ter sprake is. Dis nie verkeerd om aan die werkers klere te gee om hulle te help om by die hospitaal uit te kom nie, maar dit is baie beslis nie reg om hulle betaling terug te hou nie. Jakobus verduidelik aan ons: hoewel die plaasboer hom doof gehou het, het "die geroep van die maaiers" tot "in die ore van die Here van die Leërskaer" gekom. Jakobus is van mening dat die terughou van die loon gelyk is aan aanhouding sonder verhoor (onreg in die regbank) en aan moord. Vers 6: "Veroordeel, vermoor het hulle die regverdige, hy versit hom nie teen julle nie." Hy herinner die boer daaraan dat die Bybel nie teen geld as sodanig gekant is nie. Die God van die Bybel is egter teen alle geld gekant wat onregverdig ingesamel is. Veral as dit ten koste van die werkers gebeur. Daarom het God ore, om die geroep van die slagspreuk van die werkers te hoor: Die plaaswerker is geregtig op betaling! Natuurlik het mense ook in Jakobus se tyd gesê: "Moenie luister na die belhamels en die kwaadstokers wat julle wil aanmoedig om jul geld te eis nie!" Mense kan die lelikste dinge sê wanneer geld ter sprake is. Daarom bou Jakobus se standpunt op die woorde van sy broer, Jesus Chris-

tus. Hieroor stem Matteus en Lukas saam: Jesus het sterk opgeklim vir die verdienste van die arbeider. Hoekom het Jesus so sterk daarvoor gevoel? Hy het dit by die Vader geleer. Jesus praat gereeld van die boerderymetodes van sy Vader. Dink byvoorbeeld aan die gelykenis van die Saaiër (Matt 13:1-23); die onkruid wat nie te vroeg uitgeskoffel moet word nie (Matt 13:24-30); die verlore skaap; die verlore Seun (Luk 16), en ander. Dit is egter veral Matt 20:1 wat hier belangrik is omdat dit ons vertel hoe God boer en veral oor hoe God die werkers behandel. Aan die einde van die dag, vertel die gelykenis, moet al die plaaswerkers inval om hul geld te kry. As hulle egter in die lyn inval, is daar sommige wat vroeg die môre begin het en dus die hele dag gewerk het, andere wat negeuur begin het, andere weer twaalfuur of selfs om drie-uur eers in diens geneem is. Die wêreldse uitgangspunt is dat die ander minder geld moes ontvang. Maar as die boer van Matt 20 die beursie oopmaak, ontvang al die werkers die volle daaglikse loon. Wat wil dié gelykenis ons oor God as 'n Boer leer? Eenvoudig: Die genadige God boer met geregtigheid. Kyk maar self hoeveel keer kom die woorde "wat reg is" in die gelykenis voor. Die boer deel die opbrengs van die oes met die werkers omdat die plaaswerker geregtig is op betaling.

[VW]

(Ds Russel Botman is assessor van die NG Sendingkerk en leraar van die gemeente Wynberg.)

In 'n ystervoël hoog bo seespieël

VRINDE, the age of miracles is not yet past, hier sit Egbertus in 'n ystervoël (wat niks met miesies Thatcher se man te make het nie) so hoog bo seespieël dat die woordeskat by die minuut meer na vlugadmiraal Buthelezi klink. Terwyl die afstand tussen Egbertus en die engele dramaties krimp, kyk ek neer op wit skole in George wat so wyd as die Heer se genade strek terwyl swart kinders in die veld skoolgaan. Hoeveel swart skole staan leeg terwyl wit kinders in die veld klasloop? Seg moeder dis omdat die swart kinders hulle skole afbrand, en hoe stry jy met sulke logika? Seg Oswald toe maar bedaar, die swart kinders in die veld is seker maar net op 'n veld-en-vlei ekskursie. Iedergeval, van hierbo sien Egbertus en die engele ritse en ritse swembaddens in die wit woonbuurte. Seg Moeder daar is opvallend minder swembaddens in die townships, sou die mense dan nie van swem hou nie. Vra Oswald of kopkole as handbagasie tel?

SIC EN SIEK

Die polieste se geskarrel om die

jongste onthullings oor die moordbendes te diskrediteer is prysenswaardig: sulke gerugte kan tog nie met rus gelaat word terwyl die land brand nie. Die aansprake dat sersant watsenaam se polisiegetuigskrif vervals was, is ooglopend nonsens: net 'n amptelike polisedokument sal praat van "prehoriteite" en "gespesiliseer" (sic), en siek ook.

OSSEWA IN TRAFALGAR

Intussen eet Eugene Terre'Blanche sy hart uit: in Londen, Inge-land ry die Skoon Administrasie se nuutste ambassadeur in 'n perdekar om vir Mies Queen te gaan kuier. Die stomme siel sou seker wat gee om na die vorige eeu terug te keer, waarom nie 'n ossewa in Trafalgar Square nie? Van square gepraat, uiters eerwaarde Hendrickse moet oppas of hy bars van die huil uit in die parlement, en wie wil nou 'n Buthelezi-impersonation doen? Soos Moeder altoos sê, wat jy naal sal jy maai. Dit klink so hol soos die skedel van 'n bekende oorlogsminister om nou te kla dat onderdane by die NP vlerksleep; dis tog presies wat die hele wrotsige

EGBERTUS KLAAGVOORT

oneerlike driekamer-gravy train beteken het. How the Tricamerals hath fallen! Seg Oswald never mind drie kamers, die vierde kamer is mos lankal in Ulundi, en daarop kan ons tradisionele bier drink. Met ijuba, who need ihuba? Iedergeval, elke defector van die Arbeiders na die Masters neem

seker 'n hele NP-tak met hom saam; of het sommige van dié siele meer as sewe stemme getrek in die so-called verkiesing?

BOESAK EN PAK

'n Ander So-called is weer in die nuus: Boesak is back, boesak en pak. Seg Moeder sy honeymoon is seker oor, nou't hy weer genoeg asem om niksvermoedendes op te sweep soos net 'n linkse agitator kan. Jammer jy kan nie sommer Marxisties bygooi nie, Moeder. Seg die Klaagvoorts dis tyd dat dié siel ophou om op die draad te balanseer, en sy gewig agter die ANC ingooi, die volk het hom nodig. Vir eers die kerk 'n bietjie opsy skuif.

ONE MAN SHOW

Die kommersiële pers is in vervoering oor Madam de Klerk se man se one man show verlede naweek. Verbeel jou, sameroeper, protagonis, voorsitter, all rolled into one soos Miesies Klaagvoort se kompetisiekoeksisters, spesiaal geskep vir 31 Mei. Wat Egbertus betref, was dié kamting beraad 'n

ego trip, boring, en waarskynlik Madam se man se grootste van vele flaters.

En was dit nie te sappig nie om die spektakel gade te slaan van Inkatha- en NP-marionette wat 'n spreker uitjou omdat hy die polieste sou kritiseer. The plot thickens, en op dié trant maak Inkatha en die NP mekaar in 'n japtrap swanger. Mens sidder om te dink wat, behalwe nou 'n muis, daar sal uitbroei.

LEKKER DANS

Die Koeksistergilde het besluit om die Afrikaner te vereer, soos dit goeie susters betaam. 'n Koeksisterpaleis gaan op Robbeneiland gebak word in die vorm van 'n bruidskoek (soos die gruwelike ou Voortrekkermonument), maar met 'n twist (soos jy van 'n koeksister kan verwag). 'n Monument vir Afrikanersensitiwiteit en die Skoon Administrasie se instink vir menseregte. Koop jou time share in die gedoente en eet lewenslank twee weke per jaar koeksisters totdat die stroop jou boedel verswelg. Intussen: lekker dans om die vlag Vrydag. [VW]

**Let all
know peace**

